

stitit paganorum mortificatio ut usque Ascalonem persequentes omnibus peremptis vix jam invenirent quem prosternerent. Reversi itaque cum summa jubilationis laude victores, sicut testati sunt qui adfuerunt, jam cor meditari, vel lingua nequit fari,

quantas de tentoriis Babyloniae opes nostri sustulere. Hanc suis Christus inimicis confusionem, hanc suis fidelibus contulit victoriam, cum et illos dejicere voluit in laqueum quem tetenderant, et hos a malis conservare quae non promeruerant.

FINIS.

VEN. GUIBERTI

DE VITA SUA SIVE MONODIARUM

LIBRI TRES

LIBER PRIMUS

In quo potissimum de ipsius vita agitur.

CAPUT PRIMUM.

456 *Deflet trium statuum vitae suae peccata.*—Confiteor amplitudini tuae, Deus, infinitorum errorum meorum decursus, et creberrimos ad miserationis internae, quos tamen inspirasti, recursus. Confiteor pueritiae ac juventutis meae mala, adhuc etiam in matura hac aetate aestuantia, et inveterata pravitatum studia, necdum sub defatigati corporis torpore cessantia. Quoties, Domine, perseverantissimarum impunitatum mearum recordor, et qualiter pro eisdem compungi semper donaveris reminiscor, patientissima tua in me viscera, supra quam cogitari possit, admiror. Si compunctio et orationis affectus nequaquam sine tua spiritali infusione habentur, quomodo tam dignanter illabi peccatorum pectoribus pateris, et aversis a te, imo te irritantibus, tantam gratiam dilargiris? Tu scis, paternitas magna nimis, quam obstinata adversus eos qui offensam nostram incidunt, corda gerimus, et iis qui semel aut pluraliter in nos, aut vultus, aut verba tulerunt, quam aegre remittimus.

At tu non modo pius, at vero ipsa pietas, imo ejus origo. Qui cum generalissime progrediaris ad omnes, nonne singulis poteris esse sufficiens? Quidni? Cum mundus in Dei ignorantia positus esset, cum in tenebris ac mortis umbra versaretur, cum nocte suum peragente cursum silentium commune teneret, cujus merito, cujus voce potuit compelli Sermo omnipotens tuus, ut a regali sede veniret? (*Sap. xviii, 14, 15.*) Et qui universae humanitatis negligentia quin misereris tunc obstrui non poteras, mirum non si erga unum quamvis enormiter peccatorem miserabundus existas. Non possum dicere quod facilius singulis miserearis, quam omnibus, cum utrobique tibi constet in nullo claudas [/. clauda] facilitas, facili enim facilius quidpiam apud te non est. Fons cum sis, et (26) eum quod

emanas omnibus debeas, plane quod omnium est singulis non praeccludis.

Semper ergo peccans, et inter peccandum semper ad te rediens, an pii fugax, piusve deserens, cum ad pietatem recurrero, perdet pietas quod est, et etiam offensione multiplici obruta, invenietur insolens? Nonne tibi dicitur quia non continebis in ira tua misericordias tuas? (*Psal. lxxvi, 10.*) Has non modo in praesenti, sed in aeternum futuras idem cantat. Tu scis quia non ideo pecco quod te misericordem sentio, sed secure profiteor te ideo misericordem dici, quod sis veniam postulanti praesto. Non te miserante abutor (26), quoties per peccandi necessitatem peccare compellor, verum profana nimis esset abusio, si, quia perfacilis post peccatum ad te est reditus, semper me peccandi delectet excessus. Pecco siquidem, sed, ratione **457** recepta, in affectum cordis transisse me poenitet, tanque stercoreosis cophinis mens graviter invita succumbit.

Sed inter has quotidianas aegritudines qualiscunque resurrectionis a lapsu quid facerem? Multo sanius nonne est in te ad tempus eniti, in te vel momentanee respirare, quam prorsus non meminisse remedii et de gratia desperare? Et quid est desperare, nisi in omnis flagitii volutabrum sese ex deliberatione projicere? Ubi enim carni jam nullatenus spiritus reluctatur, et infelicis animae substantia voluptatum dispendio profligatur. Is est qui aquarum tempestate demergitur, profundo sorbetur, ad reprobi cumulum sensus os desuper putei perurgetur.

Dum ergo, Deus bone, post has interioris mei hominis temulentias ad te respisco, sin alias proficio, saltem interim nequaquam a mei cognitione deficio. Quomodo enim ad tui notitiam scintillarem, si ad me videndum caecutirem? Si plane, juxta Jeremiam, vir sum videns paupertatem meam

(Thren. III, 1); consequens est ut ea quibus illa suppleatur egestas, solenter exquiram. Et e diverso, si non sciero quid sit bonum, unde malum vel nosse, nedum exsecrari potero? Si pulchritudinem non noverim, nunquam foeditatem horreo. Quia igitur utrumque constat, ut per mei notitiam tuam petam, et fruens tua, illico mea non caream, dignum ac singulariter salutare est ut obscuritas rationis meae per hujusmodi confessiones crebra tui luminis inquisitione tergatur, quo stabiliter illustrata, nunquam deinceps a se nesciatur.

CAPUT II.

Beneficia sibi a Deo collata memorat; deque ipsis gratias agit. — Est itaque primum confiteri tibi quae mihi contuleris beneficia, ut perpendant qui haec lecturi sint famuli tui, Deus, quam sit crudelis ingratitude mea. Si enim non alia quam quae caeteris impartiris hominibus mihi praebuisses, nonne ea quae mereri potueram transcendisses? Addidisti plurima quae ex tuo praedicabilia sunt, nil autem ex meo, et alia quibus supersedendum censeo. Si enim genus, opes et forma, ut caetera si qua sunt taceam, te, Domine, auctore dantur, nulla apud bonos laude feruntur, nisi cum, ab his quibus a te data sunt, sub regula honestatis arcentur, aut prorsus contemptibilia pro suae vitio mutabilitatis habentur. Quid enim ad me de his quae solas suis coloribus atque nominibus causas lasciviae superbiaeque ministrant; quae sic media sunt, ut pro mentium habitu circumferri ad bonum malumque queant; quae tanto sunt flexibilitati addita quanto pro sui transibilitate suspecta? Super quibus si alia ratio non occurreret, illa satis esset, quod neque genus neque speciem quis suam elaboravit, et in his specialiter non habet quod non acceperit.

Sunt alia quaedam quibus adipiscendis humana aliquando studia cooperari possunt, uti sunt opes, uti ingenia, teste Salomone: « Ferrum, inquit, cum retusum fuerit, multo labore exacuetur (Eccl. x, 10). » Quod totum et ipsum etiam ex facili assertionem cassatur, quia nisi rationem lux, quae illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem (Joan. I, 9) imbuat, et fores doctrinarum Christus scientiae clavis aperiat, nulli dubium quod omnis magister auribus stolidis vanum certamen impendat. Ergo prudens quisque quidquam sibi praeter peccatum arrogare desipiat.

Guiberti mater pulchra et virtutibus ornata. — Sed his omissis, rem coeptam repetamus. Dixeram, pie et sancte, quod de tuis tibi beneficiis gratularer. Primum potissimumque itaque gratias ago quod pulchram, sed castam, modestam mihi matrem, timoratissimamque contuleris. Pulchram profecto satis [saeculariter ac inepte protuleram, nisi certae [f.; certe] castitatis severissima fronte hoc nomen inane firmassem. Sicut sane in omnino pauperibus jejunia videntur extortilia, quibus non suppetunt ciborum suffragia, et ideo minus laudabilia; frugalitas autem divitum pro sua habet copia pretium, sic

A forma quanto appetibilior, si contra venocinia duruerit, tanto omnimodae titulo laudis evectior. Salustius Crispus nisi solam sine moribus pulchritudinem laudi duxisset, nunquam de Aurelia Orestilla dixisset: « In qua, ait, praeter formam nil unquam bonus laudavit. » Si formam ejus, quam excipit, a bono laudari asserit, quia tamen in caeteris omnibus turpem dicit, secure pro Sallustio loquor sic sensisse, ceu diceret, digne dote naturae a Deo approbati, licet eam constet adjectivis quibuslibet impuritatibus impiari. Laudatur itaque in idolo cujuslibet materiei partibus propriis forma conveniens, et licet idolum ab Apostolo, quantum spectat ad fidem, nil appelletur (I Cor. VIII, 4), nec quidpiam profanum habeatur, tamen illa membrorum apta diductio non abs re laudatur.

Pulchritudo extollenda. — Et certe quamvis momentanea pulchritudo sit sanguinum instabilitate vertibilis, secundum consuetum imaginarii boni modum, bona negari non potest. Si enim quidquid aeternaliter a Deo institutum est, pulchrum est, omne illud quod temporaliter speciosum est, aeternae illius speciei quasi speculum est. « Invisibilia enim Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, » ait Apostolus (Rom. I, 20). Angeli quoque hominum conspectibus ⁴⁵⁸ se praebentes, vultus semper attulere clarissimos. Unde uxor Manue: « Venit, inquit, vir Dei ad me angelicum habens vultum (Jud. XIII, 6). » Inde e diverso daemones, qui, juxta primi Petri vocem, « sub caligine ad diem magni judicii reservantur (II Petr. II, 17; Jud. 12), » vultibus solent apparere teterrimis, non cum se fallaciter transfigurant in angelos lucis (II Cor. XI, 14), nec id plane injuria, utpote qui concivium nobilium descivere a gloria.

Ad hoc etiam postea electorum corporis claritati Christi configuranda dicuntur (Phil. III, 21), ut foeditas, quae casu seu naturali corruptione contrahitur, ad regulam transfigurati in monte Dei Filii corrigatur. Si igitur interna exemplaria pulchra et bona sunt, quicumque praetendunt imaginem, maxime cum ab eorum ordine non discrepant, unde pulchra, inde et bona sunt. Nempe et ipse B. Augustinus in libro, ni fallor, De doctrina Christiana, dixisse recolitur: « Quod is qui pulchrum habet corpus, et turpem animam, magis lugendus est quam si foedum haberet et corpus. » Si ergo species jure vitiosa lugetur, profecto indubie bona res est, quae pravitate alicujus ammitione corrumpitur, aut tenore honestatis augetur.

Gesta matris laudibus prosequitur. — Gratias igitur tibi, Deus, qui praestillaveras decori ejus virtutem; illius enim habitudinis gravitas totius vanitatis poterat insinuare contemptum, oculorum namque pondus, raritas eloquendi ac faciei motuum difficultas, minime levitatibus intuentium obsecundat. Tu scis, Omnipotens, tanquam primaevo ipsius tui nominis indidisti metum, tanquam adversus omnia lenocinia animi rebellionem. Nota quod vix aut nusquam

inter magnæ professionis feminas reperitur, quantum apud se tuo dono continens, tantum incontinentibus fuit parca detrahere. Et cum ab exteris aut domesticis aliquoties hujusmodi fabula notaretur, ipsa averti, ipsa absistere, et tali sic susurrio irritari, ac si sua ipsius persona pariter carperetur. Verax Deus, tu nosti quod non me cogit ad hæc referenda privatus, utpote matris amor, sed rem haberi plusquam meorum verborum efficientia possit: certe cum cæteros generis mei aut animales et Dei ignaros, aut efferos armis et cædium reos, multum vero eos fieri a te, nisi granditer, ut assoles, eorum miserearis, extorres. Sed de vita ejus opportunior forsitan in hoc opere sese locus aperiet, jam accedamus ad nostra.

CAPUT III.

Ex hac, inquam, uti credo et spero, verissima mihi omnium quos genuit ipsa, deterrimo tribuisti nasci. Proles ejus bifariam postréma fui, decedentibus enim sub spe meliore germanis, ego vita omnimodis desperatione supersum. In his adhuc mihi agenti malis, et ejus merito, post Jesum et Jesu matrem sanctosque ejus, spes salvationis universa resedit. Scio nempe, nec discredere fas est, ut sicut me in sæculo posita charius habuit, clarius coluit (erga enim extreme natos matres affectuosius agunt) magis Deo præsens non negligit. Ignis plane [f., plena] Dei ea a juventute fuerat in Sion, cum ne dormiendo quidem, nedum vigilando, sollicitudo mei in ejus animo cessabat. At nunc morte sibi obita, interstitio carnis abrupto, scio in Hierusalem potentius quam dici queat fervere caminum, præsertim cum illic Deo plena, meas in quibus volvor miseras non ignoret, et tanto mihi aberranti, licet felix, ingemat, quanto a suis quæ toties ingeminabat monitis, moribus atque vestigiis me exorbitare considerat.

Pater et Domine Deus, qui ex hac non fallaciter, sed vere bona mihi qualiter et quantum nosti malo originem tribuisti, spem quoque in ejus mihi merito præbuisisti, quam tamen nullatenus habere præsumerem, nisi ad te ex mei timore peccati, aliquantisper sub tua gratia respirarem. Induxisti pariter et misero cordi meo nescio si spem aut similitudinem spei, quod videlicet sacrosancto, supereminenti et Christianis omnibus exoptatissimo die nasci mihi et renasci etiam indulxisti. Totam ferme Quadragesimam sub nimii doloris insolentia parturiens mater exegerat (quos etiam angores mihi devio, et lubrica consuetanti, toties improperare solebat) tandem solemne Sabbatum, vigilia scilicet Paschalis emicuit.

Graves cruciatus in illius partu pertulit mater. B. Virginis servitio mancipatur. Recens natus quam tenuis corpore fuit. — Diutinis ergo cruciatibus agitata, et hora propinquantibus augmentatis, cum in partum nataliter [f., naturaliter] putaretur enititum, magis sursum ad ejus præcordia retorquebar. Jam patrem, amicos ac parentes funestus super utroque mœror obriverat, quia dum matri mortem proles accelerat, prolis similiter exitium, dum ei

negatur exitus, compassionis omnibus materias afferebat. Dies erat quo, præter solemne, quod singulariter et suo tempore celebratur officium, quæ pro familiaribus actitari solent officia non fiebant. Initur ex necessitate consilium, et ad Dominicæ Matris altare concurritur, et ad eam quæ sola sive etiam Virgo semper futura pepererat, hujusmodi vota promuntur ac oblationis vice id muneris piæ Dominæ aræ imponitur, quod videlicet si partus ille cessisset in masculum, Deo et sibi obsecuturus clericatui traderetur: sin deterior, professioni congruè mandaretur. **459** Nec mora languidulum quiddam instar abortitionis [lege abortitionis] effunditur, et quod fustum erat ad tempus, ut par erat abjectissimo, de absoluta solum matre gaudetur. Erat

illius homunculi recens editi adeo miseranda exilitas, ut cadaveruli extemporaliter nati species putaretur; in tantum, ut Iduo ferme Aprili, junci, qui in ea oriuntur regione pertenuis, digitulis apponerentur, ut corpulentiores viderentur. Ea ipsa die dum salutifero fonti inferrer, mulier quædam, quod mihi puero et [f., etiam] jam adolescenti sæpenuero joci causa relatam est, de manu recubabat in manum me transferens: Hunc cine victurum putatis, quem prope natura deficiens emembrem edidit, et magis lineamenti quid simile quam corpus dedit?

Quæ omnia, Creator meus, hujus mei, quo vivere videor status, portentosa fuere. Nunquid tui, Domine, servitii in me reperiri potuit veritas? Nil in te solidum, nil in te constans habui; si quid in evidentia visus sum exhibuisse operis, intentio multoties reddidit minus recta pertenuis. Dixi tibi, summa benignitas Deus, quod spem, aut spei quantulacunque specimen ex tam gaudiosæ diei præstolatione mihi nato ac renato, sed et omnium post Deum oblato reginæ contuleris. Domine Deus, nonne ex ea quam mihi dedisti ratione jam colligo, quia dies nativitatis infructuose viventibus nil utilius affert quam mortis? Si constat, et irrevincibile est, quia nulla possunt merita dies præcessisse nativos, possunt autem defunctivos: Si contingat sub bono vitam non transigi, fateor, nil omnino proderunt gloriosi dies, sicut nec natalis, et mortis.

Si enim verum est, quia ipse fecit me, et non ego ipse me, diemque non præstitui, nec ut præfigeretur emerui, collatus a Deo non spem, non honorem mihi præbet, nisi diei religionem prosequens, quidquid die portenditur, mea vita commendet. Tunc plane nostrum natale ex festiva temporis qualitate claresceret, si studium nostræ actionis suspirata ad integrum virtute se regeret, et introitus gloria homini merito videretur indulta, si perseverans in æquitate animus vitæ glorificaret exitia. Si Petrus, aut Paulus vociter; si Remigius aut Nicolaus appeller, non mihi, ut poetice loquar:

Proderit a magno dimissum nomen Iulo:

Nisi illorum, quos providentia fecit mihi, seu fortuna cognomines, sagaciter exempla resculpsero. Ecce, Deus meus, quomodo reflatur quidquid tume-

bat in anima mea, quomodo poterit floccipendi quod A in fastum videbatur extendi

Deiparæ acceptas refert gratias auctor. — Et, o mundi et cœlorum post unicum tuum Domina, quam bene senserunt, qui me sub illa tibi necessitate voverunt! Et, o quam melius ipse sensissem, si cor, jam adultus sub illius semper voti sententia, construxissem! Ecce me tibi profiteor quasi specialiter dono datum, nec a me tamen tibi diffiteor sacrilege sæpius, ac scienter ablatum. Nonne me tibi abstuli, qui voluntates fetidas tuo odori prætulit? Verum etsi multoties hac me tibi fraude subduxi, ad te tamen, et per te ad Dei Patris, et tuum unicum hujus oblationis intuitu securius recurre; et cum ob peccata millies recidiva tabescerem, securitas mihi de tuis inexhaustis visceribus nascebatur, miserationum B tuarum antiquarum beneficiis admonebar ut sperarem. Sed quid illud, antiquarum? Tot expertus sum, et quotidie experior miserationum tuarum assiduitates, tot evasi lapsuum, te eximente, captivitates, ut de veteribus jam prorsus tacere libeat, ubi tanta liberationum affluentia regat. Et cum peccatorum iterationes sævam cordi meo obdurationem parturiant, quasi naturaliter ingenuus me illico ad te recursus emollit: et cum ex mei contuitu et ex mearum consideratione ærumnarum pene desperando deficiam, quasi velim nolim innasci sentio animæ miseræ ad te respirandi fiduciam. Sic enim adjacet cogitationi meæ, ut quibuscunque malis involvar, tu meis necessitatibus, si dicere audeam, ex debito deesse non possis, in te nempe projectum ex C utero si adversum non revisas, si reversum minime recipias; perditionis meæ justas in te utique conferam causas. Plane quia tibi subest cum volueris posse, et Filii potestas in matrem redundare dignoscitur, a quo potius mei salutem exigere poterō, quam a te, cui, ut sic dicam, cognatæ servitutis conditione conclamem: « Tuus sum ego? » (Psal. cxviii, 94.) Sed de his alias quam libenter ratiocinabor tecum; cætera attingamus.

CAPUT IV.

Infans patre orbatur. Qui si diutius vixisset, illius saluti haud dubie nocuisset. — Natus igitur vix didiceram fovere crepundia, cum tu, pie Domine, qui pater mihi futurus eras, orphanum me fecisti. D Exhausto enim octo fere mensium spatio, pater meæ carnis occubuit: et magnas inde tibi gratias, qui hunc hominem sub Christiano affectu fecisti decedere, providentiæ tuæ, quam de me habueras, si adviveret, indubie nociturum. Quia namque formula mea, et naturalis quædam pro ætatulæ illius quantitate alacritas idonea huic sæculo videbatur, nulli dubium erat, quin cum litteris ediscendis habile tempus adesset, ea quæ de me fecerat vota resolveret. Bone provisor utrimque salubriter disposuisti, ut et ego 460 nequaquam tuarum disciplinarum rudimento carerem, et ille quam tibi fecerat non irrumperet sponsionem.

Litterarum studiis B. Gregorii festo die traditur. —

Magnis itaque curis illa tua vere vidua me nutrit. Tandem scholæ me traditura diem B. Gregorii festivitatis elegit. Audierat præfatum tuum famulum, Domine, mirabili superemicuisse sensu, infinita floruisse sapientia; et ideo multa eleemosynarum congerie confessoris tui instabat sæpius sollicitare suffragia, ut cui præbueras intellectum, intellectualitatis mihi consequendæ impetraret affectum. Traditus ergo litteris apices utcunque attigeram, sed vix elementa connectere noram, cum pia me mater erudiendi avida disposuit mancipare grammatic

Grammaticorum eo tempore paucitas et inscitia. — (27) Erat paulo ante id temporis, et adhuc partim sub meo tempore tanta grammaticorum charitas, ut in oppidis pene nullus, in urbibus vix aliquis reperiri potuisset, et quos inveniri contigerat, eorum scientia tenuis erat, nec etiam moderni temporis clericulis vagantibus comparari poterat. Is itaque cui mei operam mater mandare decreverat, addiscere grammaticam grandævus incoeperat, tantoque circa eandem artem magis rudis exstitit, quanto eam a tenero minus ebiberat. Tantæ vero modestiæ fuerat, ut quod deficiebat in litteris, suppleret honesto.

Guiberti præceptor vitæ probatissimæ fuit. — Cum ergo sequestris aliquibus clericis, qui ei familiariter sub capellanorum nomine officia Dei celebrabant, scholarem illum sollicitaret hominem et ille cujusdam consorinuli mei sortitus pædagogium, quibusdam meis parentibus, quorum innutritus erat curiæ, necessarius esset, feminae se compellantis hortamenta considerans, et ejus honestate ac severitate propensa, licet prædictorum parentum meorum videretur offensam, ad ejus contubernium deliberabat accedere. In qua deliberatione, hac est, ut faceret, visione compulsus.

Cum nocte dormiret in cubiculo, cujus et ego memini, in quo totius nostri oppidi generale studium regebatur, cujusdam species senioris præferens caput canum, et habitudinis omnimodo reverendæ, manu me tenens ostio me cubiculi inducere videbatur. In cujus cum substitisset aditu, lectulum ejus mihi qui hoc intuebatur ostendit, et: Vade, inquit, ad eum, quia iste plurimum amaturus est. Manumque mihi quam tenuerat laxans, cum sivisset abire, cucurri ad hominem, et cum crebris osculis ora comprimerem, expergiscitur, et tanta mei affectione corripitur, ut cunctatione rejecta, et parentum meorum, quibus tam ipse, quam sui ex toto obnoxius erat, timore recusso, ad matrem meam habiturus cum ipsa concederet.

Erat autem puer isdem, quem eatenus ductitaverat, pulcher quidem, et nobilis, sed intantum bonarum artium fugax, ad omnes disciplinas instabilis, pro ætate mendax, et furibus [f., fur] ut nil proficiente custodia, vix in schola, sed pene omni die delitescens reperiretur in vineis. At hominem cum puerilis recordiæ tæduisset, et ei matris meæ opportune familiaritas arrisisset, et visionis prælibatæ tenor, rem, quam petebat, sibi potissimum

inviscerasset, pueri comitatu deserto, et sub quibus A agebat dominos æque reliquit. Quod tamen haud impune fecisset, nisi eum matris tam reverentia, quam potentia protexisset.

CAPUT V.

Guibertus optimis imbuatur institutis ac moribus.

Acriori sub disciplina cohibetur. — Sub se igitur constitutum tanta puritate me docuit, ab insolentibus, quæ innasci primævitati illi solent, tanta sinceritate cohibuit, ut me penitus a communibus lupis arceret, absque suo comitatu nusquam abire permetteret, non cibum præter domi sumere, non cuiuspiam munus nisi licentia a se data suscipere; nihil non temperanter, non in verbo, non in respectu, non opere agere, ut non clericatum, quin potius monachatum a me videretur exigere. Nam cum æquævi mei passim ad libitum vagarentur, et eis debitæ secundum tempus facultatis frena paterent, ego ab huiusmodi per sedulas coercitiones inhibitus, clericaliter infulatus sedebam, et cuneos ludentium quasi peritum animal exspectabam [f., spectabam]. Dominicis etiam et diebus sanctorum festis sub exercitus scholaris censura cogebam, et nullo die ullo vix tempore feriatum me esse licebat, ac unimode semper ad subeunda studia perurgebar. Ipse autem me solum edocendum suscipiens, neminem, alium quem doceret, permittebatur habere.

Et cum mihi ita insisteret [f., insisteret], et ingeniolium meum præ tanta instantia quisque adintuens exacui plurimum crederet, spes omnium cessabatur. Dictandi enim, ac versificandi ad integrum scientiæ C expers erat. Interea sæva fere quotidie alaparum ac verborum grandine lapidabar, dum ipse me cogeret discere, quæ docere nequiverat.

Parum ea de re in litteris, multum vero in morum honestate proficit. Qui improbiore studio animus opprimitur, hebetatur. — Duxi apud eum sub hac inani colluctatione ferme sexennium, sed nihil quantum ad tantum tempus attinet inde extuli operæ pretium. Alias autem quantum ad totius honestatis rudimentum spectare dignoscitur, nil fuit quod non meis utilitatibus impendisset. Quidquid modestiæ, quidquid pudicum, ac exterioris elegantiae fuit, eo fidelissime et amanter me imbuat. Sed parum pensi ac 461 moderati in eo eum habuisse facto in me D periculo persensi, quod quasi obtentu discendi irremissibiliter me ac negotiose urgebat. Quo enim præter modum non dico puerilis, verum omnis hominum natura meditationis assiduitate distenditur, eo amplius hebetatur, et quo ferventius ad studii perseverantiam acrimonia mentis ignescit, eo viribus ex nimietate subactis, ex rigore in lentitudinem versus animus usquequaque tepescit.

Exercitiorum viscissitudinēs adhibendæ uti acutior fiat intellectus. — Necessè est igitur involucro adhuc corporis aggravatum agere temperatius intellectum, quia si silentium hora media fit in cœlo, ut non possit vigor irremissus dum advivitur, contempla-

(36) Nonnihil hic desideratur.

tionis inesse dono; sic nec jugis, ut ita dicam, pervicacia in cogitatione qualibet laboranti constabit ingenio. Inde itaque intensis unicuilibet rei cordibus vicissitudines intentionum credimus adhibendas, ut dum diversa alternatim mente tractamus, ad unum cui potissimum animus affigi, quasi ex indulto recreati.... noviores redeamus. Habeat denique lassabunda aliquoties natura sub aliqua sui operis varietate remedium. Recordemur Deum non uniformiter insituisse sæculum, sed sub diebus ac noctibus, sed sub vere ac æstate, sub autumno, et hieme, mutationibus nos oblectasse temporum. Videat ergo quisque, cui nomen magistri ascribitur, qualiter moderetur disciplinas puerorum ac juvenum, quia non aliter æstimamus tractandos, in quibus gravitas B plenaria viget etiam morè senum.

Rudis et ignarus Guiberti pædagogus. — Erat igitur homini illi penes me sævus amor, non [f., nam] nimietas severitatis in injusto videbatur verbere; eminebat tamen totius diligentia observationis in opere. Minus plane digne vapulabam, quia si ipse haberet quam profitebatur docendi peritiam, eorum profecto, quæ recte dixisset, optime pro puero capax eram. Sed quia minime ex sententia loquebatur, et sibi nullatenus patebat, quod expromere nitabatur circa vilem, sed non patulum, qui colligi ab eo non poterat, nedum intelligi, faceret orbem, ejus inaniter fabula versabatur. Rudis enim in tantum fuerat, ut quod male semel jam, ut prælibavi, grandævus hauserat, incorrigibiliter retineret, et si quid improvide, ut sic dicam, hisceret, sua omnia sensa authentica æstimans, tueretur atque defenderet plagis; sed tantæ procul dubio recordiæ, ut arbitror pepercisset (36), priusquam enim, ait doctor idem, quam scientiam natura combiberit, non majoris est gloriae dixisse quod noveris quam tacuisse quod nescias.

Cum dure itaque in me ulcisceretur, quia quod nesciebat ipse nescirem, perpendendum sibi plane erat, quia mali plurimum fuerat, cum a fragili exigeret pectusculo, quod non indiderat. Sicut enim verba amentium etiam a sensatis colligi aut vix, aut nullo modo possunt, ita eorum dicta, qui nesciunt et scire se asserunt, et aliis tradunt, ex sua ipsorum explanatione tenebescunt. Nil enim difficilius invenias quam si velis disserere quod nescias, discenti quidem obscurum, obscurius audienti, non secus ac si lapidem uterque reddat. Hoc dico, Deus meus, non quod notam tanto amico inuram, sed ut intelligat quisque qui legit, ne quidquid autumamus pro certo docere velimus, neque conjecturarum nostrarum nebulis et alios involvamus. Proposui enim præsentem pro sui tenuitate materiam vel ratione condire, ut si alterum minus appetiandum et merito computatur, alterum aliquoties operæ pretium æstimetur.

CAPUT VI.

Guibertum magister in oculis ferebat: cui et ille in amore respondebat. — Quamvis ergo tanta me seve-

ritate deprimeret, alias tamen omnibus modis pro-
patulum faciebat, quod me pene non alia quam se
charitate diligeret. Adeo nempe vigili mihi sollicitu-
dine incumberebat; adeo propter quorundam invi-
dentias saluti meae providebat, obsoletos aliquorum,
qui mihi observabantur, mores, quanta caverem
auctoritate docebat; matrem super cultissimo
mearum vestium apparatu tantisper urgebat, ut non
pædagogi, sed parentis, non corporis mei tutelam,
sed animæ curam agere putaretur. Mihi vero licet
pro ætate hebeti atque pusiolo tanta penes eum
vicissitudo amoris incesserat, licet gratis multoties
cuticulam meam multis vibicibus proculcaret, ut
non metu, qui in æquævis assolet, sed nescio quo
medullitus insito amore, ei totius ejus asperitatis
oblitus obsequerer. Multis certe sæpius experimentis
idem me magister, materque tentarunt, cum debi-
tum me sibi utrobique timorem æque redhibere vi-
derent, utrum sub unius rei imperio alterutrum
præferre præsumerem.

Incidit tandem occasio, in qua neutro eorum su-
per hujusmodi quid agente factum constitit absque
ulla ambiguitate periculum. Semel in schola vapu-
laveram; schola autem non alia erat quam quod-
dam domus nostræ triclinium. Aliorum enim, quos
aliquando docens acceperat, mei solius causa curas
obmiserat. Sic enim aucto questu, et delatione ho-
noris prudens ab eo mater exegerat. Soluta igitur
vespertinis quibusdam horis qualicumque illo studio,
ad materna genua graviter etiam præter meritum
cæsus accesseram. Quæ cum an eo vapulasset die,
462 ut erat solita, rogitare coepisset, et ego, ne
magistrum detulisse viderer, factum omnino nega-
rem, ipsa, vellem nollem, rejecta interula, quam
subuculam, imo camisiam vocant, liventes attendit
ulnulas dorsiculi ex viminum illusione cutem ubique
prominulam. Cumque meae teneritudini ad nimium
sæve illatam visceraliter doluisset, turbulenta et
æstuans, et oculos mœrore suffusa: « Nunquam,
ait, deinceps clericus fies, nec ut litteras discas
ulterius poenas lues. » Ad hæc ego eam cum qua
poteram animadversione respiciens: « Si, inquam,
proinde mori contingeret, non desistam quin litteras
discam, et clericus fiam. » Promiserat enim si eques
vellem fieri, cum ad id temporis emersissem, appa-
raturum se mihi militiæ et arma daturam.

Renuit eques fieri. — Quæ cum universa non sine
multa asperuatione respuerem, illa tua famula, Deus,
adeo grate suas accepit injurias, adeo alacris ex suo
est facta contemptu ut hæc eadem quibus ei obstite-
ram magistro meo responsa retexerit. Lætabantur
igitur uterque, quia ad id quod paterni voti fuerat,
ambienter aspirare viderer, dum quo magis celerer
[celeriter], litteras ipsas, quamvis non bene incul-
carentur, amplecterer, nec ecclesiasticis officiis
me tricarem, imo cum hora sollicitaret, opusve esset,
nequaquam tali loco ac tempore prandia ipsa præ-
ferrem. Tum quidem sic: At vero, Deus meus, tu

(37) Hic deest aliquid.

scis, quantum ab hac mea postmodum intentione
desciverim, et quam luctuabundus ad divina pro-
cesserim, quodque actus verberibus vix adesse con-
senserim. Erant plane, Domine, non religionis cu-
juspian, qui ex aliqua intellectualitate descende-
rent, sed pueriles quidam, qui tunc cogebant
impetus. At postquam adolescentia ingenitæ nequi-
tæ jam effeta, conceptibus sese in totius pudoris
damna proripuit, vetus illa devotio prorsus extabuit.
Etsi ad horam, Deus meus, bona voluntas, imo
similitudo bonæ voluntatis visa est excanduisse,
pessimarum cogitationum imbribus obnubilatam
mox contigit, decidisse.

CAPUT VII.

Beneficium illi mater conatur obtinere. — (28) Con-
tendebat denique mater mea ecclesiasticis me be-
neficiis quoquo pacto inserere. Prima igitur inser-
tionis causa non modo mala, sed et nefaria existit.
Adolescentulus frater meus quidam eques, et muni-
ceps Clarimontis castri (37), duo ante ejus quod
inter Compendium atque Bellouacum situm est, a
domino ipsius oppidi, nescio utrum donativi, seu
feodalis debiti gratia, dandas operiebatur pecunias.
Cumque illis largiendorum, ut opinor, inopia præ-
bere deferret, quorundam parentum meorum con-
silio illi suggestum est ut canonicam, quam præ-
bendam nominant, ecclesiæ loci illius, quæ ejus
ditioni contra scita canonum subjacebat, mihi daret;
et a fratre meo penes eum repetundarum molestia
jam cessaret.

De uxoris presbyteris. — (29) Erat ea tempestate
nova super uxoris presbyteris apostolicæ sedis
invectio, unde et vulgi clericos zelantis tanta adver-
sus eos rabies æstuabat, ut aut eos ecclesiastico
privari beneficio, vel abstinere sacerdotio, infesto
spiritu conclamarent. Ad hæc patris mei quidam
nepos, vir suos cum potentia, tum prudentia præ-
eminens, cum Venerico operi adeo pecualiter indul-
geret, ut cujuspian necessitudini feminarum in
nullo deferret, tanta in clerum super præfato canone
bacchabatur instantia ac si cum singularis ad de-
testationem talium pulsaret pulchritia. Et cum esset
laicus et suis arceri non posset legibus, quanto
laxiores fuerant, tanto his abutebatur foedius. Ne-
que enim uxoris poterat contineri retibus, quippe
qui hujusmodi nunquam passus est illaqueari nexi-
bus. His igitur cum fetido passim pro talibus spar-
geretur odore, sed tum eum sæcularis, quæ præemi-
nebat, opulentia defensaret, nunquam suæ objectu
impuritatibus adversus sacrum ordinem ipsius per-
viciacia detonare cessabat.

Causam itaque nactus, qua mihi cujusdam locu-
losi, ut ferebant, presbyteri detrimento proficeret,
apud Castrensem dominum, penes quem satis su-
perque poterat, utpote qui ei tantopere necessarius
erat, egit, ut clerico absente, et penitus inconvento
me evocaret, et investituram præfate mihi canoni-
cæ daret. Ecclesiæ enim illi contra jus et fas male

ab episcopo indulta licentia abbatiabatur, et canones non canonicus a canonicis exigebat. Quia ergo tunc temporis non modo conjugale in trium primorum ordinum, et canonicatis personis causabatur commercium; sed etiam non minus ecclesiasticorum citra animarum regimina officiorum, ut sunt præbendæ, cantoratus, præposituræ et cætera id genus, crimini ducebantur emptiones, ut de honoribus sileam, qui interna jubentur actitare negotia, quique ejus, qui præbendam amiserat, clerici faventes partibus, et æquævorum meorum plurimi super Simonia et excommunicatione, quæ recens percerebruerat, crebra cœperunt motare susurria. Idem namque eum esset presbyter, et uxorem haberet, qui ab ea officii sui suspensione absterreri non poterat, facere si quidem missas omiserat.

463 Quia ergo post corpus suum mysteria divina posuerat, ea recte plexus est poena, quam se evasisse sacrificii abrenuntiatione putaverat. Itaque spoliatus canonica, quia per quod arceri possit amplius non habebat, missas quolibet [*f.*, *quaslibet*] jam libere, retenta etiam uxore, cantabat. Hinc celeberruntore satum est, quod inter eadem sacra matrem meam cum sua familia repetita in dies excommunicatione conficeret. At mater divinorum semper timida, et peccatorum poenas, et proinde offendicula verens, illi male præbitæ illico præbendæ renuntiat, et sub spe obitorum clericorum, aliam mihi apud castri dominum locat. Fugimus itaque arma ferrea, et incidimus in arcum æreum. ⁽³⁰⁾ Sub præstolatione enim alienæ mortis aliquid dari, nihil aliud est, quam quotidianum homicidam quempiam jubere fieri.

Domine Deus meus, ita tunc spebus illis pessimus involvebar, et tuorum expectatione donorum, quæ necdum experiri didiceram, nullatenus definebar. Illa tua mulier nondum comprehenderat, quas spes, quas securitates de meis apud te victualibus habere debuerat, nec quæ beneficia a te mihi erant parta cognoverat. Quia enim aliquantisper adhuc in mundo agens, quæ mundi fuerant, sentiebat: nimirum ea, quæ sibi ipsa providere delegerat, mihi etiam ipsi mundana, ut putabat, quæsituro quærebat. At postquam animæ propriæ animadverso periculo, innumeros cordis angulos ad præteritæ deplorationem vitæ congegit, quasi diceret: « Quod mihi nolo fieri, alii non faciam. » Ea quæ pro se contempsit agere, extremæ arbitrata est dementiæ pro aliis exercere; et quod sibi ambire desierat, nefarium rata est ad sui perniciem alteri concupisse. Quod longe aliter a multis fieri constat, quos quidem attendimus sua ad integrum obtentu paupertatis abjicere, sed aliorum, non modo suorum, quod et ipsum malum est, sed etiam exterorum, quod deterius, plus nimio procuraciones ardere.

CAPUT VIII.

De iis qui monasticam vitam instaurarunt resarsuruntve. — Sed libet paulo altius, quantum nostri temporis mentione recurritur, status religionum,

A conversionumque, quas vidimus, attingere; unde et hanc ipsam [*f.*, *ecclesiam*]....., nec non et plerosque alios bonæ mutationis contigit exempla sumpsisse. Monachile propositum sub antiquis floruisse temporibus affluens scriptorum relatio est. Nam quia super exteris mihi regionibus silentium est, sub quibusdam Franciæ regibus hujus scita institutionis, varia diversis exstruentibus loca, coluisse noscuntur; in quorum aliquibus tam pie viventium confluit enormitas, ut miremur tantam hominum frequentiam quomodo cohibere valuerit adeo locorum arcta capacitas. Inter quæ profecto quædam speciali pollentia districtione fuerunt, quæ nonnulla, in quibus fervor ordinis tepuerat, monasteria sæpe nobiliter innormarunt, ut fuit aliquando Luxovium (*Luxeuil*) ⁽³¹⁾ in Gallia, ⁽³²⁾ quædam etiam in Neustria, quæ nunc appellatur Northmannia. Sed quia juxta illud poetæ veridici dictum, quod videlicet summis negatum est stare diu; et quod multo verius constat, decedente inter habenas iniquitatum sæculo, ⁽³³⁾ sanctæ conversationis refrigit charitas, et rerum opulentia, quasdam postmodum sensim deseruit ecclesias: et inde ⁽³⁴⁾ bene conversantium, dum et ipse manuum labor sorduit, facta est raritas.

Unde nostris monasteria vetustissima: numero extenuata temporibus, rerum antiquitus datarum exuberante copia, ⁽³⁵⁾ parvis erant contenta conventibus, in quibus perpauca reperiri poterant, qui peccati fastidio sæculum respuissent sed ab illis potissimum detinebantur ecclesiæ, ⁽³⁶⁾ qui in eisdem parentum devotione contraditi ab ineunte nutriebantur ætate. Qui quantum minorem super suis, quæ nulla sibi videbantur egisse, malis, metum habebant, ⁽³⁷⁾ tanto intra cœnobiorum septa remissione studio victitabant. Qui administrationes, ac officia forastica cum pro abbatum, aut necessitate, aut libitu sortirentur, utpote voluntatis propriæ avidi; exterioresque licentias minus experti, ⁽³⁸⁾ ecclesiasticas occasione facili dilapidare pecunias; his expensis redditus seu gratuito dilargiri [*desse videtur, cœperunt*].... Et licet tum minus apud eos religio curaretur, ex sua siquidem fiebant raritate ipsi monachi chariores.

CAPUT IX.

D *De mira Ebrardi comitis Britoliensis in Picardia conversione.* — Cum ergo sic se agerent, et alicujus ad eos pretii vix ullus accederet, quidam comes castelli Britoliensis [*vulgo, Breteuil*], quod in Ambianorum, Bellovacorumque confinio consistit, ad excitandas plurimorum mentes emersit. Is in ætate positus florulenta, cum gratissimæ esset elegantiae, præsertim cum sicuti nobilitate genus ejus, ita et mirabili specierum conspiciuitate polleret aliorum quoque municipiorum, divitiarum etiam omnium claritate pateret: mens tandem hominis in multo superbiæ fastu constituta resipuit, et ad ejus, quam sæculariter sectari cœperat, vitiorum miseriam sese contemplando retorsit. Animæ igitur suæ miserabilitate perspecta, et quia nil aliud quam **464** dan-

nare et damnari, foedare et foedari in sæculo faceret, quem vivendi modum arriperet, diu cum quibusdam, quos tanti desiderii conscios, et comites habere delegerat, multimode plura discutiens pertractabat. ⁽³⁹⁾ Vocabatur autem ipse, Ebrardus, vir inter primores Franciæ undecunque famosus.

Tandem expresso in evidentiam operis diutinæ cogitationis intuitu, nemine remansurorum conscio, cum illis, quos in sodalitium arripiendæ hujus religionis sibi clandestina sollicitatione consciverat, in nescio quas exteras fugax excessit provincias, quas sui prorsus nominis ignaras cum libenter incoletet, et carbonibus faciendis ad opem sumptuum operam daret, et hac illacque cum suis per rura et oppida venum ferret, tum primum ratus est se supremas attingisse divitias, et erat considerare omnes ab intus filia regis glorias. Quid? Exemplum unde et ipse sumpserit hic attextam.

⁽⁴⁰⁾ Teudebaldus, quem sanctum hodie universi agnominant, ut multæ jam Ecclesiæ sub ejus nomine consistentes ipsum passim insigniant, juvenis genere nobilis exstitit ante id tempus: qui inter ipsa rudimenta militiæ arma despiciens, nudipes a suis elabatur, supra dicto artificio addicitur, per quod aliquandiu sub insolita necessitate vita transigitur. Hoc, inquam, animatus exemplo Ebrardus, ex tam humili opificio, ut præmisimus, victitare decreverat.

Spectrum alloquitur terretque Ebrardum. Mutat propositum solitaque exercitia. Monasticæ disciplinæ se mancipat. — At quia nulla sunt bona, quæ non aliquas aliquoties præbeant alicujus malignitatis causas, dum in aliquo, die quodam, nescio quid acturus operis, esset vico, ecce quispiam ei astitit sub Tyria lacerna, tibialibus sericis pedulum abscissione damnatis, muliebriter diductis a frente crinibus, et summas attingentibus ulnas, amasium potius exhibens quam exulem. Quem ille cum ex vera quis esset sinceritate perquireret, et ille obliquo paulum oculo abducens supercilium, specie pudoris ablata, dicere contaretur, et ille contabundo magis ac magis pie curiosus instaret, ad ultimum tandem vix quasi hominis instantia victus erupit: « Sum inquit, (sed vos cuiquam ne dicatis) Ebrardus Britoliensis [forte, Britoliensis, ut supra] quondam comes, qui, ut scitis, in Francia olim dives, exsilio me relegans spontaneas peccatorum meorum poenas luo. » Dixerat vir illustris, et eum, qui se interrogaverat, arrogatæ sibi personæ repentina translatione confudit. Admiratus igitur incredibiliter perversi hominis impudentiam, spreto, ut sic dixerim, simulacri illius alloquio, ad suos inde relato sermone, ait: « Sciatis, o amici, hoc vitæ propositum nobis quidem utile, sed aliis quamplurimis exitiale, quia quod ab ipsius ore audistis, de multis consequenter intellexisse potestis. Si igitur Deo integre placere volumus, quod aliis scandali, imo falsitatis occasionem præbet, evitare debemus. Illo itaque stabiliter nos feramus, ubi sublato exsilio, quod pro Deo patimur nomine, causas omnibus

A arrogantis vocabuli subtrahamus. » His edictis, commutato consilio, ⁽⁴¹⁾ Majus Monasterium (Marmontier, juxta Turones) petivere, ibique suscepto sanctæ conversationis habitu perenniter deserviere.

Hunc ipsum audivimus tantas, dum sæculo viveret, cultiorum vestium habuisse curas, ut nullis ditioribus impar esset: adeo autem indignabundæ habitudinis, ut facile cuiquam, vel verbo aggressibilis nequaquam videri posset. Quem postmodum sub monachia positum, tanta corpus suum vilipensione habere conspeximus, ut indumenti vilitas, vultus demissio, membrorum exilitas, non fuisse comitem, sed agrestem rusticulum loqueretur. Et cum per urbes ac oppida pro abbatis imperio mitteretur, nunquam proprio addici potuit voluntate, ut castella, quæ reliquerat, vel semel ingredi pateretur. Hæc, quæ superius relata sunt, ipsi mihi retulit, cum me adhuc juvenulum tantopere veneraretur, atque suæ consanguinitatis ascisceret, ut amoris sui atque cultus, speciali quadam singularitate donaret.

Cui inolitum quiddam curialissimum fuit, ut si quos reperiret, quos præeminere litteris sciret, in libellulo, quem ad id operis secum ipse crebra gestaret, quemque pro suo captu dicitare prosa, seu versibus egeret; ut dum quorumcunque, qui super eo prædicabantur studio, dicta colligeret, ex dictis etiam singulorum sensa libraret. Quæ siquidem quamvis per se non caperet, ex eorum tamen, quibus hæc legenda pandebat, indubie sententia mox teneret, in quo potissimum quis aut in sensu, aut carmine accuratiora dixisset. Hæc de viro quondam nobili, sed jam nobiliore fine bono libasse sufficiat. Is, inquam, inter memoriæ nostræ viros, exemple primus conversionis gloriosiore resplenduit.

CAPUT X.

At vero qui Paulum ex Stephani sibi oratione creavit, exemplum idem multo feliciter latiusque per potentiorum satis alterum propagavit. ⁽⁴²⁾ Simon enim quidam Radulphi comitis filius, mirabili nostri temporis religionem inopinæ mutationis claritate ditavit. ⁽⁴³⁾ Qui quidem Radulphus quam celebris ubique Francorum potentia fuerit, quas urbes invaserit, **465** quot oppida quæsitâ mirasagacitate tenuerit, multi superstites, qui ejus actuum meminere, sunt testes. Quantus etiam fuerit ex eo uno conjici posset quod Henrici regis uxorem, Philippi itidem regis matrem in conjugio post mariti decessum habuerit

Juvenulus igitur Simon, cum mortem pater obiisset, obtento comitatu ejus honore brevi tenuit. Nam causam adeo maturatæ conversionis hanc aliqui fuisse ferunt. In quodam oppido quod sibi usurpatione potius, quam hæreditate provenerat ejusdem patris reliquæ conditæ fuerant. Quod filius, verens ne animæ patris offenderet, ad illud quod sibi ex jure constiterat, deferre proposuit: quo ante delationem detecto, et sub oculis filii ad nudum revelato, cum potentissimi genitoris, quondamque ferocissimi tabidum attendisset corpus, ad contem

plationem miseræ conditionis se contulit. Et exinde quidquid sublimitatis sibi arridebat, et gloriæ, fastidire jam coepit. Concepta itaque hac ipsa voluntate, fervente tandem desiderio quod parturiebat emisit, et patriæ suorumque fugax fines excedens Francicos, Burgundiam ⁽⁴⁴⁾ ad sanctum Eugendum in territorio Jurensi concessit.

Audivi etiam quod nobilissimi quamdam generis juvenulam sibi desponderat, quæ cum amantissimum juvenem sibi, et mundo repudium dedisse rescisset, ipsa inferior videri non tolerans, virginalibus Deo servientium turnis virgo perseveratura sese conseruit.

Aliquanto post monachus susceptionem tempore elapso, postliminium fecit in Franciam, et tot tantosque sermonum ejus puritas, et animi quam in facie præferbat humilitas, viros animavit et feminas, ut infinita sexuum agmina ad viæ prosecutionem istius sub eo tempore conflarentur, et undecunque ad id propositi exemplo ejus nominis plurimi citarentur. Equestrium siquidem virorum studium hominis multum sollicitavit examen.

CAPUT XI.

S. Brunonis causa secessus in eremum. Carthusien- sium origo, atque instituta primitiva. Manassis Remens. arch. perversa vita. — At quia conveniebat ut et litteratorum quispiam sacri gregem ordinis sub eodem affectu post se contraheret, fuit non longe ab his diebus Bruno quidam in urbe Remensi vir, et liberalibus instructus artibus, et magnorum studiorum rector ⁽⁴⁵⁾, qui conversionis initia ex subjecta nactus occasione dignoscitur. Manasses quidam post Gervasii famosissimi archiepiscopi decessum, prædictæ urbis regimini Simoniace se intrusit; vir quidem nobilis, sed nihil prorsus serenitatis, quæ prima ingenuitatem decet, habens: tantos enim fastus ex illa novitate conceperat, ut regias peregrinarum gentium majestates, imo majestatum ferocitates, imitari videretur. Peregrinarum dixi, in Francorum enim regibus ea viguit naturalis semper modestia, ut illud Sapientis dictum, etsi non in scientia, in actu tamen habuerint: « Principem, inquit, te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis (*Eccli.* xxxii, 1). » Is igitur cum milites summopere affectaret, clerum negligeret, dixisse aliquando referatur: « Bonus, ait, esset Remensis archiepiscopatus, si non missas inde cantari oporteret. »

Hugo Diensis, archiepiscopus Lugdunensis, vir optimus, Manassem anathemate ferit. — Hujus ergo mores prorsus improbos, et stupidissimos habitus, cum omnis honestus horreret Bruno, in Ecclesiis tunc Galliæ opinatissimus, cum aliis quibusdam Remensium clericorum nobilibus, infamis illius odio, excessit ab urbe. Quem postmodum proceres, clerus, atque Burgenses, cum ab Hugone, (qui Diensis agnominabatur) archiepiscopo Lugdunensi, apostolicæ sedis legato, viro in fenore justitiæ clarissimo, creberrimo anathemate feriretur, et ille manu militari thesauros ecclesiæ dilapidare niteretur, a sede, quam male obsederat, pepulerunt, et exilio rele-

gatus æterno, cum se ad excommunicatum tunc temporis Henricum imperatorem ipse etiam excommunicatus contulisset, hac illacque oberrans, sine communione postremo defungitur.

Operæ vero pretium dici est quiddam, quod sub ipso intra urbem malignante provenit. Inter ecclesiastica ornamenta quæ militibus, qui suæ inservierant tyrannidi, impertiverat, calix aureus non parvi bifariam pretii erat, quia et plurimæ quantitatis fuerat, et nescio quota ibi particula auri illius quod a tribus Domino Magis oblatum est, effusa; ut ferebatur, erat. Cum ergo forcipe desectum per portiones, quibus delibuerat, dilargiretur calicem, et nemo sacratissimæ rei suscipiendæ acquiesceret, tandem scelestus quidam eques, suo muneratori non impar, suscipere passus, imo procaciter contempta sacramenti majestate corripuens, in amentiam illico versus, censam, quem indebite præsumpserat, non expendit, et tamen temerariæ cupiditatis continuo poenas pendit.

Bruno adit Carthusiam. — At Bruno urbe deserta sæculo etiam abrenuntiare proponit, qui suorum notitias horrens ad Gratianopolitanum processit territorium. Ibi in arduo, et admodum terribili promontorio ad quod difficillimum, et valde insolens iter intenditur; sub eo etiam præruptissimæ vallis vorago dehiscit, habitare **466** delicens, hujusmodi mores instituit, et sequaces ejus hodieque sic vivunt.

Ejus et discipulorum mores et ratio vivendi. — Et ecclesia ibi est non longe a crepidine montis, paulo sinuatum devexum habens, in qua tredecim sunt monachi; claustrum quidem satis idoneum pro cœnobiali consuetudine habentes, sed non claustraliter, ut cæteri, cohabitantes.

Habent quippe singuli cellulas per gyrum claustrum proprias, in quibus operantur, dormiunt ac vescuntur. Dominica a dispensatore escas, panem scilicet, ac legumen accipiunt, quod unicum pulmenti genus a quoque eorum apud se coquitur. Aquam autem tam haustui, quam residuo usui, ex ductu fontis, qui omnium obambit cellulas, et singulorum per certa foramina ædiculis influit, habent. Piscæ, et caseo Dominicis, et valde festis diebus utuntur: pisce dixerim, non quem sibi ipsi emerunt, sed quem bonorum aliquorum virorum largitione susceperint.

Aurum, argentum, ornamenta ecclesiæ a nemine, nihil enim ibi præter calicem argenteum. At eandem ecclesiam non horis solitis, uti nos, sed certis conveniunt. Missas, nisi fallor, Dominica, et solemnibus audiunt. Nusquam pene loquuntur, nam si quid peti necesse est, signo exigitur. Vinum, si quando bibunt, adeo corruptum, ut nil virium, nil pene saporis utentibus afferat, vix communi sit unda præstantius. Ciliciis vestiuntur ad nudum, cæterarum vestium multa tenuitas. Sub priore agunt ⁽⁴⁶⁾, vices autem abbatis ac provisoris Gratianopolitanus episcopus vir plurimum religiosus exsequitur. Cum ir omnimoda paupertate se deprimant ⁽⁴⁷⁾ ditissimam tamen bibliothecam coaggerant: quo enim minus

anis hujus copia materialis exuberant, tanto magis A illo, qui non perit, sed in æternum permānet, cibo operose insudant.

Vasa argentea a comite Nivernensi missa respuunt. — Intantum, inquam, suæ sunt custodes inopiæ, ut hoc ipso quo agimus anno (⁴⁸), Neveŕnensis comes vir omnino religiosus ac potens eos, causa devotionis et optimæ quæ hinc emanat opinionis, inviserit: multumque super sæculari eos cupiditate, ut cave- rent inde, monuerit. Cumque regressus ad sua eorum indigentia, quam viderat, meminisset, et monitorum quæ eis intulerat nequaquam memor esset, nescio quæ argentea, scyphos videlicet et scutras [f., scu- tellas], pretii plurimi eis misit; sed eorum quæ dixerat illis nequaquam obliviosos invenit. Commu- nicato namque mox consilio, quæcunque dixerat B ad integrum refutata recepit. « Nos, inquiunt, neque in expensis nostris, neque in ecclesiæ ornamentis, exterarum quidpiam pecuniarum retinere delegimus. Et si in horum alterutro non expenditur, ut quid a nobis suscipitur? » Pudit itaque prævaricatoriæ contra suum sermonem oblationis comitem: et ta- men dissimulata aspersione eorum, boum tergora, et pergæmena plurima retransmisit, quæ pene ine- vitabiliter ipsis necessaria esse cognovit.

Carthusiæ descriptio. — Vocatur autem locus ille Carthusia, in quo terra rei-frumentariæ causa parum ab eis colitur. Verum velleribus suarum, quas plu- rimas nutriunt, ovium, qualescunque suis usibus fruges comparare soliti sunt. Sunt autem infra mon- tem illum habitacula laicos vicenarium numerum C excedentes fidelissimos retinentia, qui sub eorum- agunt diligentia. Hi igitur tanto coeptæ contempla- tionis fervore feruntur, ut nulla temporis longitu- dine a sua institutione desistant; nec aliqua arduæ illius conversationis diuturnitate tepescant.

Bruno in Calabria sui instituti construit monaste- rium. Refugit episcopatum. — Inde etiam, qua nescio occasione mirabilis iste Bruno recedens, postquam his quæ prælibavimus rudimenta, multa dictorum et factorum inculcatione præstiterat, ad Apulos nescio Calabrosne concessit, et ibidem huic quiddam simile vivendi genus instituit. Ibi cum multa humi- litate se ageret, et omnimoda piorum exemplorum præbitione circumquaque fulgeret, ad episcopi dig- D gnitatem ab apostolica sede quæsitus, et tentis, fugit. Et sæculum veritus, ne ea quæ de Deo gusta- rat, amitteret, in dilatione tanti muneris non divina, sed sæcularia recusavit.

Viri ac feminae illius vivendi genus arripiunt. Etiam decennes et undecennes infantes. — Hæ, inquam, personæ conversionum tunc temporis extulere pri- mordiam. His cohæsere continuo virorum, femina- rumque greges, omnis protinus ordo concurrat. Quid de ætatibus loquar? Cum decennes et undecennes infantuli senilia meditarentur, et multo castigatiora gererent, quam ætatula pateretur? Fiebat in illis conversionibus quod in antiquis fieri solebat marty- ribus, ut major in imbecillibus tenerisque corpo-

ribus inveniretur fidei vivacitas, quam in illis, in- quibus grandævitas ac scientiæ floreret auctoritas.

Innumera construit monasteria. — Cum ergo nusquam nisi in vetustissimis monasteriis mona- chorum haberetur aliquorum sedes, ceperunt ubi- que loci nova construi, et undecunque confluentibus magni alimentorum redditus adhiberi. Quibus fa- cultas non aderat, ut grandiuscula fabricarent; alii binis, alii quaternis, alii quot poterant alendis fra- tribus domos, ac victualia componebant. Unde factum est ut in villis, oppidis, urbibus atque præsidiis, imo etiam ipsis saltibus atque agris, monachorum qua- quaversum sese exercendo dilatantium repente fer- vere viderentur examina, 467 eaque loca divino nōmine, et sanctorum culibus emicarent, in quibus, et lustra ferarum, et spelæa latronum exstiterant.

Brunonis et discipulorum ejus spontanea pauper- tas. Qui institutum arripere nequibant, quid agebant. — Affectabant itaque spontaneam subire pauperiem tot exemplis circumcincta nobilitas, et cœnobita, quæ subibat, rebus a se contemptis inferens; aliis etiam ad hæc ipsa trahendis pia semper venatione tendebat. At feminae itidem insignes maritorum celebrium jugalitate deserta, et a piis cordibus liberorum abstenta, collatis inibi opibus, ecclesiasticis se stipendiis contradabant. Qui vero, vel quæ non poterant rebus ad integrum renuntiare possessis, eos qui abrenuntiaverant crebris substantiarum suarum largitionibus sustentabant, ecclesias et alta- ria multa jucundissimorum munerum oblatione cir- cumdabant, et oratione hac pie vivendi modum, quem tales imitando exsequi non poterant, talia facientes propriis ad id faciendum juvando substantiis, in- quantum licuerat exæquare studebant.

Unde contigit ut his temporibus, et multitudine dationum et dantium, imo magis solertia ad hoc propositi venientium, ecclesiarum habitatores mul- timoda sua procuracione juvantium, in tantum pro- moverentur cœnobita, ut quotidiana ab illis, qui tunc florebant, statibus, per succrescentem modernorum nequitiam videantur incidere detrimenta. Jam nunc enim, proh dolor! quæ hujusmodi affectione per- moti locis sacris contulere parentes, aut penitus subtrahunt, aut crebras redemptiones exigere non desinunt filii, a patrum voluntatibus usquequaque degeneres.

CAPUT XII.

Iterum de matre sua multa attextit Guibertus. — Ad te tandem post has ratiocinationes redeo, Deus meus, super illius bonæ mulieris matris meæ conversione. Quæ siquidem ab annis vix nubilibus patri meo, prorsus adolescenti, avo meo providente, con- tradita, cum esset scito admodum vultu, et oris ha- bitudine naturaliter ac decentissime gravi ingenua; tamen divini nominis timorem in ipsis pueritiæ parturivit initiis. Ita enim non experientia, sed quodam superni metus incussu horrere peccatum didi- cerat, et ut ipsa mihi sæpius referre solebat, ita subita timore mortis mentem ingurgitaverat, ut jam

grandæva doleret. quod non eosdem in maturo animo boni stimulos pavoris haberet, quos in rudi et nescio prorsus habuerat.

Accidit igitur ut efficientia conjugalis, in ipso legitimæ illius confederationis exordio, quorundam maleficiis solveretur. Novercalis enim huic matrimonio non defuisse ferebatur invidia, quæ plurimæ speciei et generis cum neptes haberet, in iis aliquam paterno toro moliebatur immergere. Quod cum minime processisset ad votum, pravis dicitur artibus effecisse, ut thalami omnino cessaretur effectus. Cumque integro virginium illibatum permansisset triennio, et sub magno tantum infortunium premeretur silentio, tandem a suis citatus necessariis pater rem primus prodidit. Quantis putas modis elaboravere parentes, ut divortium fieret inter eos, et patrem meum tempore juvenem, sensu hebetem monachice sedulo commovebant, licet tunc super hoc ordine rarus valde haberetur sermo: quod quidem non salutis ejus causa, at vero possessionum ejus obtinendarum intentione fiebat.

Verum postquam hæc eorum suggestio nil evaluit, puellam crebris cœperunt urgere latratibus, ut videlicet a suis longe posita dum externorum oppressionibus pulsaretur, sine ullo repudio per se injuriis fatigata discederet. Interea illa pati, quæ impangebantur verba æquanimiter tolerare; si quid exinde controversiarum emergeret, ac si nesciã, dissimulare. Præter hæc cum eam opulentissimi quidam ab usu maritali exsortem conspicerent, cœperunt animum pulsare juvenulæ; sed tu, Domine, castitatis internæ fundator, tu ei sanctimoniam inspiraveras, quam non patiebatur natura nec ætas. Ex te, Domine, habebat, quod in igne posita non ardebat: Tu faciebas quod ad præstillationem malorum colloquiorum mores ejus etsi teneri non depravabantur, imo quod oleum camino addebatur, quod videlicet naturalibus (quæ habere humanum est et commune) motibus externa lenocinia adhibebantur: et tamen virgunculæ animus sui semper capax, nullis incentivis extra se ferebatur. Nonne hæc tui solius sunt opera, Domine, qui eam in primævæ ætatis calore positam, et omnino jugiter in ipsis conjugalibus officiis constitutam, septennio integro sub tanta continentia conservasti, ut juxta illud sapientis cujusdam dictum, etiam fama de ea mentiri vereretur.

Dissolutio puellarum. — Deus, tu scis quam difficile, imo quam nullo modo pene in feminis hujus temporis id servaretur: cum pudicitia in illis tanta diebus exstiterit, ut aliquo vix rumore matrimonium cujuslibet roderetur. Eheu! quam miserabiliter extunc ad nostra sæcula pudor et honestas paulatim in virginea professione ruit, et res et species custodiæ matronalis extabuit, ut in omni earum habitudine sola possint notari triscurria, ubi nil nisi jocularia sonant, et oculorum nutus et lingua. Petulantia in incessu, nihil non ridiculum constat in moribus. Vestium qualitates intantum sunt ab illa veteri frugalitate dissimiles, ut dilatatio maniarum,

tunicarum angustia⁽⁴⁹⁾, calceorum de Corduba rostra torticia, totius ubique jacturam videas clamare pudoris. Æstimat se quælibet extremas atligisse misérias, si amasiorum opinione caruerit; et tanto sibi nobilitatis et curiæ glóriam arrogat, quo hujusmodi procorum numero florentiore redundat. Erat, testor Deum, tunc temporis major in viris feminas ducentibus pudor, intantum ut videri inter hæc [f., has] erubescerent, quam modo in nubentibus feminis habeatur: quos certe ista verecunda negotia jaectantiores et fori ac publici amantiores efficiunt.

Ut quid hoc, Domine Deus meus, nisi quia ideo nullus super sua levitate ac lascivia erubescit, quod omnes teneri sub pari nota conspiciunt. Et cum sub eodem affectu, quem habent omnes, pene agere sentiat; unde, quæso, studii hujus eum pudeat, ad quod coaspirare cæteros videat? Sed cur dico pudeat, cum hoc solum talibus sit pudori, si quis eorum in exemplanda libidine minus emineat? Nec definet pro amorum numero, aut selecta quam alexit specie aliquem privata jactantia, neque contemptus est eo singulariter apud te intumuisse quod amat, sed communem corruptionem magnifico apud universos favore concelebrat. Ecce clamor, dum quod verecunde tegi debuerat, dum quod conscientia debilitatæ castitatis accusat, et omnino deprimi dignum erat, effreni per inolitam pravitatis licentiam animi æterno damnandam silentio impudens quis huc illucque jam prædicat. Hoc et hujus simili modo modernum hoc sæculum corrumpitur et corrumpit, dum male concepta in alios spargit, sparsum etiam usque in infinitum traducta foeditate propagatur in alteros.

Deus sancte, nihil pene horum eo tempore, quo illa famula tua sic agebat, uspiam audiebatur, imo sacrosanctæ verecundiæ pallio et tegebantur indigna, ac idonea cornabantur [f., coronabantur]. In illo, Domine, septennio virginitas illa, quam tu in ea mirifice continuasti, sub innumeris oppressionibus agonizabat, dum soluto paterno connubio, ad alterum eam transferre maritum sæpissime minabantur, aut in exteris remotiorum parentum meorum domos abducere. Plane etsi adversus has importunitates acerbissime aliquoties desudabat, tamen contra propria lenocinia carnis, et quorumcunque externorum temperamenta mirabili, sed ex tuo munere, Deus meus, temperantia decertabat.

Non dico, bone Deus, qua virtute id fecerit, sed quod tui solius virtus fuerit. Quomodo enim virtus fuit, quam nulla spiritus carnisque discretio, nec pia ad Deum intentio, sed sola exterioris honestatis; aut evitandæ infamiæ cura peregerit? Utile plane est verecundia saltem peccato ingruenti resistere; quæ sicut utilis est ante peccatum, ita post peccatum damnabilis. Quod enim sic animum pio pudore consternat, ut a peccati perpetratione cohibeat, ad tempus est utile; quia potest Dei timor, qui pudorem insipidum sale divino condiat, accedere: et quod ad tempus, id est ad sæculum, proderat, utile

non ad momentum sed æternaliter facere. Hæc est A
namque verecundia adducens gloriam, quæ tamen
tanto est pernicioſa post culpam, quanto pertina-
cius confessionis sanctæ obstruit medicinam. Habe-
bat, Domine Deus, famula tua mater mea intentionem
illam, quod ad sæculi honestatem contrarium nil
ageret; sed tamen, juxta Gregorium tuum, quem
tamen nec legerat, nec legi audierat, in ea inten-
tione non mansit, quia ad te solum postea quid-
quid intendebat, transtulit. Ergo sic sæculari reve-
rentiæ inseruisse tunc temporis commodum illi fuit.

Voluto igitur post septennium et amplius maleſi-
cio, quo naturalis legitimique commercii copula
rumpebatur, nimium plane satis credibile est, ut
sicut præstigiis ocularis ratio pervertitur, ut de nul-
lis, ut sic dicam, aliqua et de aliis alia fieri per B
magos videantur; ita vires hujusmodi ac venerea
molimina multo minori artificio confundantur; ita
enim populariter actitatur, ut jam ab rudibus qui-
busque sciatur. Cassatis, inquam, per anum quam-
dam illis pravis artibus, ea fide thalamorum officio
deservivit, qua diutinam virginitatem sub tantarum
animadversionum pulsatione servavit. Felix nempe
alias in eo se infinitæ non tam miseræ quam mise-
rabilitati addixit, quod tunc bona, et multo magis
postmodum bona semper malum, et meipso deterio-
rem semper ediderit. Tu scis tamen, Omnipotens,
quam pure, quam sancte secundum te me educave-
rit, quantas gerulorum in infantia, quantas puera-
scenti pusiolo mihi pædagogorum ac magistrorum C
curas adhibuerit, cum non etiam pro corpusculo
vestium pompa defuerit, ut regios aut comitivos
pueros obsequiis æquiparare viderer. Nec soli, Do-
mine, matri contuleras hunc affectum, sed et aliis
ditiſſimis multo personis tu instinxeras, ut non tam
pro consanguinitatis necessitudine, quam causa
gratiæ ad hoc a te mihi præstitæ; cultum mihi et
nutrituras impenderent.

Deus, tu scis quanta monita, quantas auribus meis
preces quotidie instillabat, ne 469 corruptionis
cujuspiam verba susciperem. Docebat, quoties a
curis familiaribus solitudo vacabat, quomodo, et
super quibus te orare deberem. Tu nosti solus
quantis angoribus parturibat, ne initia florentissi-
mæ ac spectabilis, quam tu dederas, ætatulæ, ani- D
mus male sanus sana perverteret. Voti ejus tu
feceras, ut ad te indesinenter æstuares, quatenus
præstares internam decori illi meo externo virtutem
summopere, aut sapientiam. Et, bone Domine, bone
Deus, si tunc præsciret quanto sordium cumulo
obliteraturus eram bonas illas donorum tuorum su-
perſicies, quibus me illa impetrante ornaveras,
quid dictura? Quid actura? Quam irremediabiles
gemitus emissura? Quam mentis dilacerationes in-
cursura esset! Gratias tibi, dulcis et moderate
dispositor, « qui finxisti sigillatim corda nostra
(Psal. xxxii, 15). » Plane si penetralia animi mei
mundis adeo indigna conspectibus mundissimus
ejus oculus irrupisset, miror, si illico exanimis non
fuisset.

CAPUT XIII.

Pia matris Guiberti exercitia. — His per occu-
pationem dictis ad aliqua retro omiſſa redeamus.
Huic, inquam, femine inter sæculo serviendum,
Dei nominis reverentiam semper adfuisse didicimus,
in tantum, ut in obsequio ecclesiarum, in beneficio
pauperum; in oblatione sacrificiorum sic se ageret,
ut venerabilis omnibus esset? Sed scio quia pari-
ter mihi exinde plurima adhibendæ fidei difficultas,
quam præcludere videbitur, suspectæ, ut putatur,
laudis affinitas. Si matrem attollere, caute ac falla-
citer seipsam extulisse videtur, te, Deus, qui ejus
animam ut inhabitator nosti, testem compellere
præsumo, omnimodis excellere, quod est illud, quod
dicitur. Et certe cum luce clarius pateat vitam
meam a bonorum omnium exorbitare vestigiis, et
studia semper mea sensatis omnibus probro esse,
quid mihi proderit aut paterni seu aviti nominis ma-
gnitudo, ubi de prole miserrima tota coaretabitur
latitudo? Et qui ad eorum mores nulla volunta-
tis et actus contemperatione regenero, ad infami-
æ superequitat malum, si eorum mihi laudes
ascribo.

Maritus bello capitur. — Huic igitur, dum sub
marito adhuc juvenula ageret, tale quid contigit,
quod non minimum correctionis ei vitæ incentivum
præstitit. Franci Henrici regis tempore cum North-
manis et eorum comite Guillelmo, qui Anglos post-
modum subegit, et Scotos, multa animadversione
certabant, in quo gentis utriusque concursu patrem
meum capi contigit. Cujus comitis consuetudo fue-
rat, ut nunquam captivos suos ad redemptionem
cogeret sed perpetua, dum adviverent, carceris re-
legatione damnaret. Quod ubi relatum est conjugi,
necdum enim natus eram, nec longo post tempore
fui, et ideo matris supersedeo nomini, miserabili
mœrore examinata defecit, a cibo potuque destitit,
somnum desperatissima sollicitudo plus vetuit.
Nec de multitudine redemptionis in ejus animo
causa erat, sed de irremeabili captivitate mœre-
bat.

Inde gravissime afflicta. Vexat eam dæmon. —
Cumque ejusdem noctis fieret intempestum, et illa
atroci anxietate pleniſſima proprium cubile foveret,
sicut diabolo consuetudinarium est, ut potissimum
animis tristitia maceratis immergat, subito vigilantī
illi ipse inimicus incubuit, et gravissimo pene usque
ad extinctionem pondere jacentem oppressit. Cum
sub hac ejus spiritus suffocaretur angustia, et om-
nium membrorum ex tota libertate careret, vocis
autem cujuspiam sonitum nullatenus emittere pos-
set, solumque Dei muta penitus, sed ratione libera,
præstolaretur auxilium, ecce a lectuli ejus capite
quidam spiritus, haud dubium quin bonus, sic in-
clamare non minus affectuosa, quam aperta voce
cepit: « Sancta Maria, adjuva. » Et cum aliquandiu
sic dixisset, et quod dicebatur plene illa intelli-
get, sentiente illa quæ tantopere vexabatur, cum
grandi animadversione erumpit. Quo erumpente.

ille qui incumbere assurgit, quem ille obvius apprehendit, et utpote ex Deo violentus cum tanto fragore subvertit, ut impulsu graviter cameram quatiente, assecelas sopore depressas insolenter nimis exciret. Illo igitur sic divinis virtutibus exturbato, pius ipse spiritus qui Mariam clamaverat et dæmonem pepulerat, conversus ad eam quam eruerat: « Vide, inquit, ut sis bona femina. » At pedisequæ strepitu repentino attonitæ, qualiter sua se haberet domina videre consurgunt, quam moribundam exsanguis vultu, et totius corpusculi viribus profligatis inveniunt; de sonitu sciscitantur, et ab ea illico causas audiunt, cujus vix spiritum et præsentia, et confabulatione, et accensione luminis reformare queunt.

Cum annum ageret Guibertus, obiit pater. — Ultima ergo sui liberatoris verba, imo per tuum nuntium tua, Domine Deus, mulier illa retinens, perpetua condidit memoria, et in plurimum affectum, si facultas suppeteret, Deo in posterum præstante ducenda servavit. Obiit igitur morti parenti, cum multo adhuc carnis et vultus splendore niteret, et ego annum ferme natus dimidium solus ei sollicitudinis causas darem, de viduitate continenda proposuit; in qua quanta vivacitate se rexerit, quanta modestiæ exempla præbuerit, ex hoc uno subjecto conjici potest: **470** quod cum parentes mei patris mei beneficiorum possessionumque æmuli, ea omnia, matre exclusa, obtinere niterentur, causæ actiandæ constituere diem.

Dies affuit, et proceres circa omnem acturi justitiam considerant. Mater de eorum cupidissimis.... [*f.*, certa] conatibus in ecclesiam concesserat, et ante Domini crucifixi imaginem debitæ memor orationis astabat. Ad quam cum unus de meis a patre parentibus, eadem quæ alii sentiens, et ab eis directus venisset, et ut ad illos, qui eam præstolabantur, accederet, judicium eorum auditora rogaret, illa intulit: « Super hac, inquit, re non nisi sub præsentia Domini mei agam. » Et ille, « cujus, ait, domini? » Et ad imaginem crucifixi Domini prætensa manu: « Hic, inquit, est Dominus. » His auditis, « hic mihi causidicus sub quo agam. » Erubuit dicto ille, et ut erat non minimum versipellis, risu extortitio fucata nequitia abiit, audita relaturus ad suos. Qui et ipsi tali responsione suffusi, cum se nil justæ occasionis adversus ejus omnimodam honestatem habere cognoscerent, ei insistere desiverunt.

Nec mora unus de loci et provinciæ primoribus patris mei nepos, vir sicut potens, sic cupidus, feminam tali sermone adoritur. Cum tibi, inquit, domina suppetat juvenus et species, thalamum jurare te convenit, ut et tu ad sæculum jucundius vivas, et avunculi mei liberi a me fideliter nutriendi sub cura mea degant, denique et possessiones ejusdem ad mea, ut competit, jura recurrant. At illa: Scis, inquit, avunculum tuum claris bene natalibus propagatum, qui quia Deo eum efferente decessit, sua non

A repetet, Domine, apud me Hymenæus officia, nisi se ultro mihi obtulerint nobilioris multo personæ connubia. Idcirco autem cauta illa mulier de nobiliore est sortiendo locuta, cum sciret vix aut nullatenus posse contingere, ut cum ille nomen nobilioris horreret, illa continuo nobilibus ac ignobilibus generaliter reprobatis, spem sibi secundæ suæ conjugationis adimeret. Cum igitur ille magnæ superbiæ quod de nobiliore dixerat, ascripsisset, illa subintulit: Certe aut nobiliorem, aut nullum. Intelligens ille qua intentione matrona dissereret, descivit a cœpto, et denuo ab ea nil tale quæsivit.

Igitur sub plurimo Dei timore, nec minori totius affinitatis et maxime egenæ manus amore, femina prudens nos et nostra regebat, fidem quam adventi marito servaverat, consequenter et animæ duplici tenore ferebat, dum et corporis veterem unitatem subintroducta altera carne, eo decedente, non dividit, et quotidiana pene salutiferæ hostiæ oblatione ipsi subvenire contendit. Et cum omnibus pauperibus generaliter esset affabilis, quibusdam pro facultate multa fuerat miseratione benefica et dapsilis. Peccatorum enim suorum memoria tantopereangebatur ac si universis addicta nequitiis pœnas omnium quæ geruntur malorum incidere vereretur. In frugalitate plane nihil poterat, cum teneritudini ejus et usui lautiori alimentorum parcimonia minime conveniret. Ad alias omnino inopinabiliter se habebat. Nam hisce oculis vidi manibusque tractavi, quod cultiori extrinsecus aliquoties veste prætensa, cilicio hispidissimo contegeretur ad nudum, nec solum interdium apportabat, sed etiam quod delicato admodum valde insolens erat corpori, in eo ipso noctibus cubitabat.

Nocturnis officiis vix aut nunquam deerat, cum divinis temporibus communia Dei populo frequentaret. Sic equidem, ut capellanorum studium indesinens nunquam pene apud ipsam a Dei laudis celebritate vacaret. Conjugis defuncti mentio adeo fuerat ejus jugis in ore ut nihil aliud animo volvere videretur, dum inter orandum, inter eleemosynas largiendum, inter etiam vulgariter agendum, hominem illum, quod sine mente non poterat, continue loqueretur. Cujus enim amore cor exuberat, eo se lingua ad loquendum quasi velit nolit, informat.

CAPUT XIV.

Sed his omissis, in quibus quidem bona, sed non adeo spectanda processit, residua consecremur. A patris mei obitu cum ferme duodennium, ut quidam asserunt, explevissem, quo et domum atque natos prælato sæculi habitu sub viduitate curaverit, quæ diutina revolutione parturiit, felicem perducere properabat ad partum. Dum ergo in hujus propositi deliberatione penderet, et cum solo pædagogo meo, qui et magister fuerat (de quo superius egi) super hoc ipso tractaret, audivi quemdam energumenum, qui in ejus alebatur domo, cum de ea nescio quæ alia delatret, urgente se dæmone, declamantem:

« Crucem, inquit, posterunt presbyteri in renibus ejus. » Quo siquidem nihil verius, licet tunc nequam quid innueret sciverim. Nam non uni, sed multis seipsa deinde supposita crucibus. Nec mora cum nemini res pateret, præter illi quem prælibaverim, cuidam domus suæ dispensatori qui et ipse conversam eam cita est postmodum sæculi abrenuntiatione secutus, tale quid in somnis apparuit, quod videlicet **471** virum duceret, nuptias celebraret; quæ res liberis ejus, amicis ac parentibus miraculum et stuporem maximum generaret. Postridie mater cum deambulatum comite doctore meo, et eodem œconomus rus iret, intulit ille quæ viderat. Nec mater in talibus versutissima interprete eguit, sed ad magistrum illum respiciens, quod ea quæ inter eos de Dei, cui conjungi desiderabat, amore tractabantur, visa illa portenderent, silenter innotuit. Accelerans ergo quod cœperat, et interni sui æstus impatiens, oppidi, in quo morabatur, conversationem deseruit.

Guido Belloc. episcop. fundat ecclesiam S. Quintini. Simoniaci criminis accusatur, deponiturque, et Cluniaci fit monachus. Guiberti natale oppidum. — Quo digressionis tempore apud episcopalem quamdam morata est villam, a domino Bellocensi pontifice Guidone illic commanendi impetrata licentia. ⁽⁶⁰⁾ His Guido vir omni curialitate compositus, nobiliter oriundus, forma exteriori valde officio quod gerebat idoneus. Qui post clarissimas quas Ecclesie Belvacensi præstiterat utilitates, inter quas sancti Quintini a primo lapide canonicorum regularium ecclesiam fundaverat, accusatus ab his quos educaverat, atque promoverat, clam apud Hugonem Lugdunensem archiepiscopum apostolicæ sedis legatum, Simoniacæ et aliorum criminum, quia vocatus non venerat, adjudicatus absens depositioni, cum esset Cluniaco, inflictæ sibi sententiæ timidus, ad monachiam ibidem sese contradidit. Is et matrem et parentes meos cum videretur amplecti, et me potissimum charitudine plurima affectaret, præsertim cui omnia benedictionum sacramenta præter sacerdotium contulisset, a necessariis matris meæ rogatus, ut in propriis, quæ juxta loci ecclesiam constitutæ erant, ædibus degere aliquantisper sineret, gratanter admisit. Vocatur autem villa ipsa **D** Castanentum ab oppido nostro milliariis ferme remota duobus.

Guiberti Castanentum mater secessit, et S. Geremari prope ecclesiam construit ædiculam. — Inibi igitur consistens ad ⁽⁶¹⁾ Flaviacense monasterium sese deliberaverat concessuram. ⁽⁶²⁾ Exstructis itaque inibi ædificulis prope ecclesiam, mediante præfato magistro meo, tandem a loco in quo morabatur emersit, et cum sciret me prorsus orphanum, et nullam omnino habere sub qua niterer opem, parentum siquidem et affinium multiplex erat copia; at vero nullus qui puerulo in omnibus tenerrimo, pro indigentis ætatis sollicitæ curam ferret; vi-tualium enim ac indumentorum etsi esset nulla

A necessitas, earum tamen providentiarum, quæ illius ævi impotentia conveniunt, quæ sine feminis administrari non possunt, me sæpius vexabat inopia. Cum ergo me sciret his addictum incuriis, timore et amore tuo, Deus, sua obdurante præcordia, sub oppido illo, in quo degebam, dum ad prædictum monasterium demigraret, transitum habens, tantis cordis lacerabatur æstibus ut castellum ipsum vel respicere pro tormento intolerabili sibi esset, acerbissima enim mœstitia, dum cogitat quid ibidem reliquerit, mordebatur. Nimirum plane si veluti ab ejus corpore membra propria viderentur abrumpi, cum impiissimam et crudelem se profecto cognosceret, imo audiret vocari, quæ tantam sobolem, tanto, ut ferebatur, affectu dignam **B** (multum enim non modo a nostratibus, sed etiam ab exteris excolebar) ita ab animo exclusisset, subsidique inopem dimisisset. Et tu, Deus bone, Deus pie, tuæ dulcedine, tuæ charitate jecur illud certe in sæculo piissimum, ne esset contra se pium, mirabiliter indurueras. Contra se nempe mollesceret, si nos suæ salutis præferens, Dei negligens pro nobis mundana curaret. Sed fortis fuit ut mors dilectio (*Cant. viii, 6*), quia quo te dilexit arctius tanto ea quæ prius amaverat, visa est a se abrupisse securius.

Ad cœnobium ergo illud veniens anum quamdam in sanctimoniali habitu reperit, quam quia plurimam religionis speciem præ se ferebat, ad sibi cohabitandum discipulari quadam exhibita ei subjectione coegit. Coegit, inquam, cum ipsa ambientissime, expertis ejus moribus, sodalitium tale collegerit. Cœpit itaque pedetentim antiquioris illius feminae rigorem imitari, victus parcimoniam sequi, pauperrima obsonia amplecti, consuetudinarii stratus mollia fulera rejicere, linteolo et stramine frumentario contenta dormire. Et cum multa adhuc niteret specie nullumque prætenderet vetustatis indicium, ad hoc ipsa contendere ut rugis anilibus ad cernuos defluxisse putaretur annos. Defluentia ergo crinium, quæ femineis potissimum solent ornatibus inservire, crebro forcipe succiduntur, pulla vestis et amplitudine insolita displicens, innumeris resarcitionibus segmentata prodebat cum nativi coloris palliolo ⁽⁶³⁾, et sutulari partusuris incorrigibilibus terebrato, quoniam interius erat cui sub tam inglorio apparatu placere gestiebat.

Confessio igitur veterum peccatorum, quoniam ipsam didicerat initium honorum, quotidie pene nova cum fieret, semper animus ejusdem exactione præteritorum suorum actuum versabatur, quid virgo ineunte sub ævo, quid virita, quid vidua studio jam possibilioris peregerit, cogitaverit, dixerit, semper rationis examinare thronum, et ad sacerdotis, imo ad Dei per ipsum cognitionem examinata deducere. Inde cum tantis videres feminam orare stridoribus, tanta spiritus anxietate tabescere, ut inter operandum cum divissimis vix ullo modo cessarent **472** deprecatoria verba singulibus. Septem

pœnitentiales psalmos sub præfata anu non videndo sed audiendo didicerat, quos tamen saporose, ut sic dixerim, diebus ac noctibus ruminabat ut nunquam suspiriis, nunquam gemitibus in auribus tuis, Deus, suavissime resonans cantilena illa careret. Si quando vero exterorum hominum conventiculi ejus solitudinis quam amplectebatur admodum turbarentur; cum ipsa enim omnes, qui ipsius notionem attigerant, viri præsertim ac feminae nobiles, quoniam mire erat faceta et temperans, gratissime loquebantur, ipsis discedentibus, si quid minus verum, si quid futile, si quid otiosum se colloquiis immersisset, illud in illius animo dici non potest quas parturiebat angustias, donec solitas aut compunctionis seu confessionis attingeret undas.

Sed quantumcunque studium, quantumcunque sollicitudo ejus haberetur in talibus, nil fiducia, nil securitatis menti ejus afferre poterat, quin semper lugeret, quin semper, an reatum suorum posset mereri veniam, flebilissime rogaret. Et tu scis, Deus, quantorum peccatorum, et nos non nescimus. Quam prava est, Domine, ad comparationem tuam [*s.*, ejus] quorundam, qui neque dolent, neque suspirant, summa eorum! Tu nosti, Domine, in quantam metiri poteram statum cogitationis ipsius, quod nunquam in timore supplicii et amore tui ejus viderim animum tepuisse.

CAPUT XV.

Guibertus genio et voluptatibus indulget. — Quid plura? ipsa ut prælibatum est, sæculo repudium ita dante, ego solus sine matre, sine pædagogo, sine magistro remanseram. Ille enim qui me adeo fideliter post matrem educaverat atque docuerat, matris meæ exemplo, amore ac monitu concitatus, ad monachatum Flaviaci sese contulerat. Prava ergo libertate potitus, cœpi intemperantissime meo abuti imperio, ridere ecclesias, scholas horrere, consobrinatorum meorum laicorum, qui equestribus imbuebantur studiis, affectare sodalitia, exsecrando clericatus signum, remissionem criminum polliceri, somno, cujus parva licentia quondam mihi laxabatur, indulgere, ut ex insolita nimietate tabescerem. Interea actuum meorum gloria maternas concutit aures, et ex auditis instans exitium meum ipsa conjiciens pene exanimata defecit. Cultus enim vestium, quos inter procedendum ad ecclesias habere solebam, et quos, ut magis ad clericatum animarer, ipsa paraverat, hos ad lasciviam, quam nec ætas patiebatur, circumferre, majusculos ad petulantiam juvenes æmulari, pensi et moderati omnino nihil habere.

Redit ad bonam frugem. — Cum ergo tanto dissolutius, imo vesanius me haberem quanto arctius et castigatius antea victitassem, mater impatiens auditorum ad abbatem se contulit, et ut magister meus iterum me doceret, et ab eodem abbate et fratribus impetravit. Abbas siquidem avi mei alumnus, et ejus curiæ ex beneficio obnoxius, facile fuit, et meo aggratulans adventui, benigne susceptum

A studio deinceps benigniore tractavit. Testor te, horum, pie dispositor Deus, quia, ex quo Basilicam monasterii ipsius intravi, et monachos considentes pariter vidi et ex eorum contuitu tantum monachicæ concepi desiderium ut nullatenus deferveret, nec sub quiete animus ageret, donec sui voti sortiretur effectum. Cum igitur sub eodem eis claustro cohabitans, totum esse ipsorum habitudinesque considerans, et sicut solet a vento flamma succrescere, ita ex contemplatione eorum semper mens mea conformationi illorum inhians, non poterat non ardere. Sollicitatur denique ab abbate loci congeminationis quotidie precibus ut monachum ibidem me facerem, et cum infinito ad id æstuares desiderio, ad hujusmodi pollicitationem tamen per nullas rogantium angarias mea lingua solvi non poterat, et quod mihi modo jam gravescenti difficillimum esset, ut de tanta cordis abundantia omnino silerem haud ægre puerulus observabam.

Monachum induit Flaviaci. — Tandem matrem prodidi quæ, puerariam verita levitatem, tanta ab hoc proposito me ratiocinatione rejecit ut me non minimum pœniteret quod ei gerendam retexerim; cum et eadem magistro dixissem, multo longius et ipse me pepulit. Qua utriusque repulsa gravissime irritatus, alias animum deliberavi appellere. Itaque sic me cœpi agere ac si nihil horum cœpisset appetere. Et cum ab octavis Pentecostes usque ad Natalem Dominicum distulisset, et votis ardentissimis peragendo negotio aspirarem, matris reverentiam magistrique timorem impatiens, Domine, tuæ internæ stimulationis abjeci, et ad abbatem, qui tantopere fieri hoc ardebat, et nihil sponsionis in tantis sollicitationibus ab ore meo haurire potuerit, me conferens, ejus pedibus me affudi, et his ipsis verbis, ut videlicet peccatorem susciperet, flebiliter admodum exoravi. Qui petitis lætus favens, vestes quæ necessariae fuerant quantocius, id est postridie præparatas, produxit, et me matre procul aspiciente ac fiente induit, et eleemosynas proinde eo die fieri mandavit.

Interea ille meus quondam magister, quia **473** districtioris causa regulæ me ulterius docere non poterat, saltem instigare ad ea quæ legebam divina volumina discutienda curabat, minus cognitæ quasque dictiones et doctioribus recogitare, (*) prosulas, versiculosque componere, et quo mihi erudiendo minor ab aliis cura impenderetur, eo me commonens arctius elaborare. Et, o Domine, lumen verum, plene recordor tuæ inestimabilis, quam mihi tunc extrubuisti, largitatis. Nam mox ut habitum tuum te invitante suscepi, illico mihi visa est a facie cordis nubes amota, et illa mox introducere cœperunt, in quibus pridem evagabar cæcus et errans. Præterea tanto discendi affectu repente sum animatus ut huic soli rei unice inhiarem, et incassum me vivere æstimarem, si diem sine tali quolibet actu transigerem. O quoties dormire putabar, et corpus sub pannulo fovere tenellulum, et

spiritus meus aut dictaturiens arctabatur, aut quid-
piam objecta lōdice, dum iudicia vereor aliena, le-
gebam.

*Strenue litteris dat operam. Sed ut laudes caplet
humanas.* — Et tu, Jesu pie, non nesciebas qua
intentione id facerem, conquirendæ utique gratia
laudis, et ut præsentis sæculi honorificentia major
occurreret. Habebam plane contra me amicos, qui
etsi bona mihi suadebant, crebro tamen et laudes et
ex litteris claritudines ingerebant, et per hæc culmi-
num opumque assecutiones. Spes igitur omni aspi-
dum ovo deteriores cordi improvido afferebant, et
cum omnia quæ spondebant, citissime adimplenda
putarem, vanissimis me expectationibus deludebant.
Quod enim in grandævo eventura dicebant, ego plane
adolescenti atque juvenulo accessum putabam. Pro-
ponebant nempe mihi et eam quæ te auctore in dies
excrescebat scientiam et bonos ad sæculum natales
et formam; sed non recordabantur quia per hos
gradus vetuisti ascendi ad altare tuum, quod sic
soleat turpitudine revelari. Qui enim ascendit aliunde
ille fur est et latro (*Joan. x, 1*), quod est turpi-
tudo.

*Quanta compunctione adolescens præditus erat, et
quam utiliter lectioni intendebat.* — Sed in his meis
te inspiratore primordiis, si aliud sapuisset, præpa-
randa mihi fuisset anima ad tentationem. Et certe
tunc temporis quodammodo insipide sapiebam. Licet
enim pueriles admodum gaudiorum scilicet ac ira-
rum motus haberem, o utinam tum, Domine, tuum
iudicium sic timerem, peccata etiam maxima sic
modo horrerem, quomodo tunc minima et prope
nulla horrebam! Æmulabar sane, et quam avidis-
sime eos, quos sua videbam commissa deflentes, et
visui audituique meo erant gratissima quæcunque ex
te erant. Et qui in scripturis nunc jactantiam et
verba quæro, imo ipsorum ethnicorum infamia dicta
pro garrulitate contineo; tunc fletus, dolorumque
causas exinde exigebam, nec me legisse putabam,
quoties in ipsa lectione nihil contemplativum, nihil
compunctioni habile attingebam, scienter ego nescius
sic agebam.

Terricula eum maxime cruciant. — At hostis ille
antiquus, qui pro statibus animorum, pro qualitati-
bus ætatum se habere longæva diuturnitate perdidit;
ille, inquam, pro modulo mentis ac corpusculi
mei nova mihi bella parturiit. Nam in somnis mor-
tuorum hominum mentis meæ obtutibus crebrius
imagines inferens, et maxime eorum quos uspiam
gladiis, aut quolibet internecionis genere aut vide-
ram, aut occubuisse audieram, tantis spiritum somno
solutum speciebus exterrebat ut noctibus, nisi me
prædicti magistri mei vigilantia communiret, neque
lecto cohiberi, neque a clamoribus arceri, imo et vix
sensum regere possem. Quæ molestia quamvis ali-
quibus inexpertis puerilis esse atque ridicula videat-
ur, tantæ apud eos qui ea urgentur calamitatis ha-
betur ut timor ipse, qui a plerisque putatur ineptus,
nulla valeat ratione, nullo consilio temperari, et cum

A ipse qui patitur, idipsum quod patitur, floccipendat,
nulla tamen auctoritate spiritus, ubi se sopori, vel
parum immerserit horrentia visa recutiat, imo
somnum repetere mens graviter a timoribus irre-
quieta pertimeat. Cui siquidem passioni etiam fre-
quentia et solitudo paria sunt, dum societas timori
non obstat, et solitaria semper habitatio aut magis,
aut tantumdem quod consuevit efficiat.

Visio terrificæ. — Multum, Domine Deus, ab eo in
quo nunc ego statu diversa gerebam; tunc plane sub
magna tuæ legis reverentia, et infinita totius peccati
exsecratione vivebam, quæque ex te et dici, et audiri
et sciri poterant ambientissime combibe-
bam. Scio, celestis Pater, quia talibus pueruli studiis sævis-
sime diabolus irritabatur, a me postmodum totius
B pii fervoris desertione placandus. Unde et nocte qua-
dam cum tanta misera sollicitudine expectatus,
hiberno, ut opinor, tempore in meo me lectudo
continerem, et lampade proxima clarissimum red-
dente lumen securior esse viderer, ecce repente et
haud longe de superioribus, ut putavi, multarum
vocum, cum nox esset intempesta, clamor emersit.
Vox autem sine verbo fuit, o [f., sed] solum vi ca-
lamitatis. Et illico concussis veluti ad somnum tem-
poribus a sensu raptor, et mortuum quempiam, quem
obiisse in balneis quidam conclamabat, videre mihi
videor. Qua imaginatione conterritus, cum e statu
prosiliens subclamassem, in ipso primo motu meo
respiciens, lampadem vidi extinctam, et per medias
C rugientis umbræ caligines sua ipsius specie dæmo-
nomem stantem prope intueor. Cujus visione teter-
rima pene efferarer in rabiem, nisi me magistri
474 mei, qui his terroribus moderandis crebrius
excubabat, perturbatum et amentem solertia refo-
visset.

Vehementius in recens conversos sævit dæmon. —
Nec me latebat, Deus meus, in ipsa annorum pueri-
lium teneritudine, quia studium bonæ intentionis,
quo meus animus tunc fervebat, incentorem meæ
malignitatis diabolus non modice incitabat. Et, o
pie Deus, quid victoriarum, quid pro victoriis coro-
narum hodie commeruissem, si immobiliter ad id
certaminis perstitissem? Plurimis etiam auditorum
rerum conjecturis experior adversus nuper conver-
D sos, seu eos qui ad hoc propositum semper aspirant,
vehementius dæmones acerbari. Unde memini tem-
pore Guidonis Bellovacorum episcopi (cujus superius
mentionem fecerim) quemdam inter familiares suos
juvenem de equestribus exstitisse, quem præ suis
pene contubernalibus episcopus idem specialiter
affectabat. Quem cum pravitatum suarum atrocissime
pœniteret, et de sæculari conversatione modis omni-
bus moliretur effugium; cum super hac novitatum
revolutione acerrime roderetur, nocte quadam cum
in episcopi cubiculo ipse dormiret, et religiosus ad-
modum vir quidam Ivo nomine Sancti Quintinensis
indigena, ni fallor, litteris clarissimus, facundia pro-
pemodum clariore præpollens, Cluniacensis mona-
chus, qui sub benedictæ memoriæ abbate hujus loci

Hugone diu egit officium prioratus, cum aliis quibusdam sancta vita æque nobilibus pariter inibi episcopo præsentibus quiescerent, quidam de vicini cujusdam proceribus oppidi, vir valde curialis et prudens, intempesto silentio soporatis omnibus vigilabat. Qui cum quæ volebat cogitans, huc illucque despiceret; ecce proceri figura dæmonis, exili capite, turgentibus scapulis progrediens viro apparuit, et seriatim lecta quæque respectans, pedetentim per cameram deambulare se finxit. Cumque ad ejus stratum, quem prælibavimus juvenis, quemque ab eodem plurimum acceptari episcopo, falsissimus accessisset, substitit, et retortis ad dormientem aspectibus; Hic, inquit, anxius et pejus his omnibus, qui istic dormiunt, me vexat. Quo dicto, ad ostium se dirigens cloacarum, in easdem se contulit.

s autem qui hoc speculabatur, dum hæc attendere, tanto pondere premebatur ut impos ad locutionem et motum omnimodis fieret. Excedente igitur adversario, facultas sibi pariter in utroque rediit, et mane quibusque sensoribus visa retexans, et cum ipsis juvenis illius statum assentiamque requirens, reperit ejus animum enixius ad aggrèdendum sanctorum proclivem. Si ergo gaudium est super uno peccatore converso in cælo quam super nonaginta qui non indigent pœnitentia justis (*Luc. xv, 7*), procul dubio plenum fidei est hostes humani generis acerbissima invidentia de eorum, qui mutantur in melius, ereptione tristari. Et certe sicut ego bonis initiis processus habeo pestilentes, sic et ille, qui a dæmone testimonium acceperat postmodum paulatim tepescendo refrixit, et ad studium sese sæculari re-torsit; et tamen subitus ille bonarum nostrarum voluntatum motus, credibile est quam gravissime diabolica corda morderet. Nec mirum si doleat diabolus repentinos et futes cujuscumque pœnitentis affectus, cum perfunctoria Achabi illius scelesti regis humilitas, etiam divinos antequam humanos ad se deflexit aspectus. Unde Dominus, ni fallor, Eliæ: « Nonne, ait, vidisti Achab humiliatum coram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, non inferam mala in diebus ejus (*III Reg. XXI, 29*). »

CAPUT XVI.

Sæpiuscule revolvit animo auctor quæ in mundo reliquit. — Cum ergo paulatim succrescente corpuscule, etiam animam in concupiscentiis pro suo modulo et cupiditatibus prurientem sæcularis vita titillaret, memoria et rotatu creberrimo qualis quantusque in sæculo esse potuissem, eadem pene semper repetendo revolverem, et multo majora quam veritas pateretur, sæpe confingerem, Bone Deus, cui de omnibus cura est, ostendebas ista famulæ tuæ matri meæ, et in quemcunque statum sanum utique, vel insanum conscientia labilis vertebatur, visionem ejusdem species non sine tuo, Domine, judicio sequebatur. At quoniam multas curas perhibentur sequi somnia, et verum indubie constat; hæ tamen curæ non avaritiæ æstibus citabantur, sed ex vera

A interni boni æmulatione creabantur. Mox igitur ut piissimam ejus mentem visio importuna tangeret, et sicut erat in talibus exsolvendis admodum subtilis et perspicax, mox, inquam, ut id incommodi suo sibi somnio portensum intellexerat, accito me super meo studio quid agerem, quid tractarem apud me secretius rogitabat. Cui cum sic morem gererem, ut ei meam nullatenus unanimam negarem, omnia illa quæ secundum tenores audieram somniorum, in quæ lentescere meus animus videbatur, alacri confessione prodebam, et cum de correctione mone-ret, veris profecto statim affectibus id spondebam.

B Deus meus, statum illum, quem modo patior, toties tot significatum ænigmatibus ipsa mihi enun-tiavit, et quod in primo statu aut gestum, aut geren-dum putaverat, hoc **475** quotidie intra cordis mei penetralia experior et contemplor impleri. Quin etiam ipse magister meus, cum eadem mihi sollicitudo suo indesinens penderet a pectore, multis figurarum modis, quæ pro tempore accidebant, et quæ porro in futurum eventura fuerant, te manifestante videbat. Ab utroque igitur viro, Dei munere, hinc ad terrendum, inde ad refovendum adversa et prospera cantabantur, ut et occultæ malignitati, vellem nollem, quia tuo miraculo eis tantum, qui me diligebant, detegebatur, parcerem, et de melioris spei aliquoties pollicitatione gauderem.

C *Invident ipsi sodales ob scientiam. Eo amplius acuitur ejus ingenium.* — Cum enim aliquando spiritu acediæ ventilarer, ([^{ss}] multas enim invidentias ab iis qui supra et juxta me erant, patiebar) parentum meorum adminiculis aspirabam ad externa monasteria commigrare. Nam nostratum aliqui, cum me olim longe infra se ætate ac litteris, potentia et cognitione vidissent, et solius ejus dono ipso discendi appetitum meis sensibus instigante, qui totius est clavis scientiæ, me sibi exæ-quari, aut omnino, si dici fas est, excellere persensissent, tanto furore adversum me eorum indignabunda excanduit nequitia ut me frequentibus controversiis, et simultatibus fatigatum multoties et vidisse et scisse litteras pœniteret. Studium plane meum ab eis tantopere turbabatur, ac tot de ipsis litteris sumpta occasione per continuas quæstiones jurgia motabantur ut ad hoc solum, quatenus ab ea cura mea resili-ret intentio, meumque præpediretur ingenium, eniti viderentur. Sed sicut oleum camino additum, unde putatur exstinguere, inde flamma vivaciore proserpit, eo instar clibani quo amplius mea super eo labore solertia premebatur, tanto suis reddita valentior æstibus in melius agebatur. Quæstiones, quibus æstimabar obtundi, intelligentiæ plurimam mihi acrimoniam ministrabant, et objectionum difficultates crebra conjecturarum mearum ruminatione, et diversorum versatione voluminum, multipliciter sensuum et respondendi mihi efficaciam pariebant. Hoc itaque modo etsi gravissime eis invidiosus eram. tu tamen

nosti, Domine, quam parum aut nihil talibus A invidiam, et cum notam ad suum mihi libitum turpem non possent inurere, astruebant me ubique rodendo pro scientiola superbire.

Mutandi monasterii consilium. — Inter has igitur, quas ferebam ægerrime vexationes, licet in hujusmodi angariis uberrimæ parturirentur utilitates, lassabundus animus sub infinita aliquoties cogitationum tortione languebat, nec corde pavido, et rationis viribus sæpe defectis cogitabam quid prodesset adversitas, sed libentissime decreveram petere censionem quo carnalis suggerebat infirmitas. Cum ergo propositum appulsem, ut non tam benevola abbatis mei licentia, quam parentum meorum incentivo et exactione, loco digrederer; matris quoque assensus, id fieri pia intentione credens B adesset (nam bene religiosus quo succedere gestiebant locus ferebatur) testis malorum ac bonorum meorum talis ei se præbuit visio.

Per visum matri filium sub sua protectione ostendit B. Virgo. — In ecclesia cœnobii ipsius, scilicet Flavicensis [al., Flaviacensis], quæ dicitur Beati Geremari, sibi esse videbatur. Quam cum interius attendisset desertissime destitutam; monachos etiam non modo scissos, et involucris fidei nimium enormibus adopertos; sed et statura cubitali in morem eorum quos vulgo nanos vocitant, omnes pariter imminutos. Sed quia ubi thesaurus, ibi cor, et ubi contuitus, ibi amor, cum ad me oculum sollicita destinasset, cernit, quod non melior cæteris me status erigeret, nec apparatus dignior operiret. C Cumque pro meo et tantæ Ecclesiæ mœsta foret discrimine, ecce infinitæ pulchritudinis ac majestatis femina per mediam basilicam ad altare usque processit, quam quasi juvencula sequebatur, cujus species ejus multum idonea videbatur obsequio quam consecrabatur. Cum ergo curiosissima esset scire quænam foret domina ipsa; dictum est ei quia esset domina Carnotensis. Quod nec mora conjiciens, beatam Dei Genitricem intellexit, (36) cujus nomen et pignora ibidem totius pene Latini orbis veneratione coluntur. Ad altare igitur perveniens, genua ad orationem flexit; sed et illa, quæ post ipsam ingredi videbatur, nobilis pedissequa, itidem a tergo ejus fecit. Inde consurgens cum plurima D quasi animadversione protenta manu, « hanc, inquit, ecclesiam ego institui, qua ratione patiar destitui? Et ad me subinde serenissimum pietatum signifera dirigens oculum, clarissimamque dexteram: « Hunc, ait, huc adduxi, et monachum feci, quem nullo modo patiar hinc abduci. » Hæc eadem verba præfata post ipsa pari modo pedissequa astruebat. Dixerat potens illa, et dicto cæterius omnis illa desolatio, et vastitas ad integrum reparatur quæque primitus videbatur, et staturarum illa enormis modicitas, non modo cæterorum, sed et mea potentia favente jubentis imperio ad regulam, emendatur. Hujus mihi visionis seriem cum mater

provida retulisset, cum multa animi compunctione et lacrymis tanta verba suscipiens, in tantam vagabundæ cogitationis licentiam, sub tam desiderabilis somnii tenore cohibui ut nequaquam cujuscumque alterius jam traherem intentione cœnobii.

476 *Item Guiberto in somnis apparet beatâ Virgo.* — Hæc et his similia, o Domine, cœlestis Mater imperii super peccatorum meorum horrore super innumerabilibus, quibus a tuo amore et servitio descivi, apostasiis, ansam ad te redeundi conferunt, dum mihi meo precantatur a corde, amplissimos clementiarum tuarum sinus ullis flagitiorum meorum molibus præcludi non posse. Recordor etiam semper, cœlestis Domina, quia cum puerulus huic assumendo habitui aspirarem, nocte quadam per visum in ecclesia tui nominis eram, et videbatur mihi quod a duobus ab ipsa aufererem dæmonibus. Cumque ad basilicæ me fastigium extulissent, aufugerunt, et intactum intra ejusdem septa ecclesiæ dimiserunt. Hæc multoties, dum meam intueor incorrigibilitatem, reminiscor, et dum eadem peccata sæpius repeto, imo pessimis pejora superfero, ad te, piissima, pro evitando solum desperationis periculo non nimie spei, aut alicujus parvæ fiduciæ abusione recurro.

Etsi enim semper ex impulsu fragilitatis, non superbiæ obstinatione delinquo, spem tamen nullatenus correctionis amitto. Septies plane cadit justus, et resurgit (Prov. xxiv, 16). Si septenarius pro universitate numerus solemniter ponitur, quibuscumque modis peccando quis cadat, si intentionem resurgendi ad justitiam habeat, quamvis ex carnalitate labatur, si dolorem recte pœnitentis adhibeat, nequaquam justus nomine sese privat. Ut quid enim clamatur ad Deum, ut de nostris nos necessitatibus eruat (Psal. xxiv, 17), nisi quia naturæ corruptio peccati servitio nos veimus nolimus addemnat? « Video, ait, captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis; non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum, hoc facio (Rom. vii, 23). » Est autem profundum quorundam malorum, in quod cum venerit impius, contemnit (Prov. xviii, 3), et tamen super quibusdam aliis profundis clamatur ad Deum, nec suam petitor dubitat exaudiri vocem. Est siquidem desperationis ex peccati nimietate contemptus, qui esse potest profundi hujus, quo non est substantia (Psal. lxxviii, 3), in qua miseria non subsistitur; est denique profundum de quo Jeremias panniculorum subligatione protrahitur (Jer. xxviii, 11), quod quamvis (38). Porro fundum tamen habet: quia quamvis ingentibus sit mens dimissa peccatis, habet tamen talecunque obstaculum rationis ut non feratur per interminatas voragines sine ulla recogitatione totius iniquitatis.

CAPUT XVII.

Poesi plus æquo delectatur Guibertus. — Interea cum versificandi studio ultra omnem modum meum

(38) Deest aliquid.

animum immersissem, ita ut universæ divinæ paginæ seria pro tam ridicula vanitate seponerem, ad hoc ipsum duce mea levitate jam veneram ut Ovidiana et Bucolicorum dicta præsumerem, et lepores amatorios in specierum distributionibus, epistolisque nexilibus affectarem. Oblita igitur mens debiti rigoris, et professionis monasticæ pudore rejecto, talibus virulentæ hujus licentiæ lenociniis lætabatur, hoc solum trutinans, si poetæ cuiquam comportari poterat quod curialiter dicebatur: nullatenus vero pensitans quantopere sacri ordinis, de ea quæ desiderabatur industria, propositum lædebatur. Cujus nimirum utrobique raptabar [deest forte amore, vel voluptate], dum non solum verborum dulcium, quæ a poetis acceperam, sed et quæ ego profuderam lasciviis irretirer, verum etiam per horum et his similium revolutiones immodica aliquoties carnis meæ titillatione tenerer. Quoniam hæc terebat volubilis et totius severitatis infrequens animus, alius profecto non poterat, quam quem cogitatio suggesserat, e labiis procedere sonus.

Scriptis et verbis obscena profert. Quod et patet divinitus magistro. — Inde accidit ut effervescente interiori rabie ad obscenula quædam verba devolverer, et aliquas litterulas minus pensi ac moderati habentes, imo totius honestatis nescias dictitarem. Quæ cum ad magistri prædicti notitiam pervenisent, et ipse ægerrime ferret, in illius exacerbatione fastidii cum contigit obdormisse. Quo soporato talis ei se ingessit visio. Senior canitiei pulcherrimæ, imo is ipse, si dicere audeam, qui in initio me ad eundem perduxerat, et amorem ejus mihi semper adfuturum sponderat, ei apparuit, severissimeque intulit: « Volo, inquit, ut de litteris quæ factæ sunt mihi rationem reddas; verum manus quæ litteras ipsas scripsit non est sua ipsius quæ scripsit. » Quod cum a magistro mihi relatum fuisset, ego et ipse pariter super tenore somnii non dissimilem conjecturam habuimus; læti enim ingemuimus sub spe tua, Domine, inde animadversionem tuam in iam paterna correctione videntes, hinc cujusdam piæ alterationis fiduciam meis levitatibus eventuram ex visionis intentione putantes. Ubi namque manus quæ litteras scripserat, non ejus esse qui scripserat dicitur, planè non permansura in illa ignominiosa sua actione indubie denotatur. Mea enim fuit, et non est sicuti legitur: « Verte impios, et non erunt (Prov. XII, 7), » dum ea quæ in usu vitii mea fuit, virtutis studio applicita omnem efficientiam indignissimæ illius proprietatis amisit. Et tu nosti tamen, Domine, et ego confiteor, quia tunc temporis nec tuo timore, nec meo pudore, nec sacræ hujus visionis honore castigatiora peregerim. Ea nempe irreverentia, quia interior me habebam, et scriptorum nugantium nequaquam ~~477~~ scarrilitatibus temperabam. Latenter quippe cum eadem carmina cuderem, et nemini aut vix omnino meis consimilibus illa prodere auderem,

A sæpius tamen mentito auctore, ipsa quibus poteram recitabam, et lætabar ea a voti mei consortibus collaudari, quæ mea fore rebar prorsus inconveniens profiteri, et quod ad fructum ullius auctori suo non proderat laudis, solo restabat fructu, imo turpitudine gaudere peccati. Sed hæc, Pater, punisti, quando voluisti. Emergentibus enim contra me super tali opera infortuniis, et multa animum evagantem adversitate cinxisti, et corporis infirmitate pressisti. Pervenit ergo tunc gladius usque ad animam, dum vexatio atligit intelligentiam.

B. Gregorii scripta, quo intelligentiam S. Scripturæ adipisceretur, revolvit. Doctore B. Anselmo easdem interpretandi modum addiscit. — Cum itaque poena peccati intellectum dedisset auditui, tunc demum inutilis studii marcente socordia, cum tamen otii impatiens essem, quasi ex necessitate rejectis imaginationibus, spiritualitate recepta, ad exercitia commodiora perveni. Cœpi igitur jam sero ad id quod sæpe a plurimis mihi bonis doctoribus præstiltatum fuerat, anhelare; scilicet Scripturarum commentis intendere, Gregoriana dicta, in quibus artis hujus potissimum reperiuntur claves, crebrius terere, secundum veterum auctorum regulas, ad allegoricum, seu morale, quin et anagogicum sensum prophetica, vel evangelica verba perstringere. In his præcipuum habui incentorem Beccensem abbatem Anselmum, postea Cantuariensem archiepiscopum ex transalpinis partibus, Augustana videlicet regione oriundum, virum incomparabilem documentis et vita sanctissimum. Qui cum in prioratu prælibati cœnobii adhuc ageret, suæ me cognitioni ascivit, et omnino puerulum, et in summa et ætatis et sensus teneritudine positum, qualiter interiorem meum hominem agerem, qualiter super regimine corpusculi, rationis jura consulerem, multa me docere intentione proposuit. Qui ante abbatiam, et in abbatiâ positus, cum ad Flaviacense, in quo eram, monasterium, familiarem religionis et doctrinæ suæ gratia haberet adventum, adeo sedule mihi eruditionis indulgebat beneficia, tanta ad id elaborabat instantia, ut unica ac singularis sui ad nos adventus et frequentationis ego viderer solus esse causa.

D Is itaque tripartito aut quadripartito mentem modo distinguere docens, sub affectu, sub voluntate, sub ratione, sub intellectu commercia totius interni mysterii tractare, et quæ una a plerisque et a me ipso putabantur certis divisionibus resoluta, non idem duo prima fore monstrabat, quæ tamen accedentibus quarto vel tertio eadem mox esse promptis assertionibus constat. Super quo sensu cum quædam evangelica capitula mihi disseruisset, cum primum quidem quid inter velle et affici distaret, luculentissime aperuisset; quæ tamen non ex se, sed ex quibusdam contiguis voluminibus, at minus patenter quidem ista tractantibus eum habuisse constaret; cœpi postmodum et ego ejus sensa commentis, prout poteram, similibus æmulari, et ubique Scripturarum,

si quid istis moraliter arrideret, sensibus multa animi acrimonia perscrutari.

Concionem habet Guibertus jubente suo abbate in cetero cœnobio. — Unde factum est ut cum quodam abbate meo ad aliquod provinciæ nostræ cœnobium devenirem. Cumque illi tanquam plurimæ religionis viro suggererem, ut ad capitularem conventum veniens, inibi sermonem faceret, ea quæ a se petebantur in me transfudit, et ut vices super isto ejus exsequeretur exoravit et jussit. Die autem Mariæ Magdalene Natalis celebratur eodem. Ea propter de libro Sapientiæ adhibita sermonis materia solo illo unico verbo illi qui petebatur tractatui contentus sui: « Sapientia, videlicet, vincit malitiam, attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (Sap. viii, 1). » Hoc cum qua potueram oratione explanassem, et ipsis auditoribus pro dictorum eorundem convenientiâ placuissem, prior Ecclesiæ ipsius, litterarum sacrarum non minimum pro scientiæ potentia studiosus, familiariter a me exegit ut id sibi scriberem, in quo materiam sumendi cujuscunque sermonis acciperet. Quoniam ergo abbatem meum, quo præsentem id dixeram, ægre laturum scripta mea cognoveram, caute aggredior hominem, et ut causa viri illius, quem se diligere testabatur, quod petebam, indulgeret, ex latere quasi ex..... amici, et quasi talium minus studiosus precor. Suspiciatus igitur brevissima me dicturum, assensit; cuius cum de ore verbum rapuissem, coepi exerceri in eo quod proposueram.

Tractatum Qualiter sermo fieri debeat, et commentarium in Genesim edidit. Iniquo animo id fert abbas. — Propositum autem habui ut initia Geneseos, Exameron scilicet, commentarij moraliter aggrederer. Cui commento præposui tractatum satis mediocre qualiter sermonem fieri oporteat. Quo præmisso sex dierum tropologicè prosecutus opera fudi, importuno licet eloquio, quæque meo sedissent ingenio. Cumque primum abbas meus sacræ illius historiæ conspexisset adnotari capitulum, minus sacro hæc attendit intuitu, et cum me plurima animadversione finem scriptis illis facere monuisset, videns quod non nisi spinas crepta talia oculis ejus ingerebant, non solum ejus, sed et omnium qui ad id ipsum deferre poterant præsentias præcavendo, clam illud omne peregi. Opuscula enim mea hæc et alia (57) nullis impressa tabulis dictando et scribendo, scribenda etiam pariter commentando immutabiliter paginis inferebam. Tempore ergo illius abbatis omnimodo studia mea delituere silentio. Quo decedente, nactus occasionem dum pastore locus ille vacaret, impegi tandem 478 et brevi opus explevi. Quod decem libris complexum, secundum illos quatuor prænomatos interioris hominis motus, ita moralem exsecutus sum in omnibus tropum, ut penitus immutato locutionum ordine initia continuerentur ac [f., ad] supremum. In quo opusculo an cuiquam profecerim nescio, placuisse tamen plerisque plurimum litteratis non dubito; hoc vero certum

quod non parum commodi mihi præstitit, in quantum me, ministro vitiorum, liberavit ab otio.

Libellum de sententiis diversis Evangeliorum et prophetarum composuit. Quare non sensui allegorico sed morali studuit. — Scripsi interea capitularem libellum de diversis Evangeliorum et prophetarum voluminum sententiis, de libro Numeri, Josue, Judicumque aliqua inserens, cui huc usque finem dare differo, quia his explicitis quæ impræsentiarum teneo, in similibus exerceri aliquoties (si vita comes fuerit) Deo suggerente delibero. In quorum plurimis tropologiam, in paucis allegoriam secutus, eundem quem in Genesi habueram morem gessi. Porro in Genesi adeo [f., ideo] potissimum moralitati intendi, non quod in sensu allegorico, si pariter elaborarem, sentienda deficerent, sed quod iudicio meo allegoricis moralia satis hoc tempore utiliora putarem, fide ex Deo ad integrum stante, moribus pene omnium multiplici vitio profligatis, et quod in immensum tendere opus non meæ fuerat licentiæ aut voluntatis.

CAPUT XVIII.

Iterum ad matris gesta vertit orationem Guibertus. — Igitur mater bonos quantum ad scientiam meos admirata successus, valde æstuabat super lubricæ ætatis quos verebatur excessibus. Unde et sui me imitorem fieri quam sedulo postulabat, cui cum Deus speciem tantopere præstitisset, ita quidquid in se laudabatur posthabuit, ac si sese nullatenus pulchram scisset, ita viduitatem coluit, ac si maritalia semper debiti cubilis impatiens horruisset. Nosti tamen, Domine, quid fidei, quid amoris etiam defuncto ipsi suo jugali detulerit, quam quotidianis pene sacrificiis, orationibus ac lacrymis, haud mediocribus elemosynis solvendæ ejus anixæ, quam peccatis præpediri noverat, indesinenter institerit. Qua ex re mira Dei dispensatione fiebat, ut creberimis ei visionibus, quos ille dolores in sua purgatione ferebat, patientissimis imaginationibus monstrarentur. Quæ visorum genera haud dubium quin ex Deo proveniant; ubi enim nulla prava securitas ex assumpta falso pulchritudine luminis datur, sed ex oblata doloris ac poenarum specie orationis et elemosynarum incentiva præbentur, ubi aperte a mortuis, imo ab angelis, qui fidelium mortuorum curam gerunt, divini officii remedia exiguntur, ex Deo hæc fieri hoc sufficiens probationi est, quia a dæmonibus nunquam saluti cujuscunque profutura quærentur. Sollicitus igitur bonæ illius mulieris animus his significationibus recalesceret, ac internorum tormentorum ad profectum assidue pro marito quondam suo intercessionis portentione succendi.

Guiberti pater Ebrardus nuncupabatur. Ab uxore cernitur per visum. — Unde inter cætera quadam nocte, Dominica post matutinos, ætatis tempore, cum membra scamno cubitum angustissimo contulisset, mox in somno coepit deprimi, sua ipsius anima de corpore sensibiliter sibi visa est egredi. Cumque veluti per quamdam porticum duceretur,

tandem inde emergens ad ora cujusdam putei cœperat propinquare. Cui cum esset facta contigua, ecce de foveæ illius voragine larvali specie homines prosiliunt, quorum videbatur tineis exesa cæsaries, eam volentes manibus corripere, et intro protrahere. Et ecce vox a tergo feminae trepidantis, et ad eorum incursum miserabiliter æstuantis, erupit ad illos: « Nolite, *inquit*, eam tangere. » Qui voce ventantis adacti resilierunt in puteum. Cum autem, quod me præterierat, per porticum procederet, hoc solum petebat a Deo cum exisse hominem se sentiret, ut ad corpus sibi redire liceret. De putei igitur habitatoribus liberata, cum contra marginem ipsius constitisset, repente patrem meum, in ea specie qua juvenis exstiterat, sibi conspexit assistere; cumque in eum intenderet, et an ipse Eyrardus vocaretur (sic enim eum quondam constiterat appellari) suppliciter rogaret, ipse negavit.

Nec mirum, si spiritus eo se nomine insigniri diffiteretur, quo homo olim fuerat; spiritus enim spiritui nihil aliud quam quod spiritualitati congruum sit respondere debuerat. Mutuam autem spiritus per nomina habere notitiam, credi valde ridiculum est, alioquin in futuro sæculo, rara nisi nostratium cognitio est. Nomina plane non necesse est habere spiritus, quorum tota visio, imo visionis scientia est ab intus. Cum ergo sic se vocari negasset, et tamen illa eum non minus esse sentiret, interrogat postmodum ubi commaneret. Cui ille ac si plateam haud procul a loco positam insinuat, et ibidem se commorari. Quærit etiam qualiter se habeat. At ille brachio relecto cum latere adeo utrumque ostendit lacerum, crebris adeo vulnerebus intersectum, ut magnus intuentem sequeretur horror, et commotio viscerum. Ad hoc etiam pueruli cujuspiam species pariter aderat tantis clamoribus perstrepsens, ut ei quoque quæ id intuebatur plurimum molestiæ generaret. Cujus et mota vocibus dixit ad eum: « Quomodo, Domine, tantos hujus infantis ejulatus potes pati? — Velim, *inquit*, nolim, patior: » ploratus autem hujus infantis, et brachii intercisio ac lateris (59) hanc sententiam. Cum pater meus in primævo suo a legitimo matris meæ commercio per quorundam maleficia esset extorris, quidam ad puerilem ejus animum pravi consilii accessere, qui ut experirentur an cum aliis coire posset mulieribus, suasionem malignissimam monuere. **479** Qui juveniliter eis obtemperans male attentato concubitu ex muliercula nescio qua prolem sustulit, quæ nec mora etiam sine baptismo diem obiit. In concisione ergo lateris corruptio est fidei socialis; in stridoribus autem infestæ illius vocis, perditio male procurati [f., procreati] infantis. Tales erant, inexhausta pietas, Deus, tuæ retributiones in peccatoris tui, sed ex fide viventis animam. Sed ad ordinem visionis redeamus.

Cumque eum illa interrogasset an oratio, elemosyna, an sacrificium sibi aliquod subsidium ferret, (conscientia enim sibi erat quod hæc pro eo fre-

(59) Hic deest verbum.

quentius faciebat) et ille subannuisset, addidit: « Sed inter vos quædam habitat Leodegardis; » quam mater mea ea intentione illum nominasse intellexit, quatenus ipsa ab ea peteret, quid sui memoriam haberet. Erat autem præfata Leodegardis femina spiritu pauperrimo, et quæ sine moribus sæculi Deo simpliciter victicaret. Interea loquendi ad patrem meum finem faciens, respexit ad puteum supra quem erat tabula; supra tabulam vero Rainaldum quemdam virum equestrem conspexit, non infimi pretii inter suos, qui in ipsa die, quæ erat, ut prædixi, Dominica, a suis contribulibus prodicionaliter Balvaci interfectus post prandium est. Is ergo cum esset super eandem tabulam, curvato utroque genu, et cervice demissa, strue conjeçia conflabat buccis pulsantibus ignem. Hæc mane videbantur, et ipse suos quos meritis accenderat devenurus ad ignes interiit meridie. Vidit et super prædictam tabulam quemdam qui adjuvabat, sed longe post abiit, fratrem meum, horrenda divini corporis et sanguinis per sacramenta jurantem; in quo nil aliud melius intelligitur, nisi [quod] pejerando, et sanctum Dei nomen, et ejus sacra mysteria super re vana assumendo, hos mereretur et pœnarum locos et pœnas.

Vidit et in eadem serie visionis anum illam, quam in suæ initio conversionis supradiximus cum ea conversatam, mulierem plane multis crucibus in superficie suo corpori semper infestam, at vero contra appetitum inanis, ut dicebatur, gloriæ minus cautam. Hanc, inquam, vidit a duobus ferri nigerimis spiritibus speciemque ejus umbraticam. Porro dum anus illa viveret, et pariter ambæ cohabitarent, dum de statu animarum et suarum mortuum eventibus loquerentur, aliquando pepigerant mutuo sibi, ut quæ prima decederet, superstiti qualitatem status sui, sive bonam, sive malam, apparendo per Dei gratiam manifestaret. Et hoc etiam oratione firmarunt, Deum sedulo obsecrantes ut, post obitum alterutrius, alteri liceat essentiam fortunæ vel infortunii sui visionis cujuspiam revelatione detegere. Ipsa quoque anus mortura in visione se viderat corpore spoliata, cum aliis similibus ad quoddam devenire templum, quæ inter eundem crucem a scapulis sibi ferre videbatur. Ad templum autem cum illo comitatu veniens, obseratis foribus extra manere cogebatur. Apparuit denique jam mortua cuidam alii in magnis fetoribus constituta, cui plurimum aggratulabatur, quod per ejus orationes a putore et dolore esset erepta. Præterea dum eadem ipsa moretetur, a pede lectuli horrendæ speciei dæmonem teterrimæ enormitatis oculos habentem astare prospexit. Quem tamen illa divinis obtestata nimium sacramentis ut a se confusibiliter recederet, et nihil suum a se repeteret, terribili adjuratione removit.

Igitur mater mea ex convenientia visionis, veris vera conferens, et ex instanti oraculo militis mox perempti, quem pœnales sibi locos apud inferos jam sortiri perviderat, infantis clamores, cujus non

fuerat ignara, conjiciens, in nullo de his dubia, totam se ad subsidia patri meo ferenda convertit. Similia ergo similibus objectans, paucorum admodum mensium infantulum, parentibus orbatum, ad se contrahens nutrire delegit. At diabolus piæ intentioni, nec minus fidelissimæ actioni invidens, cum totis diebus placidissime se ageret, vicissim jocaretur atque dormiret, noctibus tanta recordia vagituum et clamorum matrem meam et omnes ejus domesticas irritabat, ut vix in eadem cellula cupiam somnum habuisse liceret. Audivi certe ab ea pretio obæratas nutrices, quæ noctibus non desisterent continuatis, perversi non a se, sed ab intimo instigatore, illius pueri motare crepundia; sed ad eum qui urgebat evitandum nihil poterat muliebris astutia.

Angébatur dolore immodico pia femina, dum nullis inter tot stridores moliminibus noctu anxia deliniret tempora, nec ullus etiam vexato penitus ac exhausto capiti poterat illabi somnus, ubi et instimulati forinsecus furor pueri, et omnia interurbans aderat inimicus. Et licet noctes sic ab illa transigerentur insomnes, et nunquam tamen ad divina quæ nocte fiunt officia reperta est iners. Quoniam ergo molestias istas molestiarum hominis, quas in visione viderat, cognoverat purgatrices, libenter tolerabat, per quod, ut sibi videbatur, quod et verum est, illius qui patiebatur compatiendo et ipsa levigabat angores. Nunquam tamen proinde puerum domo exclusit, nunquam contra ipsum minus curiosa exstitit; imo tanto magis quidquid inconvenientiæ inde emergebat **480**, æquanimiter subire delegit, quanto ad id studii destruendum adversum se atrocius diabolum exarsisse persensit; quanto enim majus ipsius incentivum in irritatione pueruli contigisset experiri, tanto auditiones malas apud jugalis sui animam nullatenus dubitabat temperari.

CAPUT XIX.

Guibertum ad dignitates allicere conantur amici.— Multa alia, Domine Deus, ostendisti famulæ tuæ; et illi, quem tu proprie mihi præstiteras, magistro meo, quædam quæ jactantiæ ascriberentur si scriberem, in quibus bonæ id spei elucebat, quæ sub indulgentissima Matre tua in quam projectus sum ex utero, Jesu dulcis, hodieque præstolor; quædam cum pene adhuc puerascerem eis ostensa, quæ mirabiliter ævo jam maturescente experior. Tandem cupiditatum mearum fervor excanduit, et secundum quod fomitem cujuscunque scientiæ pectori meo inserueras, et personam ad sæculum idoneam satis cum natalium bona mediocritate contuleras, male mihi ab animo meo, et ab aliis necessariis meis, secundum hoc tamen non bonis, suggerebatur, conveniens fore ut in hoc mundo honoris alicujus profectione proficerem. Sed cognosco, Domine, quia in lege tua prohibueras per gradus ascendi ad altare tuum; sic enim sacri cujuscunque ducis turpitudinem revelari posse docueras. Qui enim per

A exterioris excellentiæ excrementa mysticum regimen attigerint, inde turpius cadunt, quod non æqualia, sed in mirabilibus super se tentaverint. Et inter appetendum certe ex parentum meorum procuratiōne, talium culminum assequendorum rumoribus meæ sæpius quatiiebantur aures; multi mihi adulabantur, ac factiose qualitatem animi mei explorare volentes, quo ad eos, qui me nequiter æmulabantur, studium suæ delationis expleient, aut placituros se ex mei honoris afflictatione putantes, et quæstui suo commoda mea vultura dicentes, et ideo proventibus meis semper meliora captantes.

Ecclesiasticas dignitates refugit.— At ego, sicut tu nosti, Creator meus, tuo solo instinctu, tua sola inspiratione, ad hoc convalui, ut quam præ [f., iā] præ] timore tuo aspernarer ab homine petere, aut homini id mihi procuranti colloquium aut consensum præbere, super eo quod tui solius est muneris, honore ecclesiastico. Et scis, Domine, quia super hac duntaxat re nihili omnino volo aut aliquando voluerim, nisi quod a te aut accipiam sive acceperim. Volo enim ut et in hoc sicut alias ipse me feceris, non autem ego me. Alioquin non bene lætaretur Israel in eo qui fecit eum (*Psal.* cXLIX, 2). Deus meus, quot adversitatibus, quot invidentiis tunc temporis opprimebar? unde et animus meus latenter ad id quod exterius mihi suggerebatur, quasi ad tentationis effugium æstuabat; sed licet intus ista serveret ambitio, nunquam tamen æstus ad linguæ transitum prævalebat. Etsi enim turbabar, non tamen loquebar. Tu scis, Jesu, quia cui-dam talia procuranti, at non meo instinctu id peragenti, semel peccato præpediente mandaverim ut quod agebat citius ageret. Tu scis, inquam, quam ægre id dixisse me tulerim. Etsi enim multoties nefarie alias labi protulerim [f., potuerim], emptor tamen, imo proditor columbarum semper esse timerim. Et certe cum una sit columba, apud ipsos etiam cathedræ sunt non cathedra. Quidquid enim in Deo et Ecclesia dividitur, non est profectio a quo in eo patitur, « Ut sint, inquit, unum sicut et nos unum sumus (*Joan.* xvii, 12); » et : « Cum divisiones gratiarum sint, idem tamen est spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor.* xii, 4, 11), » et sequentia : « Thronus etiam Dei, » non throni « in sæculum sæculi (*Hebr.* i, 8). » Et : « De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal.* cXXXI, 11; *Act.* ii, 30). » Quæ ergo una sunt apud Deum, per humanæ perversitatis fiunt diversa propositum.

Hæc nempe considerans, nec capitis corporisque unitatem ignorans, nihil volui usurpare in corpore, quia quidquid aliunde se intrudit, nequaquam capiti profecto consensit, et quod caput ignorat, quod non censeatur in corpore, nulli dubium constât. Qui enim dicturi sunt : « Nonne in nomine tuo prophetavimus, et dæmonia ejecimus? » (*Matth.* vii, 22.) apostasii utique, ut sic dixerim, non commembres sunt, et ideo « Nescio vos » audiunt (*Ibid.*, 23), ac si diceret : Non eos in meo sentio, quia ex me non

vivunt. Levabat igitur fastidium spes quamvis frivola meum, et orabam te, Deus, ut si quando id quod de me tractabatur fieret, te solummodo auctore contingeret, et tædebat me quod per alios audiebam, a meis mihi parentibus ista quæri, et alios pura Dei efficientia, nullo carnaliter procurante eligi. Etenim ipsi parentes non tam mihi quam sibi in hujusmodi cura providentes, mecum ullatenus super isto negotio non agebant, non plane juvenilem animum super hac re irritare volebant. Tandem Deo me diutius volente [f., nolente] deludi, procuratoribus meis inspiravit, ut pro suis animabus salvandis alias commigrarent, et quarundam abbatiarum monachis, qui eisdem super mea electione innitebantur, necesse fuit ut aliorum diverterent.

Deus, tibi gratias, quia tunc intentio ad integrum puerilis emarcuit, nec ad aliquam terrenam ulterius dignitatem suspirare collibuit. Flagellasti namque me in tempore **481** illo, Pater, et corrector cupiditatum et levitatum mearum Deus, afflixisti, et me ad cognitionem redelegisti, ita ut me intra me constringeres, mensque hactenus vaga nusquam evolaret, sed ad solam humilitatem et cogitationis sinceritatem medullitus aspiraret. Cœperam jam tunc primum, Domine, experiri, et ad bonam solitudinem mentis, in qua conversari tu soles, me contrahere ad Matrem cœlestis imperii, Dei genitricem Mariam, unicum meum in omni necessitate recursum, totius ei interni fervoris librare complexum. Delectabar ergo affectuosissime esse modicus, horrebam penitus et gradum potiozem, et magni nominis umbram in mundo. Tum primum intimo illo sapore addidici ei quid voluntatis unitas, quid ejusdem puritas, quid fuerit irreflexa perpetuæ paupertatis intentio. Quid dicam, Domine, quam momentaneus iste paradisos exstiterit, quam parva quies, quam brevis et ad dubium tantæ dulcedinis sensus?

Invitus abbas Novigenti eligitur. — Vix paucis mensibus talia prægustaveram, vix Spiritus tuus bonus, qui in terram me rectam deduxerat (*Psal. CXLII, 12*), aliquantisper illuminatæ rationi insederat, cum ecce quasi diceret: Cum voluisti, volui, non vis modo et tibi displicet, velis nolis, habe illud; quorundam remotorum et mihi funditus ignotorum emersit electio. Sed quamnam electio? Vere me fatear egregium, cum inter omnes qui mihi obversabantur, sordidior, imo teterrimus, Deus, sub tuo testimonio judicaretur. Paucarum igitur quas attigeram litterarum, et docentis, ut dicebatur, exterius litura personæ, electores meos effecerat cæcutientes et lippos. Deus bone, quid dicerent si mea tunc interiora viderent? Quid quoque sentirent, si qualis modo eis præsim agnoscerent? Tu scis, qui, quo nescio iudicio, id ordinasti, quantum mihi indigner, quantum horream quod melioribus ac honestioribus me præpostere omnino præsideam; scis enim, cordium renunque præ-

A cognitor, quia tale quid nullatenus affectabam, respui tamen, aut reprobari fœde nolebam, teque præcordialiter exorabam ut sic immunis a cœpto fierem, quatenus et verendum, et quod immodice extimescebam, onus non subirem, nec utpote fragilis ex mei refutatione deficerem.

De filii electione dolet mater. — Non te latuit, Deus meus, quam dure, quam ægre tulerit mater mea dilationem [electionem], quæ aliis videbatur honoris, sibi autem intolerandi mœroris, nec mihi quidpiam tale contigisse volebat, in quo periculum ætatis adhuc nesciæ metuebat, præsertim cum ignarus rerum forensium penitus essem, nimirum quas, solis litteris quondam intentus, nullatenus addiscere curavissen. Ab ipsa tamen, et ab omnibus penes qui familiariter me noverant, mihi crebrius incantabatur, non diu me qualicunque promotione cariturum. Tu etiam, Domine, nosti quo interiori oculo et bona et mala, si uspiam promoverer, mihi eventura loquebatur, quæ hodieque experior, nec me, nec alios latent. Visionibus quoque quamplurimis, sub mea et aliorum specie, longis post futura temporibus prævidebat; quorum aliqua indubie fieri contemplor, et facta, nec minus residua quædam fienda præstolor, quibus tamen attempendis supersedendum ex industria reor.

Deus, quibus illa monitis cupiditates a mente arcere monebat! adversitatum infortunia quæ expertus sum certissime pollicens: lubricam semper suspirare juventam; per varios cogitationum ambitus animos frenare vagantes: ut eam de talibus disputantem non illitteratam, quod erat, feminam, sed disertissimum episcopum æstimares. Monasterium autem, ad cuius regimen eligebar, Novigentum vocatur, et est confinio Laudunensis dioceseos intantum adiacens ut mediocris quidem, sed aliquoties stagnantis fluvii, qui Aquila nuncupatur, interstitio præfatum territorium a Suessionensi distinguat, de cuius vetustatibus si Deus opem dederit, in hoc nos opere tractaturos speramus.

CAPUT XX.

Diversi casus qui in cœnobio Flaviacensi accidere. Suggestus prior viso dæmone furore corripitur. — Sed quoniam in hac Flaviacensi ecclesia sub Deo parente, et beati Geremari loci ejusdem conditoris patrocinio coaluisse nos diximus, quædam quæ ibidem audivimus, fierique vidimus, dignum ut memoriæ tradamus. Postquam ab eversione Danorum restituta est præfata ecclesia, quidam inibi monachus gerens officium prioratus, nomine Suggestus, bonis se agens moribus, in ipsa mortali ægritudine decumbebat. Erat autem, ni fallor, frater anus illius quæ in suæ initio conversationis circa matrem meam conversa est. Cui jacenti astitit diabolus, librum manu tencens, dicensque: « Accipe, lege, hunc tibi mittit Jupiter. » Quem cum ille audito execrabili nomine, exhorruisset, adjecit diabolus: « Diligis, inquit, domum istam? — Diligo, ait. » Et ille: « Scias eam totius religionis rigore sublato penitus post

tempus aliquod exordinandam. Quæ verba loquentis Satanae cum monachus dignis objurgationibus confudisset, recessit qui aderat hostis, sed monachus relato quod viderat in amentiam versus est; ita ut manciparetur vinculis. Qui tamen antequam exspiraret, menti suæ rediit, et diem 482 bene confitens obiit. Cum ergo sciamus diabolum mendacem, et patrem ejus ex solita invidentia dictum credamus, alioquin ne verum fiat, avertat Deus! Res enim postmodum ecclesiae bene provec̃ta, huc usque bene provehitur.

CAPUT XXI.

Monacho qui inscio abbate pecunias absconderat, quid evenerit. — Vidi et ibidem sub nostro tempore ex milite monachum moribus, ut aestimabatur, simplicem; ævo provec̃tum, qui in pagum Vulcassium ad cellulam quamdam ecclesiae, quia inde oriundus erat, ab abbate suo destinatus, aggerem publici itineris, qui corruptus erat, licentia prioris sui restaurare proposuit. Muneribus ergo fidelium opus illud explicuit, quo profligato, quaedam residua de eadem largitione retinuit. Interea lethali infirmitate corripitur, nec tamen quod male celabat ulla confessione relegit. Defertur ad monasterium cujus erat monachus; non abbati, non priori confitetur, quamvis diræ ab eo tortiones, mortis videlicet praeconia sentirentur; sed famulo cuidam, qui infirmis ministrabat, argenti illa quantitas ab illo committitur.

Itaque ejusdam intempestivo noctis inerescente molestia e sensibus eripitur, pro mortuo terræ distenditur; nos etiam (88) signo crepitante vocati adfuimus, psalmos, orationes, et convenientia obituris explevimus. Quo facto, hominem (89), ut monastici moris est, cilicio suppositum, ut videbatur in extremis stridoribus vix efflantem, reliquimus, cui nullus vitam, omnes solum praemortuo, mox ultimum lavacrum spondebamus. Nec mora, nobis abeuntibus ille respirat; priorem (nam abbas aberat) evocat; de eo quod fraudaverat, et cui fraudem commiserat, indicat. Dixit, et a priore absolute recepta, post paululum repelitis singultibus exspiravit. Erat prior tunc temporis magister meus, de quo saepius ago. Ecce misericordiae Domini multae, quia non sumus consumpti (Thren. iii, 22), qui quem vult liberat de ore angusto latissime.

Exacto igitur a praesentibus homine, quaestio pecuniae in latulum tota devolvitur. Ipse autem mansani illam in stramine cubarum ejusdem suae parvulae infantis absconderat. At nocte cum infans cubitum locaretur, ecce daemones instar catulorum a latere et a tergo insiliunt, et hinc inde circum circa pulsantes, et aliquoties vellicantes; in clamores et lacrymas conturbant. Cumque ab utroque interrogaretur quid fieret, se a catulis comedi respondebat. Tum mater, quae matris meae ancilla et aliquando pedissequa exstiterat, ad ipsam dominam suam, matrem videlicet meam, concurrat, deposita illa rufaria apud se reposita dicit, et infantis

suæ discrimen in catulorum distractione subjungit. Cui illa: « Scias, inquit, daemones esse, qui super illa diabolica pecunia jocundantur, et ei quasi suum recognoscentes instant. » Hoc maritus cognito, licet irritus, et plurima vexatione cruciatus, ut sic dixerim; seu vi, seu clam, seu precario, istud quod repetebatur, effudit, et daemorum quam proinde patiebatur infestationem non tacuit. Audivimus quia cui vult Deus miseretur, et quem vult indurat (Rom. viii, 18); colligere ex subjecto poterimus. Et, o Dei admiranda judicia! is siquidem de quo retulimus, totam in exercitatione equestri aetatem, scortorumque foeditate deduxerat; ille vero, de quo sum relaturus; acediosus quidem aliquantisper fuerat, sed nihil inhonesti alias de ipso claruerat. Est plane hoc philargyriae vitium in tantum apud monachos perniciosum, utpote minus naturale, ut vix aliquod crimen reperiat, cui tantopere diabolus subripiendo insidietur.

CAPUT XXII.

De monacho propter peculium in agris humato. —

Alter quidam ex nostris monachus, et sacerdos ordine, cui nihil praeter equitandi aviditatem poterat levitatis ascribi, a matrona quadam nobili duos acceperat solidos; qui mox, dysenteria comprehensus, apud Sanctum Quintinum Belvaci descenderat. Quo Flaviaci cognito, jussu abbatis ad propriam ecclesiam est relatus. Cumque plurimum ederet, et protinus indifferenter efflueret, accidit ut abbas suus usquam migraturus ad eum locuturus accederet, verens ne se absente decederet. At ille sub abbatis adventu ad requisita naturae concesserat. Quem posito sibi dolio, quia procedere non poterat, cum certeret incidentem [f.; insidentem] mira deformitate horribilem, alterutrum quidem se sunt intuiti, et abbatem puduit tali in loco hominem convenire, et misero non licuit confiteri, imo non libuit, nec absolvi a crimine. Abbas recessit, et ille a dolio ad lectulum quasi requieturus accessit; in quo ubi est resupinatus, a diabolo est suffocatus. Videns horribiliter haerere pectori mentum et jugulum; ac si ex violenta depressione subactum. Inconfessus igitur et inunctus, et super maledicto illo suo peculio intestatus moritur. Nudato itaque ad lavandum cadavere, reperitur pendens ab humero marsupium sub axella habere. Quo reperto, concussa qui invenerat ad terram cum furore criminosa, manibusque complosis cucurrit ad 483 monachos, insolitum eorum auribus rumore innoxit. Inauditum plane fuerat apud ipsos; suorum quempiam sic obiisse.

Mittit itaque post abbatem, qui duobus millibus trans Belvacum apud quamdam villam suam prandere jam coeperat. Per alium autem missum, qui huc pervenerat, jam dudum abbas eum obiisse acceperat, sed de solidis nil sciverat, nil dixerat. Missus ergo veniens ex parte fratrum qui miserant, consulit abbatem quid facto opus sit, an aliis conspeli liceret, qui tam misere ab aliorum commu-

nitate desciverat. Communicato itaque abbas cum A viris prudentibus consilio, præcepit agrariam ei fieri sepulturam, et ab oratione et psalmis exsortem, et pectori ejus superponi pecuniam. Privata tamen pro eo fratrum non defecit oratio, imo multo amplius institerunt, quo magis noverant eum egere subsidio. Ex hujus igitur morte repentina, cæteri circa peculium castigatiores redditi. Audiamus adhuc qualiter sint alias et pro aliis flagellati.

CAPUT XXIII.

Tonitruo et fulmine clades maxima in Flaviacensi ecclesia. — Vix paucæ hebdomades emensæ fuerant, cum esset vigilia martyrum Gervasii et Prothasii, parvo emergente tonitruo, nec crebrescente corusco, tempestuosi aeris nubilus eminebat. Mane ergo nobis surgentibus parvo admodum spatio primæ horæ B signum insonuerat. Ad ecclesiam insolita celeritate convenimus, post brevissimam orationem: « Deus, in adiutorium meum intende » dixeramus; sed cum vellemus aggredi sequentia, ictu ruente grandisimo fulminis hoc modo penetratur ecclesia. Gallum, qui super turri erat, crucem, columque aut dispergit, aut cremat, trabem cui hæc insidebant debilitat, et scindulas clavis affixas semiurendo convellens, per occidentalem turris vitream intrat. Crucifixi Domini imaginem subter stantem, illiso usque ad ruinam capite, fixoque latere dextro, frangit, non ustulat, dextrum vero brachium et crucis et imaginis sic urit et truncat, ut præter manus pollicem de toto brachio quidpiam nemo C reperiat.

Percutiuntur duo monachi. — Quasi ergo percusso pastore disperguntur plagis ac mortibus oves (*Matth.* xxvi, 51). Dextrorsum enim per arcum, cui percussa imago suberat, flamma labens in cæmento arcus descendendo bifurcam nigredinis rigam fecit; et in chorum perveniens, duos hinc et inde arcus stantes monachos percutit, et in momento exanimis reddit. Sinistrorsum autem atrinsecus ruens abrasa per gradus non passim cæmenti litura, ac si saxum inibi volveretur, monachum etiam illic stantem tutudit, licet neque in duobus, neque in hoc uno quidquam læsionis aperte patuerit, nisi quod in eversis hujus oculis ab arcu decidens pulvis apparuit. Illud mirum quidem fuit, quod qui mortui D sunt substitere sedentes; nos vero qui fulminis vehementia stupescerent pene exanimis eramus, prout in alterutros rueramus. Aliqui autem nostrum qui cecidimus, a cingulo inferius sensum corporis omnem perdidimus; aliqui adeo læsi sunt ut metu mortis sacro confestim oleo eos inungeremus. In quorundam sinus flamma subintroiit et pilos universos adurens, et ascellarum, quæ subhircos nominant, succrementa conflagrans, pedules ac soleas pertusando per extrema progreditur.

Deiparæ imaginis facies tristis apparet. — Dici non potest quam judicialiter in momento illo coelestis disciplina sævierit, per quos anfractus huc illucque discurrerit, quid læserit, quid usserit,

quid fregerit. Ut simile factum in Francia nostra nemo ætate didicerit. Vidi, Deum testor, post horam qua hæc acciderant, beatæ Dei Genitricis imaginem, quæ infra crucifixum stabat vultu adeo turbulento et a solita serenitate mutato, ut penitus alterata videretur. Qui cum meo intuitui non crederem, hæc ipsa etiam ab aliis notata cognovi. Postquam autem a stupore, qui ex eventu illo acciderat, experrecti sumus, et confessione facta, quid pro peccatis nostris passi eramus, supra quam dici ab homine potest, tristes pensare cœpimus, et statuti a Deo contra facies nostras ex respectu conscientiarum nostrarum didicimus quam juste pertulerimus, illico piæ Matris faciem in serenum versam vidimus. Omnem sane fidem superat dolor et pudor, qui in nobis aliquandiu fuit.

Iterum de fulmine. — Post paucos admodum annos cum hujus jam memoria facti omnium pene oblitteraretur ab animo, simile Deus cōmmonitorium repetivit, excepto quod neminem læsit. Nam juxta eminentem cameræ cujusdam cœniliūm parvo nocte substiterat quieturus, in tantum ut se totum ei dum somno deprimeretur imprimeret. Festivitas sancti Jacobi apostoli, et pariter Dominica habebatur; cum nocte gravis tonitrus fragor insisteret, fulmen camino irruit, quidquid ejus cameræ eminebat subruit, pavo ei incumbens immobilis stetit, puerulus monachus subter dormiens ne a somno quidem est excitus; famulus autem quidam stupore capitis ac membrorum dure est attonitus. Juxta beatum Augustinum, [non] frustra montes Deus aut insensibilia percussit, sed ut a nobis pensetur quod, dum ea, quæ non peccant, sic impellit, magnū judicii discrimen peccantibus intendit; nutricem pro exemplo inferens ~~434~~ quæ fuste terram verberat, ut infantulum ab importunitate compescat.

De conversatione monachorum fulmine tactorum. — Præterit me, dum de priori infortunio loquerer, de trium illorum qui perempti sunt meritis loqui. Duo siquidem novitii vix octo in conversatione menses implerant, quorum alter sub colore gravitatis minus apud se idoneus erat; alter sub levi habitudine nil nimis odibile intus quod scirehus habebat. Hi, pridie quam paterentur, multum sub ea quam dixi diversitate se gesserant, mane etiam, quæ hæc contigerunt, cum tonitruum vocis ille exterius levis audisset; verba exinde dicere ridicula coepit, statimque intrans ecclesiam ictum illum quem risit excepit. At tertius vocabulo Robertus, qui et in sæculo Columba cognominabatur, ob sinceram quam habebat simplicitatem; juvenis tunc primis genis pubescentibus; in omni cognitum honestate; in ecclesiastico ac fraterno officio tantopere erat expeditus et solers ut vicarius penè quotidie omnium haberetur. Attigerat autem et Fenè grammaticam. Is matutina illa hora, quæ ibi fovebat exitium, cum me surgentem, ut solitus erat, prævenisset in claustro sedere, significavit mihi quod ingentibus et reliquo corpore magnis doloribus

angeretur. Et subinde commotum respectabat ad a-
aerem, ex quo et mox occubuit. Ecce ante ruinam
cor illorum duorum exaltabatur, quorum, ut cre-
dimus, in Dei iudicio severior mox erat futura
sententia; gloriam vero in isto præcedebat humi-
litas, cui et illico nulli dubium quin divina foret
accessura sublimitas. Nam cuidam mox revelatum
est quia hi tres Romam ad Sanctum Petrum pari-
ter commigrarent, sed duo umbratiles, et qui vix
videri possent, tertius ille albatu, et solita sagaci-
tate vivax, ac mobilis properabat.

Accessit post aliquot annos jam horum oblitis,
et securitate torpentibus, tertia correctio. Jam ab
ecclesia eadem fueram digressus. Mane quodam,
quo fieret tempestuosa commotio, ad majus altare
litaniae cantaturi processerant. In choro enim, in
quo primum ceciderat, subsistere non audebant,
cum subito flamma superna ruit, et, sicuti ii qui
videre testati sunt, usque ad altaris crepidinem
densescendo, circuitum ejus tetra ad sulphuris in-
star implevit. Cuidam monacho presbytero oculos
ibi obduxit, duobus pueris ad altaris pedaneum
capita habentibus, ac prostratis, quorum alter ex
Judæo conversus, sed præcordialiter fidelis erat, ab
altari sublatis, proculque transactis, pedes aram
versus, caput ab abside parietem ipsis nescientibus
motus ille convertit. Arcam, quæ post altare erat,
per loca debilitans fulmen introiit, planetam quæ
pretiosior putabatur, cum pars plurima ibi thesauri
esset ecclesie, solam fide corrupit. Cujus hæc mi-
randa ratio est.

A rege Anglorum, viro prorsus illegitimo, et Ec-
clesiis infenso, qui Rufus, quod et erat, cognomi-
nabatur (40), quem Deus sui ipsius amasii sagitta,
dum venaretur, occidit, planeta ipsa ex nomine
petita est. Qui proprios cum nollet exhaurire the-
sauros, monachum hujus rei exsecutorem destina-
vit ad abbatem monasterii (60) quod vocabatur de
Bello, mandans ei ut quindecim marcas argenti
ipsi monacho daret. Abbate vero renuente, per
regis violentiam monasterii præda abducta, et mox
marcis quindecim, vellet nollet, ab eodem abbate est
redempta. Inde sacrilega, imo per sacrilegos pla-
neta tanta est etiam fraude coempta, nec minori
fraude composita, ut in procurando, in emendo, ut
componendo tota constet in maledictione conflata;
nec enim medium pretii, postquam post hunc even-
tum in partes missa considerata fuit, est valere pro-
bata. In ipsa plane ejus compositione multa empto-
ris fraus detecta tunc est. Hæc igitur integris
cæteris ornamentis sic est jure damnata, licet suo
mercatori simili parsum videatur a poena.

Cuidam autem monacho mordacem gerenti con-
scientiam ante hoc factum tale quid apparuit: Imago
Domini crucifixi de cruce descendere videbatur, de
manibus, latere, ac pedibus sanguine exsillante.
Per chori medium incedens dicere audiebatur:

(40) Guillelmus II.

« Nisi confessi fueritis, moriemini. » Qui experre-
ctus horruit seipsum, sed antequam confiteretur,
subit hujusmodi cum cæteris omnibus periculum,
qui confessus justii iudicii magnum dedit indicium.
Pro quo jam consternato discrimine, die quo hæc
primum accidere, perennia quotannis sunt instituta
jejunia, eleemosynarumque beneficia. (61) Missa ad
beatam Mariam et de ipsa quotidiana, præter
hanc quoque missa de Natali Domini ad altare San-
cti Michaelis omni Dominica. Sed jam properemus
ad alia.

CAPUT XXIV.

*Dæmones terrent monachum morti proximum, qui
malo fine perit.* — Eo anno, imo post quatuor
primum casus menses, quidam monachus ordine pre-
sbyter, matris meæ quondam in sæculo capellanus,
vir ad oculum tunc religiosus, sed tunc et post-
modum vitiis enormibus, a quibus custodia humana
abstinere non poterat, irretractabiliter deditus, fa-
cile coeperat infirmari. Qui insperatam in biduo
perductus ad mortem, coepit atrociter hæc illacque
despicere. Cumque ab iis qui esse ejus no-
verant rogaretur quid cerneret, respondit: Domum
plenam barbaris hominibus. Cumque illi intellige-
rent sibi eos qui videbantur non alios quam dæ-
mones imminere, coeperunt ei suggerere ut se
signaret, et beatam Dei Genitricem invocare spera-
ret: « Spem, inquit, et fiduciam in ipsa haberem
nisi barones isti insisterent. » Mirum dictu quod ba-
rones eos vocaverit, quod ex Græca etymologia
graves significat. Et, o quam male graves erant,
qui non jam poenitentia aut invocatione aliqua
amoliri valuerant! Interrogant denique in quo
potissimum angeretur. Respondet ille sic se sentire,
ac si ingens productile ferrum guttur ejus et præ-
cordia, flamma excandescens, perureret. Cum au-
tem esset nox quietissima, ut ne venticulus audire-
tur, coeperunt fenestræ domus parietibus appelli,
et quasi ex aliqua intrantium frequentia crebro re-
percuti. Duo eum monachi, cæteris in domo dor-
mientibus, asservabant, et, conscii quod talia non
ex bono fierent, æstuabant. Inter illa ergo quæ di-
ximus verba efflavit. Erat autem homo multis indi-
gnitatibus addictus, unde et talem vitam talis con-
secutus est exitus.

In cœmeterio ecclesie illius sepulcrum cuidam
defuncto monacho parabatur; nec ille, cui id officii
attinebat, meminisse non poterat, eo se in loco tu-
mulum effecisse. Fodit igitur, et cum altiora petis-
set, tabulam quæ supponi solet sarcophago reperit,
qua dimota, vacuum pene sepulcrum invenit, nisi
quod cucullum (62), quem caperonem vulgo (*chape-
ron*, et *capuchon*) vocant, cum capite introrsum re-
posito, et crepidas feno semiplenas (quod olim tem-
pore sepulturæ factum est, ut magis hæreant pedi-
bus) ad pedes sarcophagi reperit, in toto autem
medio nihil. Quod cum aliqui vidissent, nobisque

retulissent, Dei incomprehensibile iudicium mirati sumus : quæ tam occulte ac subtiliter fieri pervidimus. In quo illud dignum est miraculo, quod caput ibi dimissum. Corpus autem quo Deo placuit a suo loco exportatum est. Cui simile quiddam a bonæ memoriæ Manasse archiepiscopo, qui ante hos annos fidelissime decessit, et certius a monachis beati Remigii in Remensi urbe addidici. Artardus quidam hujus civitatis archiepiscopus ad pedes beati Remigii quondam fuerat sepultus : qui post plurima tempora ex ædificiorum mutandorum necessitate relectus, cum ejus sepulcrum fuisset apertum, nihil inibi de ejus corpore est omnino repertum, planeta sola de ejus vestibus illic residua apparuit, quam constat quia cum ejus corpore non tabuit, quia prorsus illæsa patuit. Et certe si ejus corpus ibidem putruisset, tabes utique casulam corrupisset. Videmus his temporibus, quæ apud beatum Gregorium referuntur, super noxiorum cadaveribus Dei iudicia innovari, quos per sacra loca constat indebite tumulari.

Monialis quæ vitam sæde transegerat nec pœnituerat, post mortem visa est torqueri. — In monasterio virginum Cadomi constituto, quod a Mathildi Anglorum regina constructum est, quæ Guillelmi ex Northmaunorum comite regis (qui Anglos eosdem subegerat) uxor fuit, monacha quædam fuit, quæ sub peccatis aliquibus sædis sese receperat, nec quocumque monitu ad confitendum cogi potuerat. Hanc sub ea obstinatione mori tunc contigit, quæ nec inter moriendum utile quidquam dixit. Cumque una ex sororibus in cellula qua illa obierat, quadam nocte dormiret, videt in somnis in ipso camino domus nimios ignes accendi, eamque in medio positam non solum conflagrari, verum a duobus malignis spiritibus hinc et inde duorum malleorum ictibus tundi. Quæ cum tantas misere illius mulieris tortiones attenderet, scintilla una considerantis in oculum ex percussione mallei visa est evolasse. Unde et ex coctione insidentis igniculi eam contigit evigilasse. Qua ex re factum est ut, quod viderat in spiritu, pateretur in corpore, et veritati visionis verax congrueret testimonium læsionis.

CAPUT XXV.

Ædituus, qui pauperem durius pepulerat, castigatur. — Quidam Flaviacensis monachus Otmundus vocabatur, qui cum adhuc clericus plurima monasterio contulisset, ad extremum sese contulit. Qui suscepto monachatu cœpti boni pœnitens, ægre nimium quod fecerat, tulit. Sed mox a Deo infirmitate corporis castigatus, sensit, egitque postmodum viciniore salutis, nec sacrum jam ordinem necessitate, sed coluit voluntate. Is ira mobilis cum æquo plus esset, factus ecclesiæ ædituus (41), pauperulum hominem, qui a se elemosynam importune petebat, dure plusquam debuerat ab ecclesia expulit. Quo interitui facto, cum nocte sequenti vigilias significaturus ad ostia aperienda prodiret, ecce diabolus, in specie

(41) Seu æditimus, quasi ædes tuens.

A hominis pauperis quem pridie male eliminaverat, sibi obvius fuit, et fuste elevato monachum quasi percussurus impetiit. Fores namque inter clerum et populum interjecti parietis aperuerat, et ad alias, per quas intrat populus, reserandas procedebat; cum repente exterioribus obseratis in exitu anteriorum a medio basilicæ ille simulans se ferire prosiliit. Cumque ille pavefactus cessisset, hominem æstimans quem hesterno arcuisset, in se tandem rediit, et dum ostia forinseca clausa pensat, diabolum tandem fuisse credidit, qui hoc signo suum opus in homine denotavit.

Molestias ingerunt dæmones agonizanti. — In hiemali tempore dum ad naturæ requisita consurgeret, solitis indui pigritans sola cuculla 486 vestiebatur, et inter moras illas frigore mortifero angebatur. Nec multo post extremarum corporis partium tumore perductus ad mortem, nomen ipsi mortis plus justo moleste ferebat. Cumque indesinenter, heu! sibi sub tantis mœroribus clamitaret, ad extremam devenit horam. Qui sumpta communionem, et per Dei gratiam retenta, cætera enim redibant ad vomitum, spiritum jam laborabat absolvere. Interea cum hæc prima fierent hora noctis, et custos ecclesiæ vir bonus sese cubitum collocasset, ecce audit in cœmeterio, quod juxta erat, fratrum, innumerabilem dæmonum frequentiam consedissee. Qui cum liberum ad hæc sentiendâ haberet intellectum, potentia tamen quadam spiritali deprimeretur ad linguæ et corporis motum, introeunt ecclesiam, et ante lectum ejus transeuntes, inter chorum et altare sese proripiunt, et ad domum qua decumbebatur ægrotus intendunt. Cumque ille, qui ista mentaliter fieri sentiebat, Deum ut ab iis salvaretur in spiritu exoraret, nec causa mortis tantum cogi exercitum ignoraret, mox ut ad cellulam agonizantis [f., agonizantis] attingunt, fratres, qui circa morientem fuerant, ad convocandum aliorum conventum tabulam ex more percutiunt. Quo dum convenitur, ille nec mora resolvitur. Quod idcirco retulerim, non quod in malignam illam partem eum cessisse crediderim, sed quod omnes mecum pensare commoneam, quod princeps mundi venit ad Filium Dei, in quo non habebat quidquam. Et si ad illum, ad nos quam potius [l. potius quam ad nos] in quibus pêne totum habet, diabolicam certum est rapidis affectibus convenire dementiam.

Mulier infanti imprecata diabolo mancipatur. — Mulierem inibi vidi, quæ cum suo parvulo filio atrocissime irasceret, inter alia maledicta, quibus innocentem jaculabatur, infantulum baptismum etiam, cui intinctus fuerat, ore nefario maledixit. Quæ confestim arrepta a dæmonio bacchari insanissime, et detestabilia loqui et agere cœpit. Quæ perducta ad ecclesiam, et fratribus exhibita, per orationes et exorcismum sensui reddita, ex vexatione edidicit Dominica non maledicere sacramenta.

Energumena monachi pravos mores appetit. — Puellulam itidem vidi energumenam ad memoriam inibi

Geremari confessoris adductam. Quæ cum diebus aliquot commorata fuisset ibidem, quadam die tracta est a parentibus ad altare. Cui cum assisteret, retorto ad chorum capite videt pueros monachos post se stantes, et ait: « Quam pulchros, Deus meus, juvenulos! sed est inter illos unus qui nequaquam eis cohabitare deberet. » Quo audito valde mirati sumus, quorsum talis sententia respectaret. Næc mora quidam ex ipsis fuga elabatur, et inter fugiendum prava ejus vita moriendo deserta religione detegitur.

CAPUT XXVI.

Ad sortilegia addiscenda Satan admittit neminem, nisi prius Christianæ professioni abrenuntiet. — Quoniam de dæmonibus agere cœpimus, quædam subnectere idoneum judicamus, quorum exemplo et eorum oracula, eorumque qui eis confabulantur consilia vitare possimus. Neminem enim ad suâ maleficia addiscenda admittunt, nisi quem totius suæ Christianitatis honore, detestabili primum sacrilegio exuunt. In quodam nobili monasterio monachus quidam ab ineunte ætate nutritus fuerat, grammaticamque aliquantisper attigerat; qui ad cellam ecclesiæ appendicem a suo abbate directus, cum inibi moraretur, in morbum incidit, cujus causa cum Judæo quodam, gnaro medicinæ, loquendi malo suo occasionem sumpsit. Ex mutua ergo familiaritate sumentes audaciam, sua sibi incipiunt revelare mysteria. Itaque sentiens monachus malorum artium curiosus Judæum maleficia nosse, multum ei institit. Assensit Judæus, et sequestrum ei apud diabolum se futurum pollicetur. Statuitur locus, colloquique dies. Tandem eo mediatore sistitur ante diabolum; petit se doctrinæ hujus eo fieri auctore participem. Refert præses ille nefandus nequam hoc fieri, nisi Christianitate negata sibi sacrificium deferatur. Interrogat ille quod quod delectabilius est in homine. Quod illud? Sperma libabis, ait, tuum; quod cum mihi profuderis, inde quod sacrificantibus est debitum prægustabis. Proh scelus! Proh pudor! Et is a quo hæc exigebantur erat presbyter. Et hæc ad tui ordinis et tuæ benedictæ hostiæ sacrilegam ignominiam fecit tuus antiquus hostis, Domine. Ne siléas, neque compescaris a vindicta, Deus (*Psal. LXXXII, 2*). Quid dicam? Quomodo dicam? Fecit quod petebatur infelix, quem tu, o utinam ad tempus! deserueras. Fit itaque cum horribili libamento super fidei relegatione professio. Quas autem artes exsecrabili hoc mercimonio comparari facto notificemus in uno:

Mulier in canem convertitur. — Quamdã cogniti generis monacham colloquio suo assueverat. Erat autem in cellula commanens, uno tantum sodali monacho, qui quidem exteriora curabat, is domi vacabat ineptiis. Die ergo quadam suo cum contubernali a negotio redeunte domi sedebant, quem cum porro vidissent, diverticulum mulieri non patuit, sed exitus ejus reditum monachi offendebat. Trepidam itaque novus incantator intuens sociam, vade,

ait, in occursum venientis, nusquam dextra lævaque respiciens, nil verearis. Credidit femina et processit. Ille vero substitit in ostio, et præcantans ei quæ didicerat, in canem eam convertit immanissimum. Quæ cum redeunti monacho propinquasset: « Heu! inquit, unde tantus canis advēnit? » Illa vero nullum pavēfactā pertransiit, tantum ex eo verbo sub quâ specie evasisset, agnovit. Monachus denique et ipse domum veniens rogat undē tam insolitæ magnitudinis canis emergerit. « Vicini inquit, illius nostri est. Nonne eum jam dudum nosti? » Sic siluit dum verâ putat. Diu igitur sine Deo vivens, demum gravi morbo, Deo propitiante, percutitur, et, velit nolit, quod gesserat confitetur. Res ad judicium sapientium, et maxime Anselmi Cantuariensis postmodum archiepiscopi, tunc Beccensis abbatis, provocatur, et sub ejus potissimum censurâ, ab omni divinatorum mysteriorum ministerio eorum spurcissimus profanator abjicitur. In qua tamen abstentione positus, nunquam ab ejus animo oblitterari poterat, quin adhuc futurus esset episcopus. Quam spem indubie acceperat a dæmonibus, semper quidem, et hic quoque mendacibus, quia ante paucos annos non modò [non.] pontifex, sed in æternum presbyter est defunctus.

Clericus dæmonem quem consulturus adierat, invocato Mariæ nomine, fugat. — Attexam cujusdam initium, sed meliori fine conclusum. Quidam clericus in Belvacensi pago scriptandi arte vivebat, quem et ego noveram (nam Flaviaci in hoc ipso opere conductus laboraverat); qui postmodum apud castrum Britoillum cum altero malefico fabulam habens clerico, talequid audivit: Si quæstui mihi esset, quidam te docerem, quod cum faceres, quotidiana, sine ulla administratione hominis, pecuniarum dona perciperes. Quærit ille quid facto opus esset. Infert maleficus quia civi inferorum, scilicet diabolo, litandum sibi foret. Qua, inquit, victima? Gallo, inquit, ita ut ovum, de quo concretus est, die Jovis in mense Martio a gallina constet expositum. Hunc ergo postquam torrueris, in ipso noctis principio tecum sumens, uti tostus est, veru adhuc ei intuso, ad proximum vivarium mecum ibis. Quidquid autem ibi videas, audias, sentias, non Deum, non beatam Mariam, non ullos sanctos invocare præsumas. Faxo, inquit. Mirabile factum! Ad locum ergo noctu veniunt, et hostiam tali Deo congruam secum ferunt. Cumque ille ex nomine invocasset dæmonium, et pravus ille discipulus teneret gallum, suscitato turbine dæmon astilit, gallum sibi corripuit, exterritus illè qui ducebatur, sanctam Mariam inelamavit. Cujus potentis Domine audito ille nomine cum gallo suo aufugit, ita ut eundem efferre non sufficeret, sed eum in quadam vivarii insula quispiam de piscatoribus postridie reperiret. O regium et dulce tuis nomen, malignis partibus sic pavendum! Iratus est autem maleficus adversus clericum, cur tantam sub tali negotio feminam invocasset. At ille poenitentia actus (⁶³) ad Lisiardum Belvacensem

archidiaconum avunculū meū, virum undecūque, literatum, prudentem, et ad talia curialem ac famosum, accessit; confessusque quod gessit, orationibus ac jejuniis sese ad poenitudinē ipso jubente depressit. Hæc de iis quæ in monasterio viderim

A aut audierim dixisse sufficiant. At deinceps, cum superius de illa nostra qualicumque electione dixerimus, quis ipse locus, qualiter institutus, quas antiquitates habuerit, ad quem translati Deo auctores sumus, alterius libelli initio attingamus.

LIBER SECUNDUS.

Initia et progressus abbatiæ B. Mariæ de Novigento referuntur.

CAPUT PRIMUM.

(⁶⁴) Vocatur siquidem Novigentum (vulgo *Nogent-sous-Coucy*). Qui quantum ad habitationem spectat monasticam novus; quantum vero ad usum sæcularem vetustissime cultus. Quam opinionem si nulla litteralis juvaret traditio, suppeteret profecto affatim peregrina, et non, putamus, Christiani nominis sepulchrorum inventa contextio. Circa enim ipsam, et in ipsa basilicâ tantam sarcophagorum copiam conjunxit antiquitas, in multam loci famositatem tantopere expellit, cadaverum inibi congestorum commendat infinitas. Quia enim non in morem nostrorum ordo disponitur sepulcrorum, sed circulatim in modum corollæ sepulcrum unius multa ambiunt, in quibus quædam reperiuntur vasa, quorum causam nesciunt Christiana tempora. Non possumus aliud credere nisi quod fuerint gentium, aut antiquissima **488** Christianorum, sed facta gentili more. Quædam autem sunt in eadem ecclesia litteræ metro compositæ, quibus ego nulla admitterer auctoritate, nisi quædam, quæ plurimum eorum corroborant fidem, viderem hodieque constare. Quæ historia sic se habere secundum scripturæ hujus seriem traditur:

(⁶⁵) *Mira de rege Brito-Saxonum.* — Apud Anglos ante incarnati Verbi in cælum assumptionem, regem quemdam existisse refert, qui quidem non Angli, quod novius nomen est, a quâdam parte Saxonum, qui illas postmodum usurparunt terras, sed Britones ab antiquo vocantur. In ipsa ergo Britannia, Oceani videlicet insula, rex idem fuerat litteris poeticis ac philosophicis uberrime fultus, et ad hæc naturaliter sibi insita bonitate ad misericordiæ opera fusus. Cumque egenæ manui non Dei, quem adhuc ignorabat, intuitu, sed humanitatis eximiæ, quâ affluebat, impulsu, dapibilem se præberet, dignum fuit ut piæ naturæ exercitio clarioris intelligentiæ munus accederet. Cœpit enim disertissimis apud se conjecturis discurrere quid inter tot deorum suorum formulâ certi numinis sperare deberet. Pensans enim quænam in moderatione cœli et terræ poterat inter eos esse concordia, cum in conjugis, dum adviverent, suis fuerit et impunitas ac simultas indubia; et in dominiis terrarum suarum, filiorum in patres, patrum in filios usque ad vitæ aut exclusionem aut mortem patuerit inter ipsos cru-

B delis invidia, et cum de ipsis cunctis pene pejora mortalibus cantentur, dementiæ arbitratur extremæ si talibus terræ, nedum cœlorum regimen ascribatur. Et quis eos ad superna disponenda traducat, quorum quondam miseranda potentia terrarum particulas qualescunque sine turpi commissione tenere non poterat?

Cœlesti lumine illustratur. — Hæc homo sinistralique revolvens, exclusis a corde inanum jam, ut putabat, numinum imaginibus, ad unum incomprehensibilem, quem sine forma coli oporteat, qui omnia unus una concordia administrat, cujus invisibilia per ea quæ facta sunt jam intellecta conspexerat (*Rom. I, 20*) colendum se vertit. Cum ergo in his utilibus argumentis sub quibusdam tamen hæsitaret ambagibus, Deus, qui benivolis meliora declarat, hominem hunc cœlesti missa ad eum voce sollicitat uti Hierosolymam usque procedat, ibi auditurus quid de Deo sentiri deceat, qualiter a Deo Dei exiens Filius inter homines pro hominibus sese habuerit, quid perferendo, aut quid devenerit, quos divini nominis exemplandi vicarios post se reliquerit; quosve, cum se illo transtulerit, tantorum mysteriorum indices, Matrem videlicet cum universo apostolatu reperitur sit.

Regnum abdicat. Novigenti hospitatur. Novigenti descriptio. — Igitur rex ille Britannicus, rebus et regno positus, enuntiato sibi fidei oraculo, ad experiendam quæ didicerat properare proposuit. Desertâ itaque patria, et classe parata, contiguum tranans æquor, transmisso oppidorum plurimo ac urbium interstitio, provinciæ Laudunensis attingit litem. Ruri igitur quod prænominaimus Novigentum, hospitium appulit sortiturus. Est autem locus ille sub castello, qui Cœdiciacus (vulgo *Coucy*) appellatur, novo quidem et a rusticis, ut ferunt, terræ hujus, valde superbis et ditibus, propter externorum incursus ædificato. (⁶⁶) Castelli ergo nulla omnino antiquitas. Locus ille, de quo agimus, tunc temporis venationum feracibus amibebatur silvis, (⁶⁷) fluvio quem supra diximus Aquilâ utiliori maxime quam majori; nam celebrioris nominis undas piscositate superans uberrima, alvei sui hequaquam meatu concluditur, cæterorum instar fluminum, sed aquarum stagnante copia vivariorum more protenditur. Montium hinc inde prominentium vi-

neis devexa cinguntur, humus utrobique Libero Cererique conveniens, omnium bonarum frugum gleba genitrice laudatur, fluvii fecunditas pratorum longe lateque tendentium amœnitatibus commendatur.

Inibi Virgini Deum parituræ sacratum fanum. — Traditur autem ab antiquis et pro certo astruitur quod eo in loco vetustissimum exstitit quondam fanum, non existentis cujuscumque Dei nomine aut honore sacratum, sed ⁽⁶⁸⁾ ei feminae nondum natae, quæ Deum et hominem esset genitura, dicatum. Erat ergo matri futuræ Dei nascituri devotum. Quod nemini quidpiam sapienti videtur absurdum quippe qui Deum ignotum apud Athenas coluerant (*Act. xvii, 23*), certe nasciturum ex femina, sicut et cæteros deos gregarios quorum matres nominant, minime nesciebant. Et si nascituro jam sacellum dicabatur, mater hujus, sicut et aliorum, honore nequaquam simili privabatur. Quod ergo illic gignendo non discreditum est, quod et istic fieri potuit genituræ. Ad hunc itaque locum regem Britannicum contigit advenisse, qui opportunissimi ruris gratitudine tentus, sui suorumque vexata tractu itineris corpora inibi refovere disposuit, et animalia lassabunda octo diebus uberi quod adjacet pabulo recreavit.

Rex Jerosolymis appulit. — Exinde progrediens, post emensa soli marisque spatia, tandem Hierosolymitanis sese mœnibus intulit. Nuper igitur Salvatore passo, et a mortuis suscitato, et ad cœlestia elevato, ad ultimum Spiritu dato, reperit urbem diversis contentionibus diversantem, his facto offensis, illis facta probantibus. Nec ulla exstitit eos quos quærebat reperiendi difficultas, sed res magnis celebrata **489**, rumoribus novæ hujus promulgatores legis facili indicio propalavit. Non enim eos solita hætenus claustra tenebant, nec a sui testimonio Domini Judaicæ eos seditionis metus arcebat; sed erat considerare eos in populis eminentes, ut auctoritatem verbi evidentia stationis impleret. Quid immorer? Inter populares igitur Petrus cum undecim invenitur frequentius, largissimo jam discipulorum asseculante conventu, totius nostræ fidei et gloriæ speculo, suam ibi præsentiam, et divinæ carnis testimonium perhibente Maria. Quos rex ille Britannicus, Deo mox delaturus primitias, cum Virgine Matre compellans, causas itineris sic exprimit:

« De remotissimis terræ finibus ad vos, Patres et domini, audiendos me devenisse videtis. Ego ex debita successione parentum Britonibus hætenus imperavi. Sacra vero prisca, quæ errore vetusto venerabilia duxere, cum hucusque coluerim, hæc ab eis nuper ratione descivi. Cum enim ipsos attenderem, quos antiquitas deitate indita honoravit, teterimos fuisse mortalium, et post enormés spurcitiæ naturæ debita exsolvisse perpensitans, rationabilibus reperi conjecturis homines in cœlestibus, qui sub celo terrestribus indigentes vixerant, sola opinione

A præfixos, cœlum et terram quæque in eis sunt creare nullatenus potuisse, quos cœlorum aerumque clementia, et terræ opulentia hoc in mundo constitit coaluisse. Horum ergo numinis ratione dispersa, meo tandem certissimum sedet ingenio, his divina in finem auctoritate privatis, unum posse et debere credi unius Dei opificium ac regimen, a quo uno sicut sunt omnia, ita ea in se continens attemperat universa. Postquam Deo est mens mea coagulata sub uno, et delubra delubrorumque figmenta æterno sunt projecta fastidio, quasi defæcatis jam ab idololatriæ sentina præcordiis, puritas illico e cœlestibus totius veræ religionis inclaruit. Nam divina voce mox jubeor huc venire, ubi in dispensatione Dei Filii nuper passi, veritas unicæ credulitatis per vos mihi tradenda promittitur esse. Per hanc ergo pronuntiat mihi Numinis quam in presentiarum video Genitricem, et per vestra vos contestor officia, ut mihi præbeatis hujus regenerationis novæ mysteria.

Fidei rudimentis imbutus baptizatur. Quilii nomen ei imponitur. Reliquias petit et accipit. — His Petrus, cum felici illo collegio sub Maria cœlestem cœtum clarificante, auditis, Dei et hominis Filii magnificentiam adoraverunt, qui cum recens, et gratiæ prædicatoribus nunquam adhuc sparsis, salutem in medio terræ fecisset, novæ plenitudinis hujus jam in occidentalium partium fines tam subito verba fudisset. Tradita igitur homini fidei regula, et sequenter abluto baptismatis unda, ibidem Quilius nomen accepit. Confirmatus itaque sub tantorum schola magistrorum, super ejus quod susceperat intelligentia sacramenti, digressurus ab ipsis et rediturus ad propria, sacra reliquiarum ab eis exegit fidei corde pignora, de his videlicet quæ corpori Salvatoris didicerat fuisse contigua. De vinculis ergo quibus Dominum ad stipitem ligatum noverat, de flagris quibus impia manus membra beata sulcaverat, de spineo sermo, quod sacrum caput amblerat, de ipso crucis ligno cui appensus fuerat, de camisia Dei-Genitricis, in qua, ut dicitur, Dominum enixa fuerat, de omnium induviis apostolorum ipsorum pia devotione petiit et accepit.

Obiit Novigenti. — Hæc modico condita loculo secum tulit, repedandi curas insumpsit, et transmissis interjacenti regionum spatio, ad rus illud, in quo inter eundem pausandi gratia fuerat remoratus, devenit. Qui continuo insperata correptus ægitudine, cum cubitum se locasset, revelatur ei in somnis quod ibidem finem sortiretur vitæ præsentis. Dicitur etiam illi quod non alias quam hic membra ejus essent habitura sepulcrum, in quo tamen illas quas Hierosolymis a sanctis apostolis acceperat reliquias, sub eodem cespite sciret esse condendas. Expergefactus homo, et ex suæ prænuntiatione mortis cogitationibus jam universis restrictis ad unum, sub spe securæ mox gloriæ de extremis sui cadaveris utensilibus tractat. Diem igitur inibi obiit, et depositum ei qui id sibi com-

miserat, indemne restituens, ubi corporis ejus gleba monumenti obtinuit requiem, ibi reliquiarum juxta ipsum habuit locus sedem. Inde, Deo post temporis plurimum procurante, exempta capsula, et a quibus nescio fidelibus vetusto opificio auri pretiosi bracteis adoperta, ad nostri hujus temporis devenit intuitus, et antiquis hucusque præbet testimonia nova relatibus. Itaque loci illius sic perhibentur sese habuisse initia.

CAPUT II.

De ipsa Novigenti ecclesia. Quo modo monachis concedita. De Henrico abbate. — At Christianæ legis viviscente succursu, bonæ multum habitudinis Ecclesia illic ex antiquo sub nomine Dei Genitricis enituit. Sub oppido etenim quod prædiximus Codiaciensi constituta, villis quoque vetustæ memoriæ et ditissimis constipata, magno quorundam adjacentium concursu ac veneratione contingitur. Ferebatur etiam, dum sub illa parvitate se ageret, divinis crebro illustrari luminibus, et miraculis sæpius honorari, quippe nec id injuria, quia 490 apud homines indebite consistebat in humili. (69) Castelli autem ipsius sub florētissimis principibus dilatato longe lateque dominio, et proceribus multa liberalitate et opulentia præditis, ob claritudinem loci, de cujus sanctitate dulcissima ubique redolebat opinio, ex devotorum consilio propositum est ut, ad frequentiam divini servitii inibi habendam, monachis traderetur. Quoniam spes non erat tali cœpto majoris incrementi; non enim multo uberiores quam sex monachorum usu apparati loco illi redditus videbantur, a rudibus, et minus doctis ad aliqua instituenda vel promovenda personis ecclesia cœpit innovari. Quæ quoniam ducem, et alicujus argutiæ præceptorem in ædificando non habuit, laciniosum quidem quod factum est fuit. Meliori igitur quam nunc copia exuberante tunc sæculo, ex procerum castelli muneribus, crescente locello, cui tamen in donorum primitiis, et largitas præcesserat dominerum, et in largitionibus alienis suffragabatur assensus, commodo satis et loci fratrum, et ejus patronorum provisum est consilio, ut B. Remigii tunc abbatem, qui jam dudum (70) Humiliarensi monasterio (vulgo *Homblières*, prope Sanctum-Quintinum) præerat, magnificentem scilicet virum (71) Henricum cœnobiolo etiam ipsi præficerent. Qui siquidem non litteris, non genere clarus, sed in rerum forasticarum sic fuit dispensatione conspicuus ut interioris regulæ statui bona sollicitudine pariter redderetur intentus. His igitur tribus monasteriis præsidens, ex ditiorum copiis duorum, tertii hujus, quod coalescere cœperat, supplebat indigentias. Inter plurimas itaque quas penes ecclesiam illam exercuit liberalitates, maximum ad ejus consecrationem conflavit obsonium, quæ ab Helinando Laudunensi episcopo, viro opum ditissimo circa institutiones ecclesiarum et ornatus eorum curiosissimo, dedicata, ab ipso quoque privilegiis, a plerisque pen-

sionibus emancipata et claris muneribus aucta est.

Godefridus in locum Henrici sufficitur. — At quoniam et ævo gravis prædictus abbas, et oculis captus erat, ad opulentiores, quæ sua sufficientia facilius regi poterant, duas abbatias se contulit; tertiam hanc, quæ sine operosa instantia haberi nullatenus valebat, dimittere proposuit. Qui cuidam nepoti monacho cum hanc committere, provocatis ad id ecclesiæ fratribus, moliretur, impetrare non potuit, sed in quemdam tunc adolescentem nomine Godefridum, qui de locis erat illis oriundus, et (72) San-Quintinensis de Monte (vulgo *le Mont-St.-Quentin*) apud Peronam fuerat monachus, ipso etiam ægre ferente prosiluit electio. Cum ergo sagacissimus ille senior vota eligentium alias transferri conspiceret, locum, quem dignantissime et indulgentissima largitate servaverat, deseruit, et legitimam cessionem illi, quem elegerant, fecit.

(73) *Sapienter prudenterque se gerit Godefridus. Liberaliter proceres bona largiuntur.* — Igitur electo illo, et ad loci promotam custodiam, quoniam cum multa circumspectione se gessit, et tam populares quam proceres cum voluntatem, tum possibilitatem ecclesias augendi habebant, plurima isti terrarum, atque reddituum hoc sequenti tempore commoda confluerunt. Bene enim ad qualitatem exteriorum hominum idem habere se noverat, quoniam eis affabilem et dapsilem se præbebat, et in actione forasticarum causarum, in quibus addiscendis non minimum operam dederat eis. Re autem vera homines ea tempestate, de qua in hujus operis initio egi, liberales ad instituenda cœnobia animos habentes, terras et multas pecunias conferentes, lætius sua in talibus expendebant, quam filii eorum bona nobis his diebus verba impendant. Quoniam igitur in monasteriis circumcirca positis minus quam oportuerat religionis studium habebatur, et iste in talibus cum suis plurimi exerceri videbatur, sicut lumen parvissimum mediis in tenebris habet locum, sic ad comparandam nominis claritatem personæ quæ præerat exhibita temperantia, subjectorumque ad ejus imperium obtemperantia tempus obtinuit opportunum.

Godefridi proba instituta. Creatur episcopus Ambianensis. Concilium in civitate Trecenti a Richardo legato cogitur. — Simoniacum itaque quidpiam in eadem Ecclesia aut fieri aut haberi vetuit, et exclusis mercimoniis solam admisit gratiam, non dissimiliter execrationi ducens lucri turpis et opus et nomen. Igitur quoniam vir isdem in forensibus negotiis abbatum suorum pluribus argutior putabatur, et proinde oppidis ac urbibus notior habebatur, de ditioribus quidem abbatibus primo actum est, postmodum super episcopatu sibi ferendo tractatum. Pontificium tunc temporis Ambianense biennio ferme vacaverat: ipse etiam idem cujusdam urbis prædictæ archidiaconi, qui aliquarum cleri ac populi partium favore petebatur, procurator exstiterat. Unde et pro astutia sæculari, et habitudine quam

gerebat regulari, dum alteri id peteret, ipse expectatur, et sub Richardo quondam Albanensi episcopo, apostolicæ sedis in Franciam tunc legato (qui [74] in civitate Treccasium coegerat concilium) præfatæ Ambianensium sedi episcopus datus, a suo constat Novigento translatus.

Qui cum in multa inibi gloria ac felicitate se gereret, et tantopere ab omnibus coleretur ut ab iis etiam qui sibi præerant pontificibus cum speciali veneratione potissimum timeretur; et ne diu morer, cum ubique quasi totius religionis speculum spectaretur, repente ad id, quod utrum affectabat, novit **491** Deus, an verebatur, emerit. Didici autem quod hæreditas ad quam festinatur in principio, benedictione caritura sit in novissimo. Initia plane cum solitæ plena laudis habuerit, et per annos aliquot rumor ei præconiosus accesserit, jam, ut est videre, quidquid apud hominem gloriarum exaudescere videbatur, non modo intepuit, sed refrixit. Prima enim intra urbem suæ susceptionis die cum locuturus ad populum pulpiti editiora teneret, protestatus est se sic ardua sectaturum, quippe qui nollet illud sibi poeticum in suis defectibus coaptari, scilicet:

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

(HOR. A. P. 159.)

Quæ sententia ad ejus aucupanda facta sequentia, universorum animos imprægnavit, ejus enim status in dies copiose lentescens seipsa deteriore cœpit indesinenter facere sponsionem. Sed de his interim sileamus, habituri forsitan in sequentibus loca ubi (Nonnulla desunt.)

CAPUT III.

Guibertus in locum Godefridi abbas Novigenti inscius subrogatur. — Ad hunc ergo unde digressus fuerat locum, et quem ipse competenter ac opportune aptaverat, et in quo, si habitis contentus esse vellet, fortunatissime et liberrime nulli obnoxius victitare potuerat, electione, ut superius dixi, facta me contigit evocari. Electio autem utrum Deo nolente an tolerante fuerit, nescio; hoc unum secure pronuntio, quia neque eó ambitu, neque me conscio, aut meorum factione parentum procurata sit mihi illa quæsitio. Et istac quidem res bene utcumque processit. Illac vero, quod scilicet a nemine eorum cognoscebar, nec quempiam eorum noveram, non utiliter forsitan, non integre quod sequutura lecturus attendat. Ad eos enim veniens certum apud me non habeo quod, eis incognitus, et ipsi mihi, simultatem quamlibet hac de causa concepissemus. Sic tamen sentiebatur a quibusdam. Quod alias quidem et contigit, potestve contingere; hic [f., sic] autem factum nullatenus potui conjicere. Nulli namque dubium est quod familiaritas ac notitia audaciam parere soleat, audacia vero in temeritatem facillime prorumpat. Et certe majorem his quos minus noyimus reverentiam exhibere solemus, licet illum mihi ingredientem locum, nullo modo eorum conscientia esset occlusa,

A sed tam fideli confessione suos mihi animos prodiderunt, prodentes unierunt, ut qui alicubi monachos me vidisse putarem, eis in hac parte comparabiles omnino non nossem.

Quare peccata sua plane non aperit. — Tu scis, elementissime, quod hoc opusculum non arrogantiâ aliqua cœperim, sed nequitas meas confiteri voluerim, quas plane evidentissime confiterer, nisi multorum animos qui hæc legerent horrendis meis actibus depravare vererer. Confiteor, inquam, nequitas, sed multo justius non iniquitati meæ, sed ingenitæ gratiæ tuæ respondentes misericordias. Et si de aliquo loqui contigerit, ad tua judicia ostendenda mores exponam, et eventus finales rerum; tu enim scis quia, in his tuis tibi dicatis sermonibus, non gratanter excipio corrosionis ac invidentiæ verbum. Quia igitur fortunas et infortunia mea ad aliorum forsitan qualecunque instrumentum decrevi contextere, ipsa susceptionis meæ die quidam monachus divinæ paginæ non ignarus, eventuum, ut opinor, meorum curiosus, cum obviam mihi procedere pararent [f., pararet], textum Evangelii ex industria super altare hac intentione aperuit, ut quod capitulum oculis primum occurreret (75), pro mei auspicio haberet.

Prognosticon de Guiberto. Quam sollicite munus obiit prælaturæ. — Erat autem liber manu scriptus non paginis, sed columnis. In columnæ igitur tertiæ medio oculus ejus insedit, qui locus sic se habuit: « Lucerna corporis tui est oculus tuus (Luc. xi, 34). » Diacono itaque, qui in processione Evangelii textum erat prælaturus, imperat ut post osculum quod argentiæ imagini exterius affixæ libassem, digito loco illi, quem notaverat, interposito repente in oculis meis volumen aperiens, sollicite attenderet quam in partem intuitus meus sese deponeret. Aperuit ergo librum, cui juxta morem extrinsecus labra depresseram, et ipso aucupante quorsum intenderem, non paginæ initia respexi, non finem, sed ora et oculos ad versiculum deflexi eundem. Qui monachus talium conjector cum intentioni suæ factum meum improvidum convenisse videret, post aliquot dies, et quid fecisset, et quod actio mea actioni suæ miro modo concinisset, ad me veniens enarravit. Deus, qui omnium in te credentium lucernas illuminas (Psal. xvii, 29), tu scis quam intentionis lucernam mihi contuleris, et quam, inter adversa quæ mihi intulerint, et prosperam voluntatem habeam erga ipsos. Et licet opera mea cor videlicet fœdum sit et miserum, quantum ad me spectat, tamen non te latet quantum (76) ad salutem meorum, quos tu mihi subjecisti, animus meus intendat. Tantopere etiam mala mea considero, tantopere magis de bonis ipsorum si arriserint operibus hilaresco. Scio namque eo me apud tuæ gratiæ thronum liberiolem, quo amplius benivolorum studiis me præbuero gratiolem.

Orationis ab illo coram monachis habitæ summa. — Susceptus igitur ab eis, et capitulari conventui

inductus, super prophetico illo oraculo sermonem habui, et dixi (erat autem Dominicum præsto Natale, cum Isaias legitur):

492 « Dicit, inquam, Isaias propheta quod nuper audistis: « Apprehendet vir fratrem suum, domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua. Et respondit ille: Non sum medicus, et in domo mea non est panis neque vestimentum; nolite constituere me principem. Ruit enim Hierusalem et Judas concidit (Isai. III, 6-8). »

« Vir est qui contra diabolum effeminatas non habet [f., effeminatus non habetur]. Is fratrem apprehendit, cum ad aliquem ex Deo natum se colligit. Is quoque patris debet esse domesticus, quia, qui ad officium corripitur pastoratus, mysteriorum domus Dei reperiri non debet ignarus. Qui enim sacramentorum Ecclesiæ nescius est, ipsius administratione dignus non est, utpote quia « scriba, in regno cælorum doctus (Matth. XIII, 52), » « fidelis » etiam in mysteria conservando, « prudens » in erogando, censeri « servus » non potest (Matth. XXIV, 45). Et quomodo præsit Ecclesiæ, qui nescit Ecclesiam? Domesticus ergo sit.

« Quid in vestimento nisi pulchra intelligitur exteriorum operum habitudo? Princeps ergo rogatur, ut si qui vestimentum habet; quia crebro contingit ut is expetatur ad regimen, qui in incessu, verbo et actu castigationem se exhibet. Ruina autem sub ejus manu prohibetur esse, quia quidquid detrimenti in subjectis reperitur, ad præsentis ratiocinium pervenire dignoscitur. Ac si diceret: Tu te bene ad oculum videris habere, attende tamen qua introrsum virtute præmineas. Sciens utique quod omnium te oporteat sustinere ruinas, inde cautior redditus infert: « Non sum, inquit, medicus, » ut tot obviare valeam ruinis morborum crebrescentibus. Vestimentum exterius aspicias, quod tamen in domo non est, quia non idem animi habitus qui corporis est. Unde et medicum se non esse fatetur; ex acumine enim discretionis difficile est penetrare origines et exitus cujuslibet vitii et virtutis. Et hoc potuit contingere ex indigentia ejus, quia non est in domo panis illius qui a Deo hodie petitur quotidianus (Luc. XI, 3), confortatio videlicet ejus quæ spiritaliter infunditur divinæ refectionis, aut ipsius, sine qua bene nusquam regitur, confirmatio in interiori homine charitatis.

« Princeps itaque jure fieri recusat, cui id virium animus superne imbutus minime subministrat. « Hierusalem enim ruit, » id est quia internæ experientia pacis deperiit, et etiam « Judas concidit, » id est ipsa peccatorum confessio, quod extremum malorum omnium est, post amissionem intimæ tranquillitatis omnimoda desperatione defecit, justa occasio refutandi pastoratus se præbuit. Ubi enim mens emergentibus vitiis inquietatur, nimis turpiter incursatur, nec mens his male obcæcata per confessionem eadem detestatur, cum se regere non præ-

valet, juste per alios, justius per seipsam ab aliorum regimine arcetur. Quæ ergo exponendo hic dixerim, illic latius exhortando, et exemplis Scripturarum sententias fulciendo protulerim.

CAPUT IV.

De felici Guiberti matris obitu. — At quoniam de matre, quam bonam, inter omnia quæ temporaliter possedi, specialiter solam habui, dicere jam diu omisimus; dignum est ut bonæ ejus vitæ meliorem finem breviter attingamus. Cum annorum, ut ipsa fatebatur, non minimam plurimam infracta animi virtute transcenderet, et fatiscente corpusculo nullatenus in ejus spiritu orationis cura lentesceret, et thoracis infirmitate a somno depulsa, cum stridore mirabili Jesum Dominum noctibus centupliciter replicaret, demum morbis evicta decubuit. Ego autem et frater meus tunc temporis agebamus Novigenti, biennio, ni fallor, ante illud ad Flaviacenses postliminium, quod supra quidem meminimus, inconsiderantissime quidem factum, sed, eo auctore qui malis nostris bene utitur, conversum in multo prosperiorem quam credi posset eventum; pepercit enim ejus teneritudini Deus, ne jecur tantopere Deum amans immeritum hujus innoxialis reditus gladio carperetur.

Igitur illi morituræ cum meus magister lacrymabundus assisteret, intulit illi: « Ecce filii domini remoti sunt, et tu forsitan ægre feres, et ipsi ægrius, si eis absentibus defungaris. » At ipsa eum oculis reverberans: « Si, inquit, uti quondam intra claustrum istie contiguum commanerent, novit Deus quod neque hos neque quempiam meorum affinium in coelum obitui interesse. Est autem unus quem inter nos præstolor viribus, qui utinam solus adsit! » Dixit sic et ea nocte, hac hora qua angelus Gabriel a Deo missus ad Virginem et cantatur et colitur, ad suam illam infinitis semper amoribus exoptatam quam prælibavi Dominam, non ingrante, ut credimus, suscipienda migravit.

Ante paucos autem quam decederet annos, nimie cœperat affectare sacrum suscipere velum. Quod cum ego auctoritate proposita distulissem, ubi dicitur: « Viduas velare pontificum nullus attentet; » sufficere sibi posse continentissimam sine exteriori habitu vitam; quod et ipsum Anselmus abbas Becensis, postmodum Cantuæ (Cantiæ vel Cantuarie) Anglorum **493** archiepiscopus, vir mirabilis (de quo superius egi) ex antiquo vetuerat; tanto ipsa magis accendi, et a proposito nulla ratiocinatione repelli. Vicit, et inter suscipiendum, cum, viro reverendissimo Joanne loci ejusdem abbate, quem ipsa parvulum nutrierat, præsentem super ea re satisfaceret, ad extremum tale se a Deo habuisse docuit in hoc opere incentivum:

Dixit ergo se in visione vidisse multæ pulchritudinis et auctoritatis Dominam, cui ornatus inerat circumstantia copiosi, quæ pretiosissimum sibi offerens peplum, quasi ad custodiendum idem ei commendabat, opportuno videlicet tempore in morem depositi restituendum. Cui verbo omnes incupiscunt

ter assedimus, praesertim cum ejus devotionem divinis provocari significationibus sentiremus. Quod sacrum velamen annis ferme tribus integre, ut poterat, conservatum, illa die ei, quae sibi illud commiserat, Dominæ reportavit, qua ipsa salutiferæ annuntiationis auspiciis jucundissima felix aure suscepit. Ipsam cunctis commendo qui legerint ista fidelibus, quam constat neminem a crebris suis orationibus exclusisse fidelem. Hæc de ea coram Deo dixerim, cordis mei verax testimonium habens, nihil omnino confinxisse. Sed quia ad Flaviacensem ecclesiam postliminium fecimus, dignum est ut aliquantisper inibi commoremur iterum, antequam Laudunensi sabulo retrovaga vestigia conspergamus.

CAPUT V.

Judæus ad fidem conversus monasticum habitum induit. — In ipso monasterio monachus quidam est genere Hebræus. Is, Hierosolymitani itineris per Latinum orbem personante primordio, sic est a sua superstitione sublatus: Rothomagi quadam die hi qui illam ituri expeditionem sub eadem crucis professione susceperant, inter se cœperunt queri: Nos Dei hostes orientem versus longis terrarum tractibus transmissis desideramus aggredi. Cum ante oculos nostros sint Judæi, quibus inimicitior existat gens nulla Dei, præposterus, inquiunt, labor est. His dictis arma præsumunt, et in quamdam ecclesiam compellentes, utrum vi nescio an dolo recutiunt, et gladiis indiscrete sexus et ætates addicunt, ita tamen ut qui Christianæ conditioni se subderent, ictum mucronis impendentis evaderent. In qua digladiatione vir quidam nobilis puerulum vidit, misertus eripuit, et ad matrem suam detulit.

Erat autem ipsa non mediocris excellentiæ Augiensi comiti quondam nupta. Est vero (77) Augium castrum, cui præeminet (78) abbatia Sancti Michaelis juxta mare, quod dicitur Veterisportus [vulgo, *Tréport*]. Egregia ergo mulier, infantulum suscipiens, gratulatoria admodum affabilitate ab ipso quæsivit utrum Christianis vellet legibus applicari. Quod cum ille non diffiteretur (putabat enim se similibus, quas suos pati viderat contribules, cædibus destinatum), accelerato qui baptizatis competit apparatu itur ad fontem. Cui indito post orationum mysteria sacramento, cum ad locum ventum esset ubi accenso lumine liquens in undam cera dimittitur, gutta singulariter ibidem visa est cecidisse, quæ per se solam in ipsis aquis adeo accurate sua, ut sic dicam, quantatula effigiem crucis expressit, ut ex tantilla materie simile quid manu fieri humana non possit. Hæc ipsa mihi comitissa, cum in tantum mihi familiaris esset ac unice nota, ut non nisi filium me vocaret, hoc etiam ipse presbyter pariter non sine divini nominis plurima contestatione dixerunt. Quem ego eventum satis leniter [f., leviter] accepissem, nisi successus egregios pueruli indubie pervidissem; vocabatur

A autem 79 comitissa Helisendis. Filius vero ejus, qui a cæde eum extulit, et a sacro fonte recepit, Guillelmus. Unde et nomen puero ad e[de] [delato] dedit.

Grandiusculus ergo cum foret, ab Hebraicis, quibus imbui cœperat, ad Latinas litteras traditus brevi coaluit. Et quia ne a suis ad pristina revocaretur parentibus metuebat, Flaviacensi eum intulit cenobio. Id enim aliquando tentaverant, sed nihil penes eum valuerant. Traditus autem monachatu tanta affectuositate erga Christianum se morem habuit, tanta animi acrimonia quidquid divinæ attingebat scientiæ combibit, tanta æquanimitate ea quæ sibi disciplinæ gratia inferebantur pertulit, ut suæ nequam naturæ victoria, et nuper turbatæ habitudinis gloriam [f., gloria] non minimam reverentiam a cunctis exigeret. Delegatum igitur sibi pueritiæ suæ custodem clandestinum habuit grammaticæ præceptorem, qui, vir plurimum religiosus, considerans novo illi homunculo necessariam nostræ legis notitiam, ipsi erudiendo non inanem dedit operam.

Adeo namque naturaliter solers ejus quotidie acuminatur ingenium, ut (80) cum ibi litteratorum floreat multitudo, major intelligentiæ cujuscumque non putetur claritudo. Cum itaque in sentiendo sit nullus, invidentia consequenter ac derogatione fit nullus, semper hilaris, et cui specialis constet pudicitiae cultus. Ad hunc, ob augendum infractæ fidei suæ robur, libellum quemdam direxi, quem contra Suesorum comitem, judaizantem pariter et hæreticum, ante quadriennium ferme scripseram, quem ille ut audio tantopere amplectitur, ut de fidei ratione aliqua compilando pie illud Opusculum æmuletur. Crux igitur 494 in ejus baptismo non fortuito, sed divinitus facta jure apparuit, quæ insolitam nostro tempore in Judaici generis homine credulitatem futuram innotuit.

Senex quidam mundo renuntiat, strenueque disciplinam monasticam contra dæmonum astutias tuetur. — Alter quidam, genere nobilis Bellovagensium, Noviamagensium quoque locuples, ætate evectus, et effeto jam corpore, quod talibus pestiferum est, uxorem habens vegetiorem officio thalamorum, desertis conjugio ac sæculo monachum inibi proficetur. Qui lacrymis pene continuis et orationibus infinitis insistens, nunquam Dei verbi ab auditione deficiens, spectabilem nobis omnibus se præbebat. Is fervente, ut assolet, regulari districtione, cum in capitulari prohiberi conventu audiret ne quis claustralium cellam infirmorum, in qua degebat, sine certa ratione intrare præsumeret, prolatam sententiam memoriter apud se continuit. Et ecce mane quodam, dum adhuc medie sopitus clausis oculis cubitaret, duo dæmones (81) instar religiosorum illorum quos Deonandos (42) vulgo appellant, scamno quod ejus subsidebat lectulo insederunt. Experrectus ergo senior oculos lecti retorsit ad capulum, miratur adeo familiarem super incognita gente consessum.

(42) Deonandos laicos indicat infra.

Erat autem alter qui præsidebat capite relecto, barba non præmissa, sed torsula rufus, et, ut solent hujusmodi circumcelliones, nudipes incedens, cæno ut perhibebat quasi noviter id calcasset, pedaliū digitorum per interstitia densescente. Alter vero a tergo prioris ita delituerat ut vultus ejus qualitas discerni non posset, ⁽⁸²⁾ birro talari, et nigro capite adoperto.

Has itaque ignotas coram se personas attendens, cum grandi animadversione adoritur. Cum sitis laicæ, et ignotæ personæ, unde vobis tanta temeritas, ut hac hora hunc in locum veneritis, in quem sine re aliquivis claustralium monachorum venire non audeat? At ille: Audieram, domine, hoc in monasterio viros esse religiosos, et addiscendæ causa religionis adveneram, quæso ne ægre feratur. Non, inquit, hic religio aut ordo addiscitur, sed si vis doceri, ad eos qui in claustro sunt vade. Illic disciplinæ vigorem, et sanctitatis rudimenta reperies. Excedite ergo hinc, quia quod ipsis monachis domini loci est vetitum, vobis est longe amplius incomparabiliter inhibendum.

Cumque eadem repetere vellet, pariterque morari, ille tonantiori ad eos sermone infrenduit, et ab æde prodire coegit. Cumque ad ostium usque processissent, in limine substiterunt. Et respiciens ad seniore[m] ille, qui dux erat verbi, rursus intulit: Malo me hinc eliminatis, certe si me vobiscum retinere voluissetis, est quidam de vestris clientibus furti reus, quod si inficiari præsumeret, ego bello pugili impeterem, et plurimum inde vobis quæstum inferrem. Quo senior audito subrisit. Jam nunc, inquit, evidens sumpsimus ex tua confabulatione periculum, dum qui religionis causa venisse te dixeras, nunc te pugilem fatearis. Igitur tantæ merito falsitatis nec audiendus es, nec tenendus. At senior valde irritatus, quod tales intra domum admissi fuissent, surgit et ad domus usque porticum vadit, infirmos, ibidem qui secum manebant fratres reperit, vehementerque coarguit, cur tam exterum genus hominum introire sivissent. Illi autem admirantes, et delirare credentes, fassi sunt neminem se vidisse. Ipse vero referens qui essent, quomodo se egissent quidve dixissent, et tempus pariter signans, suo et omnium testimonio didicit, a dæmonibus se delusum. Sunt enim quædam dæmonia solis ludibriis intenta, sunt et aliqua mente crudelia, et ad lædendum prona, cujus verbi gratia extra propositum duo exempla proponimus.

CAPUT VI.

Servus quidam invocato dæmone in Italiam transfertur. — Apud castrum Calniacum [vulgo, *Chauny*] ex familia Guascelini, castri ipsius Domini, famulus quidam erat, cui ad castelli custodiam noctibus excubandi officium incumbebat. Qui vespertinis cæcutiente jam prorsus die horis, cum cœnæ imminenti deesse timeret, trans fluvium positus clamabat appelli ab aliquo alteri ripæ navem. Cumque ei a nemine obaudiretur, in furorem homo versus dixit:

A Vel vos diaboli, quare me non transponitis? Nec mora, diabolus sese offert, ascende, inquit, ego te feram. Illico infelix male casurus ascendit. Quo diabolus assumpto sub eadem hora in Italiam detulit infra suburbium civitatis, quæ Subtura [vel Subura] dicitur, eum tanta benignitate deposuit, ut coxam ei frangeret. Est autem ipsa civitas diei fere unius itinere citra urbem. Pridie autem dominus ejus prædictis ad limina apostolorum profectus, ab urbe digressus fuerat, et Subturæ hospitatus. Qui cum antequam discederet, surrexisset, ut solent hibernis peregrinantes mensibus, cum extra civitatem cum suis agros attingeret, cujusdam haud longe a strata publica plangentis audivit vocem. Quæritur, reperitur, quia vox erat a domino suo, ex sola voce cognoscitur. Interrogatus quomodo illuc devenisset, refert sero se fuisse Calniaci, et qualiter ibidem diabolo exportante corruerit. Dominus satis superque miratus hominem in proximam extulit civitatem, de suis præbens pecuniis unde suum curaret reditum et infirmitatem. Ex his ergo quæ passus est didicit et docuit Deum, non dæmones pro negotiis invocandos.

495 *Clericum obesum febribus diaboli torquent.* — ⁽⁸³⁾ Apud Sanctum Medardum itidem homo erat, idem in abbacia ipsa habens officium. Cumque super turritam a parte vivarii portam sistris, ore, et cornibus aliquantulum noctis pervigilum more duxisset, ad extremum super oram aquæ deambulaturus descenderat. Cui illic stanti trium mulierum species apparere, quarum eo audiente una dixit: Ingrediamur in hunc. Cui altera: Pauper est, nos bene fovere non posset. Ad hæc tertia: Est quidam hic clericus Hugo obesus et pinguis, rebus exuberans, qui bene nos nutriat, ipsum adoriri bonum est. Inanescentibus illis, homo sese in se recepit, et tria nominatiora illa febrium intellexit genera, quæ se ridicula quasi pauperem curiositate despicerent et in illum qui carnibus et substantia exhauriri vix poterat, contenderent. Non expectata igitur luce ad propinquiores quos reperit, accedit monachos, et relato eis eo quod viderat, et audierat, ad præfatum mitti rogat Hugonem, ut sciretur qualiter se haberet. Mittitur et sub maximis febrium aestibus reperitur. Ex quo conjicitur talia morborum genera Deo iudice a dæmonibus ministrari. Unde et mulier in Evangelio curva decem et septem [al., octo] annis a Satana legitur alligata (*Luc. xiii, 11*). Is etiam qui epilepsim, id est caducum patiebatur morbum, a spiritu immundo allidi in terram, spumare, stridere dentibus, et asciare perhibetur (*Marc. ix, 17*), quod oratione solum et jejuniis curari posse asseritur. Job etiam interius et exterius, id est corpore et substantia, dæmonum infestatione feritur.

De clerico deinde canonico regulari facto, qui postquam pessimam egisset vitam, monachus tandem beato sine excessu a vita. — Conceptum sermonem tenere quis possit? Quartum denique, quod memoriæ se subigit, scripto pariter subigamus. Clericus quidam,

qui nostris terribile temporibus dedit exemplum, Remis commanebat, mediocriter litteratus, at pingendi gnarus. Qui aliquando levitatum quas plurimas commiserat timidus, Catalaunis in Omnium Sanctorum ecclesia factus est regularis canonicus. Inibi aliquandiu degens, cum a primordii sui in dies fervore tepesceret, et calorū veterum refricaretur æstus, deserta cui se tradiderat regula, iterum ad Remos se contulit, uxorem duxit. Cumque exinde aliquot pignora sustulisset, ad sui correctionem cœlitus morbo percutitur. Atamen, antequam hac infirmitate decumberet, id habuerat voluntatis, quatenus Hierosolymitanam expeditionem, quæ tunc mire percrebuerat, sequeretur.

Igitur cum diu et valde ægrotaret, excrecente molestia ad cor reversus, ⁽⁸⁴⁾ directis ad abbatem Sancti Nicasis ea tempestate Joannem, precibus ad se venire compellat, mundi abrenuntiationem spondet, sacro se indui habitu postulat. Abbas ille providus, et de experta ejus levitate suspectus, distulit hominem, et habitum quem petebat dare recusans, intra cœnobii tamen penetralia transtulit ægrum. Cumque sibi morbum ingravescere præsensisset, abbatem aggreditur, et schema monachicum multis deplorationibus ab eo quasi vellet nollet extorsit. Ex adepto itaque quod desideraverat lætior, parvissimo temporis spatio se solito quietius agere videbatur. Tunc repente nescio quo divino motus instinctu abbatem accersiens, ait : Jube, Pater, sollicitam tuos habere custodiam mei; scias enim pro certo evidens aliquot diebus mihi imminere judicium Dei : Tu siquidem et tui plurimam de me importunitatem patiemini, sed diurnum non esse scientes, quæso ne molestemini. Quo audito, abbas haud pavidos sed vigilantes ei præcepit delegari custodes. Nec mora

dæmonum examina undique infinita in ipsum irruere, vellere, per pavimenta prostratum detrahere, ipsum quoque sacrum habitum, cum ei rabida violentia extorquere molirentur, ille capitum tenere dentibus, brachia ne velleretur stringere. Cumque hac horrenda miseria sub miserando ejulatu maxime noctibus urgeretur, aliquoties tamen interdum recedentibus illis paulisper quiescere sinebatur, Tunc plane interrogari poterat qualiter in illo tempestuoso negotio cum eo agebatur. Multa tunc de spiritibus hominum, quos ipse noverat, et quos ei præsentibus suggerebant, quasi eos conspicuos haberet, loquebatur.

Quod cum audisset mulier quædam vidua, quæ de mariti sui animæ periculo metuebat, et minus pro eodem orabat, consuluit eum utrum pro suo conjugate sibi orare liceret et si ipse quid ille ageret, sciret. At ille quidni inquit? Ora secure pro eo; nam paulo ante hic fuit. Aliquantis ergo diebus tantis tormentis addictas, tandem perfectæ quieti redditur. Nam etsi aliquoties inter patiendum pausare videbatur, mox tamen e parietibus, e terra undecunque dæmonum turbas videbat emergere, et ad discerpendum sibi in se involare. Remotis denique malignis spiritibus, cum divini sibi judicii esset indulta clementia, accito abbate sic loquitur : Ecce, domine, peccatis meis vicem reddit Deus. Scias ergo quia post hanc examinationem cito sequitur finis meus. Absolutionem itaque erroribus meis quam potes impende, et sacro me oleo ad cumulū remissionis inunge. Quod celeriter ac devote abbas duxit effectu : quo ille affectuose et gratanter excepto, ab omni contagio per præsentibus expiatus poenas liber et lætus obita sibi morte concessit ad vitam.

LIBER TERTIUS

Quomodo Galdricus episcopus Laudunensis excarnificatus fuerit; atque ecclesia ac universa pene civitas conflagrarit.

CAPUT PRIMUM.

496 *Gesta Adalberonis (a quo destructæ urbis et calamitatum sumpsit initium) ac de quibusdam aliis episcopis Laudunensibus.* — De Laudunensibus, ut spondimus, jam modo tractaturi, imo Laudunensium tragœdias acturi, primum est dicere totius mali originem ex pontificum, ut nobis videtur, perversitatibus emersisse (43). Qui [scilicet, quia] cum diuturnior longe exstiterit, ab Ascelino qui etiam Adalbero vocabatur, huic operi attexenda putatur. Is, uti compertum nobis est, ex Lotharingia oriundus, dives opum, possessionum locuples, cum distractis omnibus pretia ingentia ad sedem, cui præerat,

transtulisset, ecclesiam suam præcipuis quidem ornatibus insignivit, cetero ac pontificio plura auxit, sed cuncta illa beneficia quadam præstantissima iniquitate foedavit. Quid enim nequius, quid sibi ignominiosius, quam quod dominum suum regem innocentem puerum, cui sacramentum fidelitatis ille præbuerat, prodidit et in exterum genus Magni Caroli cursum genealogiæ transfudit? Quod facinus die cœnæ Dominicæ instar Judæ patravit. In qua subversione regnaturorum atque regnantis ipse certe non providit utilem ad tempus mutationem, sed prævæ suæ penes innocuos voluntatis expletionem. Urbem autem urbisque præsulem temporalia ideo non

(43) Nonnihil hic desiderari videtur.

minus est secuta, Deo pœnam differente, prosperitas.

CAPUT II.

De Helinando itidem episcopo. — ⁽⁸⁶⁾ Præterea Helinandus vir admodum pauperis domus, et obscure progenitus, litteratura pertenuis, et persona satis exilis, cum per notitiam Gualteri comitis senioris Pontisarenensis, de cujus comitatu gerebat originem, ad gratiam Eaduardi [al., Eduardi] Anglorum regis perligisset (uxor enim sua cum prædicto comite sibi necessitudinem nescio quam crearat), capellanus ejus fuit, et quia Francicam elegantiam norat. Anglicus ille ad Francorum regem Henricum eum sæpius destinabat. Cum quo rege, qui multum erat cupidus, et episcopatum venditionibus assuetus, largissimis lenocinantibus xeniis egit, ut si quispiam episcoporum Franciæ decederet, pontificalibus infulis ipse succederet. Is enim in capellania regis ac reginæ positus, quoniam Angliâ infinitis eo tempore florebat opibus, multos pecuniarum montes aggesserat, ideo arridente ei præfata largitionum causa, vox ejus apud Henricum regem exaudibilis erat. Quod et factum est: Lauduno enim invectus, quia non æstimatione parentum, non scientiæ litterarum se valiturum putabat, in opulentia, quæ plurima suppetebat, et quam cautissime dispensare didicerat, et dapsilitate spes fuerat.

Ad ornandas igitur et extruendas se vertit ecclesias, et cum multa pro Deo videretur facere, evidentissima tamen dabat indicia se solos inde favores, solam nominis dilatationem in bene gestis quærere. His etiam ipse artibus Remensem archiepiscopatum insedit, quem cum dilapidatis penes regem Philippum, hominem in Dei rebus venalissimum, magnis censibus biennio obtinuisset, a Domino papa (44) audivit, quia uxorem quis habens, alteram superinducere nequaquam possit. Consulenti plane cum dam se cur eo tenderet, dixit, quia si etiam papa fieri possit, hæud quaquam dissimularet.

Is igitur qualiscunque aut ambitione, aut quacunque alia humanitate, apud se exstiterit, in hoc ei honor omnino asservandus est, quod et libertatem Ecclesiæ magnifice tuitus sit, et tam ipsam sedem, quam appendices ejus ecclesias uberrima largitione provexit. Et dignum erat ut externa ei bona suppetere, quæ in Dominicarum domuum decore projicerentur.

CAPUT III.

De Ingelranno episcopo. Immunitates Ecclesiæ pessumdari sivit. Urbis destructionis causa fuit. — Hoc exacto, successit Ingelranus vir sicut nobilitate, sicut litteris 497 ad præfati episcopi comparationem clarus, ita ad tuenda jura Ecclesiæ in ejus collatione teterrimus. Nam episcopi redditus quosdam, quos illi sedi violentia regia aliquando subduxerat, cum prece ac muneribus a rege Philippo exegisset, et Ecclesiæ reddita litteris regiis et sigillo Helinandus ipse firmasset, hic ad sui funestationem introitus,

(44) Urbano II.

A regi universa remisit, quibus trium jam per successionem episcoporum ecclesia caret, perpetuoque fortasse carebit. Unde factum est ut omnes qui secuturi sunt episcopos hujus Simonie participes, sicut mihi videtur, fecerit, qui præsulatum tanta regii metus affectatione suscipiunt ut repetere non audeant, quæ ille ut episcopus fieret damnabiliter indulsit. Is cum exors esset totius affectionis in Deum, et omnis ei frugalitas ac religio esset ludibrio, ut in garrulitatibus et lascivis sermonibus palam foret omni scurrâ et choraula deterior, coeperunt diebus ejus destructionis urbis illius et ecclesiarum atque totius provinciæ occasiones emergere, quibus et contigit eum exitus non salubres habere.

Ingelranus Ecclesiis multa confert, verum nequissimis libidinibus immersus. Uxore Godefridi comitis Namurensis abutitur, simulans ipsam in matrimonium duxisse. — Nam quidam ejus cognominus ⁽⁸⁶⁾ Ingelranus scilicet Botuensis [vulgo Boves], plurima sibi consanguinitate affinis, vir fuit equidem admodum liberalis, largus et dapsilis, reverentiam permaximam munificentiamque præstans ecclesiis, in quibus duntaxat religionem haberi didicerat, alias autem amori femineo adeo deditus ut quascunque circa se aut debitas aut usurarias mulieres haberet, nihil pene faceret, quod ei earumdem petulantia dictitaret. Is igitur cum in sortiendis matrimoniis infortuniosus esset, per exteras vagari incipiens, cujusdam cognati sui comitis Namurensis furtim sibi conscivit uxorem; clam, inquam, sollicitatam in propatulo sibi nuptialiter conjunxit. Quam conjunctionem multiplici anathemate addemnatam, conciliorum detestationibus maledictam, facili uterque instanti flagitio abjurassent, nisi præfatum episcopum, et mariti consanguinitas, et femine adulantis dolositas mollivissent. Quæ mollities tantopere adulterinos fovit amplexus ut quod generaliter fuerat ligatum, palamque excommunicatum, furtive absolveret. Proh pudor! certe ii quibus absolutionem factam mendaciter suaserat, nunquam absolutos se ducere præsumserunt.

Rogeri comitis Porcensis filia nupserat Gofrido comiti Namurensi. — Interea quoniam a radice colubri egreditur regulus (Isai. xiv, 29), mala scilicet fota erumpunt in pejus, quantis quis dicat ille, qui uxorem amiserat, desævierit cædibus in Porcensem comitatum? Filia plane ⁽⁸⁷⁾ Rogeri comitis Porcensis hæc fuerat (extremum videlicet pignus ejus), qui abdicatis filiis ac filiabus, quos ex generosiori multum uxore sustulerat, hanc ex mediocri generis matre natam, primis hæredibus, noverca insistente, exclusis, Lotharingo illi Namurensi, scilicet ⁽⁸⁸⁾ Godefrido comiti cum suo comitatu tradidit. Marito igitur intra Lotharingiam quibusdam suis hostibus intento, uxor præcepto ipsius apud Tornum Porcense castrum (vulgo *Porcean*) morabatur. Cui, cum minus quam volebat mariti debitum redderetur, utrum alia [f., alias] sese cohibuisset, hoc uno

sciri potest, quod ad tam evidentis et immanis flagitii saltum nunquam venisset, nisi clandestinorum malorum gradibus descendisset, præsertim cum externis concubitibus gravis veniret ad istum, quem nunc obsidet. Nam præteritarum ejus libidinum ea apud omnes, qui eam norunt, opinio est, ut non modo nos texere, sed vel meminisse pudeat.

Erat autem ille Godefridus juvenis omnimode pulcher, Ingelrannus vero, ad quem se contulit, vir grandævus. Igitur inter utrumque tanta bellorum flagrare cœpit vecordia, ut quicumque a Lotharingo illo, de his qui ad Ingelrannum pertinebant, capi possent, aut furcis appenderentur, aut oculis privarentur, aut pedibus truncarentur. Quod hodieque Porcensem visentibus pagum liquido constat. Audivi certe a quodam, qui quondam tali carnificinæ interfuit, duodecim ferme homines in hujusmodi confugio deprehensos uno die sublato in furcam. Porcensium enim quidam primores hujus transmigrationis sequestri fuere, et auctores, qui ob hoc et in vita, et in morte fuere infames. Sic Venus non concepta Vulcani ignibus processit ad Martem, fervor scilicet libidinum despumans in crudelitatem. Quis prædas, quis incendia hinc et inde enuntiet, et cætera quæ parere hujusmodi tempestas solet, quæ tanta fuere, ut mutos faciant referre volentes [f., nolentes]?

Itaque dominus episcopus diabolicam hanc copulam male sanus absolvit. Multa super episcopi moribus referri possent prorsus digna taceri, in quo supereminet illud, quod nulla peccati conscientia compungebatur ad Deum. Is tandem infirmitate contactus, nec a levitatibus infirmitate contractior, ita repente sopitis sensibus nubilo mortis involvitur ut loqui ex ratione non posset, cui confessio, inunctio, communicatio aliis curantibus sunt violenter illata, nec est sententia postulata. Cumque tamen lingua et oculis pene jam sub morte natantibus, Ingelrannus ille, quem male solvendo ligaverat, advenisset, quem etiam clerici ut inungeretur quasi excommunicatum a domo excluserant, eumque illacrymans compellasset **498**, dicens: Domine episcope, ecce Ingelrannus, ego sum cognatus tuus. Ille qui neque confiteri, neque inungi, neque communicari petere sciverat. Injecta manu collo ipsius suum hominem contraxit ad osculum. Quo facto scandalizatis omnibus, ipse postmodum præter deliramenta nil dixit usque ad exhalationem spiritus. Certe ipsa mulier, cujus amore id egerat, multoties hoc publice sub exemplo narravit quia, scilicet quod male vivus egerat, hoc moriens quasi calcem malitiæ posuisset. Ecce sic cœli quorundam iniquitates revelant, ut et terra adversus eos consurgat et ipsis displiceant quibus fœde placere gestiunt.

CAPUT IV.

Biennio vacat sedes. Ad episcopatum tandem adlectus Galdricus in perniciem urbis ac provincie. — Hoc igitur sic mortuo, cum biennio vacasset Ecclesia, tandem electuri pontificem convenimus. Inter

quos adfuit ipse idem Ingelrannus, qui et superiorem episcopum, cum eum rex pro suis levitatibus a pontificiis objurasset [f., abjurasset], sua apud eundem regem interpellatione crearat. Ad hoc plane nitentur animus et sermo ejus ut qui eligeretur episcopus sibi esset obnoxius. Cui potissimum in efficiendo episcopo rex saveret et clerus, et ideo minus adversari auderet conjugio ejus. Ad excidium ergo urbis, et totius provincie detrimentum, ⁽⁸⁹⁾ Galdricum eligunt quemdam regis Anglorum referendarium, quem auro argentoque audierant opulentum.

Quidam ambiens episcopatum a Deo percutitur. — Antequam electionem duo Ecclesie archidiaconi per mutuas eligentium contentiones in cathedram fuerant eveci, Gualterius scilicet et Ebalus; sed apostolicæ sedis judicio sunt ejecti. Gualterius enim non clericum, sed militem se semper exhibuerat; alter mulierum incontines erat. Quibus emissis tertius Ecclesie candor se intrudere volens, curiam petit, et, cum quasi pro altero se agere velle prætenderet, in se verbum de sacerdotio retorsit. Quid effluo? Multiplices regi paciscitur munerum copias, spes et promissa divitiarum tuberosus [inflatus] amplectitur, sed non divitias. Reversus nempe domum præstolabatur ut sequenti Dominica a legatis regiis poneretur in cathedra. Et ecce Deus (qui talibus dolos præponit, qui eos dum allevantur dejicit) lethali superbum morbo percutit, et mortuus eo die in ecclesia sistitur, in qua sibi cathedricum a clero et populo accepturus videbatur. In qua depositus, ut mihi relatum est, mox crepuit, et ad medium usque chori fœdi humoris exuberantia fluxit. Sed ad id unde excessimus revertamur.

Galdricum eligi in episcopum petit rex Anglorum, cui assensum præbuere omnes, præter Anselmum. — Spe igitur falsissima commodorum electus ille prædictus a clero, Ingelranno primum elaborante, et cæteris malo suo adnitentibus Rothomagi a rege Anglorum ⁽⁹⁰⁾ de curia contra canones expelitur. Qui nequaquam hujus electionis incertus, quod sub nullas ecclesie titulo erat, nec quidpiam sacri ordinis præter clericatum exceperat, factione egit, ut e vestigio subdiaconus fieret, et canonicam in Ecclesia Rothomagensi suscipere, cum hætenus sese omnino militariter habuisset. Cum igitur omnes assensum in ejus susceptione dedissent, ⁽⁹¹⁾ solus magister Ansellus, vir totius Francie, imo latini orbis lumen in liberalibus disciplinis, ac tranquillis moribus, ab ejus electione dissentit. Ipse plane certis auctoribus ejus noverat qualitatem, cum nos licet inviti prosequeremur ignotum. Eramus sane quibus displicebat, sed aliorum male timidi, qui nobis præerant potentias sectabamur.

Adit papam Galdricus cum tribus abbatibus. — Receptus itaque cum pompa vanissima veniens intra urbem, non multo post sollicitat nos, ut Romam secum pariter properemus. Abbatem siquidem Sancti Vincentii Adalberonem virum ex Suessionis

oriundum, et bene litteratum (⁹²) cum abbate Ribomontensi (vulgo *Ribemot*), et ipso non sine litteris, me quoque, qui junior et scientia et ætate fueram, datis expensis secum pariter conscivit ituros. Proficiscentes igitur et Lingonas attingentes, auditu comperimus Dominum Paschalem papam, jam dudum ab urbe digressum, illius dioceseos finibus propinquare. In oppido illo diebus octo desedimus.

Cumque Divionem dominus papa venisset, clerici Laudunenses, quorum plurimam turbam præfatus secum electus adduxerat, obviam papæ vadunt, cui in eodem castro constituto, de electi sui causa loquuntur. Spondet se papa, utpote multis referentibus jam rei gnarus, pro petentium voto cuncta facturum. Causa autem erat quia infra ordines erat electus, exceptis aliis capitulis, quibus ad aures papæ a præfato Anselmo fuerat jam notatus. At palatini papæ videlicet necessarij, comperta hominis opulentia, aggratulari, virum ferre laudibus. Moris enim est, ut audito auri nomine mansuescant.

Summus pontifex discutit electionem Galdrici. — Intra urbem itaque papa susceptus Lingoniam super electione nostra habuit postridie tractatum. Cumque electionis libellum coram ipso legissem, in quo vita ejus et mores satis superque ferebantur, abbatibus nobis qui aderamus, et presbyteris quibusdam Ecclesiæ qui cum electo venerant, papa accitis, cœpit ad nos concionari, materiam de electionis lectione recens lata sumens. Erat **499** autem conventus locuples insignium admodum personarum, Italico-
C itaque conventu, et papa egresso, ecce me cardinalium cœtus aggreditur, multipliciter ardens et dicens mihi: Multum nobis placuerunt verba tua. Qui placor, Domine Deus meus tu scis, quia non tam de elegantia verborum meorum emergebat, quantum de spe optima denariorum extra bensium quibus ille suffarcinatus advenerat. Nam et ego et coabbas meus Sancti Vincentii Adalbero, monetæ ejusdem ferebamus quisque nostrum vicenas libras, quibus tantus expectantium hiatus forsitan oppletus est, et ideo adminiculari ei ejusque adminiculores amabant.

Invitus coram ipso sermonem habuit Guibertus. — Utrique igitur ad illata tacentes, me, ut loquerer hinc et inde urgere cœperunt, qui meæ timidus juventutis, et in tanto loco atque negotio temeritatis notam verens, vix os præ pudore aperire consensi. Fiebat autem res non materno sermone, sed litteris. Dixi ergo sub multa oris ac animi suffusione quæ rogitantis sententiæ congruerent. Sub dictionibus quidem compositis verba tepentia, sed non penitus a vero deviantia, hominem sane ex familiaritate nos et usu non nosse, sed ex benevolentia referentium probitates de eo aliquas accepisse. Quod cum prolato Evangelii testimonio: « Qui vidit, inquit, testimonium perhibuit (*Joan.* xix, 35); » cassare tentasset, et illud hoc non explicito objecisset quod etiam de curia electus esset, ego quidem mox inutili tergiversatione postposita, fassus me verbis ejus refragari non posse. Quod valde ipsi placuit. Erat enim minus quam suo competeret officio litteratus. Inde cum defensoriam circumlocutionem meam ad primam ipsius quæstionem parum ponderis habere sentirem, quamvis illi plurimum grata foret, ad necessitatem

A quæ Ecclesiæ imminebat, verba transtuli, et quia persona pontificatui apta non esset, ibidem compendiose subnexui.

Interrogat denique quos haberet ordines, quem subdiaconum fore respondi. Deinde quærit in qua Ecclesia militaverat, in quo mentiri veritus hæsi, sed a meis mihi coabbatibus suggestum est quod in Rothomagensi Ecclesia. Ubi tamen ex vero addidi, quia hoc nuper. Ad extremum infert an legitime esset progenitus. Dictum plane sibi fuerat quod esset naturalis. In quo capitulo cum plus quam in cæteris me constantius habuissem, præsertim cum super isto nullatenus dubitarem, dixit papa: Perhibetis testimonium super his? Cui inquam: De cæteris capitulis taceo, isti tamen fidenter astipulor quod neque sit nothus, neque spurius. Hæc certe sic objecta dominus papa non aliter quam diximus retractavit. Causa autem ut hæc seriatim ita objiceret, non impediendi eum fuit, sed quia Ansellus magister, qui eum his omnibus arcesserat, impresentiarum erat, ut quod scilicet clam dixerat, si forte in faciem ea homini illaturus insumeret.

Ipse vero Magister altiori intuitu ambitione palatinorum inspecta (non dico domini papæ) clavam Herculi extorquere de manu difficile duxit. Domino ergo papa, et me, si dicere audeam, nugaciter, ipse scholasticus niti videns dominos in diversum contradicere supersedit. Omni igitur illico discussione sopita, electus ille ad medium deducitur, et ei a domino papa gratia pontificandi conceditur. Soluta itaque conventu, et papa egresso, ecce me cardinalium cœtus aggreditur, multipliciter ardens et dicens mihi: Multum nobis placuerunt verba tua. Qui placor, Domine Deus meus tu scis, quia non tam de elegantia verborum meorum emergebat, quantum de spe optima denariorum extra bensium quibus ille suffarcinatus advenerat. Nam et ego et coabbas meus Sancti Vincentii Adalbero, monetæ ejusdem ferebamus quisque nostrum vicenas libras, quibus tantus expectantium hiatus forsitan oppletus est, et ideo adminiculari ei ejusque adminiculores amabant.

Denique abscedentibus iis, cubicularius domini papæ nomine Petrus, Cluniacensis monachus, qui ejus notitiam Rothomagi attigerat, cum a rege Anglorum hominem peteremus eundem, his me verbis secreto aggreditur: Quoniam recepit dominus papa testimonium vestrum pro persona quam vultis, et vos gratanter audivit, debetis ammodo suggerere electo vestro ut imperio domini papæ in cunctis obediat, et in tantum ei de suis obsequatur, ut vos denuo si opus fuerit, pro ipso et aliis libenter exaudiat. Ecce mel illitum per ora virosi poculi. Quid enim melius quam papæ obtemperare præceptis? quid pejus quam pro indulta Dei gratia hominibus pretio obsequi? Ego tamen talis negotii internuntius vehementer esse perhorruui.

Pronosticum de Galdrico. — Igitur (⁹³) apud Sanctum Ruffum de Anione sacramento pontificali su-

scepto, pronosticum triste sibi Evangelii textus exhibuit. Fuit enim : « Tuam ipsius animam pertransivit gladius (*Luc. II, 35*). » Certe Lingonis cum recepta papæ gratia ad altare Mammetis martyris cum clericis, *Te Deum laudamus* canentibus processisset, evangelicum conjecturæ causa textum ipse aperuit. Ubi versiculum qui primus occurreret sibi corripuit; scilicet : « Mulier, ecce filius tuus (*Joan. XIX, 26*). » Quod ipse mox ubique multum jactantiose circumtulit. In verbo namque et habitu, mire instabilis, mire levis exstiterat. De rebus nempe militaribus, canibus et accipitribus loqui gratum habuerat, quod apud Anglos didicerat. Unde quodam tempore, cum quamdam dedicavisset ecclesiam, et ego cum quodam bonæ indolis juvene clerico ei adequitarem, rusticum 500 cum lancea reperit. Qua pontifex, tiara, quam inter sacra habuerat, habens in capite, mox sublata, equum calcaribus urgens, ac si aliquem percussurus intendit. Cui ego et clericus, ipse vulgariter, (94) ego poetice :

(95) *Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
Cidaris et lancea.*

Interea magnus ille census monetæ Anglicæ, (96) Hanaporum, et Scutarum, qui male coaluerat, brevi dilapidatus est. Certe audivi a prædicto magistro Anselmo, qui cum eo jam episcopo ad Anglos revisendos profectus fuerat, cum illuc devenisset, tanta repetendorum hinc vasorum, illinc pecuniarum querimonia quorsumcunque vertebatur, emersit, ut a magistro subintelligeretur divitias, quas ostentaverat, aliis subduxisse, non bonis artibus acquisisse.

CAPUT V.

De dira Gerardi Carisiensis nece, Galdrico jubente, illata. — Post tres igitur ferme annos suæ ordinationis tale quid suo tempori quasi insigne dedit. Quidam de proceribus urbis, (97) monasterii puellarum castellanus, nomine Gerardus, vir admodum strenuus erat. Qui quamvis statura brevi, et exili carnulenta videretur, tantæ vivacitatis et linguam habebat et animum, tantam acrimoniam in studio armorum ut in Suessorum, Laudunensium, Noviomensium provinciis timorem sibi addiceret, et reverentiam plurimorum. Is quantum probitate longe lateque patebat, tanto acrius aliquoties circa se positos sermone illoto mordebat, quod tamen nusquam probo cuilibet inferebat. (45) Unde factum est ut comitissæ illi, de qua supra sermo est habitus, clam derogare, et aperte indignari reciperet. In eo autem perversissime agens, quod adversus Ingelrannum prædictæ feminæ obsessorem, qui eum magnis opibus extulerat, insurgebat. Antequam vero sortiretur uxorem, apud feminam quam dicimus male familiaris exstiterat. Cum ergo eum diu loco amasii habuisset, accepta conjuge ab ejus lenocinio contraxit habenas. Cœperunt et ipsæ mulieres verbis sibi turpi-

bus pariter adversari. Fuerunt enim mutuo antiquarum suarum levitatum consciæ, et tanto loquebantur scœdus quanto noverant sese secretius. Furebat itaque comitissa illa adversus ejus maritum, tanquam passa repudium adversus conjugem, ex cujus ore frequens sibi sciebat interqueri convicium, et sicut ipsa erat omni serpente nocentior, ad perniciem hominis in dies reddebatur acrior.

Galdricus Romam, quo a cæde Gerardi videretur immunis, proficiscitur. Sed quia ponit Deus offendiculum coram his qui voluntarie peccant, causa subvertendi eum talis repente suboritur, inter eundem enim Gerardum et Galdricum episcopum simultatibus motis, ipse Gerardus incompetenter de episcopo, et de ejus contubernalibus loquebatur. Quod quidem tacite sed non patienter tulit episcopus. Nam tractato cum suis, et pene omnibus proceribus urbis, Gerardi exitio, et præbito ad invicem mutui ad hoc ipsum adjutorii sacramento, in quo et ditissimæ quædam mulieres adoperabantur, derelicto in manibus conjuratorum negotio, ad limina apostolorum pessima ductus cogitatione contendit, non apostolos (Deus tu nosti) quærens, sed ut non tractasse tantum nefas videretur absens. Circa festivitatem itaque sancti Martini profectus cum Romam venisset, tandiu desedit ibidem donec patratam comperit invidiosi hominis necem. Qui quo minus probis omnibus invidus erat, eo improbis invidiosior. Facta autem hoc modo res est.

Orans in ecclesia Laudunensi occiditur Gerardus. — Infra Theophaniæ octavas cum esset sexta feria, mane adhuc videlicet pallente crepusculo, surgebat e stratu, ad Beatæ Mariæ principalem iturus ecclesiam. Ad quem cum venisset unus de conjuratis proceribus, retulit ei noctis ejusdem somnium, sibi ex quo plurimum dixit terrorem incuti. Videbatur plane ei, quod a duobus ursis utrum jecur, an pulmo nescio sibi vellebatur a corpore. Sed, heu! proh dolor! tunc temporis erat a communione abstentus. Abstentionis autem causa hæc fuit. Quidam monachus apud Barisiacum Sancti Amandi cōmmanens, duos puerulos Teutonice solum loqui gnaros, Francicam linguam discendi gratia ad se contraxerat. Erat autem Barisiacus cum appendicibus villis sub advocatia ejus. Videns itaque pueros elegantes, sciensque eosdem non obscure natos, rapuit, ad redemptionem quoque coegit. Cui etiam cum pacta pecunia tunicam ex peregrino mure pelliciam, quam renonem (46) vocitant, puerorum mater misit.

Cum hac igitur veste Tyria superindutus lacerna, cum aliquot equitatibus ad ecclesiam prædictam eques venit. Qui ingressus cum ante crucifixi Domini imaginem substitisset, comitibus suis hac illac per diversas sanctorum aras euntibus, ministris conjuratorum aucupantibus, episcopi familiæ in episcopo nuntiatur Gerardum Carisiacensem (sic

(45) Vide cap. 3.

(46) Vestis genus, sic dictum quod solum renes tegat.

enim agnominabatur, quia Dominus ipse erat A castris) oratum ad Ecclesiam devenisse. Arreptis ergo subclamidibus gladiis, Rorigo frater episcopi per cryptam, (98) quæ basilicæ caput ambit, perveniunt 501 ad locum in quo ille orabat. Erat autem columnæ appodiatas cuidam, quam pilare vocant, interpositis aliquibus columnis a pulpito ad medium fere templi. Cumque adhuc esset mane cæcum, et in vasta ecclesia rari viderentur, hominem orantem a tergo corripunt. Orabat sane (99) mastigia clamidis a tergo rejecta, junctis a pectore inter orandum palmis. Constricta itaque a posteriori parte lacerna, alter eorum ita eum insuit, ut facile manus movere non posset; quem cum sic subito ille episcopi dispensator tenuisset, dixit ei: Captus es. Quem cum illa solita ferocitate retorto oculo (erat enim monoculus) attendisset: Vade hinc, inquit, obscene leccator; At ille ad Rorigonem. Percute, inquit. Et ducto ille sinistrorsum gladio, inter ipsa eum nasi frontisque confinia vulneravit. Qui sentiens se percussus: Ducite, ait, me quo vultis. Mox illi repetitis ictibus confodientes hominem, cum urgere cœpissent, ipse de suis desperans viribus inclamitat: « Sancta Maria, adjuva. » His dictis sub extrema patientia ruit.

Conjurati corpus multis vulneribus sauciant, conciduntque in frustra. — Erant autem in ea conjuratione duo Ecclesiæ cum ipso episcopo archidiaconi, Galterus et Guido. Erat ipse quoque Guido et thesaurarius, domum secus eandem ecclesiam habens positam. De qua domo duo prosiliere mox famuli, qui eo concitus venientes eidem carnificio se junxerunt. Sic enim sacrilego fuerat sacramento firmatum, ut si episcopi id curiales præsumerent, auxiliari de eadem mox domo prodirent. Cum ergo ei collum et tibias præter alia vulnera concidissent, et ille in media basilica sub extremis angustiis immugiret, pauci qui in choro tunc erant clerici, et mulierculæ quædam, quæ orationis gratia hac illacque vagabantur, immurmurantes, et horrendo timore torpentes, nec modicum quidem suggrunire præsumpserant. His patrat, duo illi milites lectissimi ad episcopale palatium revertuntur, cum quibus urbis proceres suæ ipsorum proditoris proditores illico glomerantur, pariter quoque archidiaconi aggregantur. Præpositus ergo regius Yvo nomine, vir admodum solers, citatis hominibus regiis, et abbatiæ Sancti Joannis, cujus ille advocatus fuerat, Burgensibus; domos eorum qui conjuraverant, obsedit, diripuit, ac incendit, ex urbe etiam eos pepulit. Archidiaconi igitur cum proceribus Gerardi interemptores ubique loci prosequébantur, fidelitatem absentis episcopi super isto prætendentes.

CAPUT VI.

Muneribus sibi conciliat papam Galdricus. Guibertus de homicidio patrato sermonem habet ad populum. — At episcopus Romæ se cõhibens, et domini apostolici

quasi præsentia gaudens, aure attonita, præstolabatur, utrum quidpiam grati rumoris a partibus Gallicanis attingeret. Tandem sibi suorum votorum nuntiatus effectus, nec dominum papam latuit tantum in tanta ecclesia perpetratum scelus. Loquitur ad papam episcopus, et adulantibus donis tantam hujus facinoris suspicionem a se depellit. Redit igitur solito lætior ab urbe Galdricus. Ecclesia autem, quam adeo nefario violatam constat opere, cum reconciliari egeret, directo ad Huchbertum Silvanectensem episcopum nuntio qui nuper Simoniacæ suæ causa exauctoratus est, ad id peragendum negotii accersitur. In quo populi clerique conventu, a decano Ecclesiæ, videlicet magistro Ansello, et canonicis injunctum mihi est ut super infortunio illo, quod acciderat, sermonem haberem ad populum. Cujus orationis tenor hunc secutus est sensum:

« Salvum me fac, inquam, Deus quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia (Psal. LXVIII, 1, 2). » Et si mala qualicumque hactenus habuistis, jam pervenit nunc gladius usque ad animam meam. Infixi estis in limo profundi, dum peccatis promerentibus ad extrema totius desperationis mala ruitis. Inter hæc itaque non est substantia; quia eorum, ad quos in periculis concurrendum vobis fuerat, rectorum videlicet vestrorum, ac procerum honestas ruit atque potentia. Et si corpora sunt aliquoties mutuis hostilitatibus pressa, tamen vacabat anima, quia illa in qua salutis intentio manebat, interne florentissima sine ullis malis jucundabatur Ecclesia. Aquæ ergo et gladius intrant ad animam, dum tribulationes et dissidia interioris recursus penetrant et polluunt sanctitatem. Et quam putatis locus iste obtineat jam apud vos, qui spiritualia nescitis, dignitatem, qui nullam præstat etiam orationum corporibus immunitatem. Ecce « misit in nos Deus iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem, immissiones per angelos malos (Psal. LXXVII, 49). » Ira est indignationis, ira ex indignatione concepta. Indignari sicut scitis, minus est quam irasci. Nonne meritis peccatorum vestrorum indignabatur Deus, cum extra urbem vestram prædas, incendia atque neces crebro pateremini? Nonne irascebatur, cum forastica bella intra civitatem hanc translata sunt, et civilia inter nos agitari cœperunt odia? Cum domini in Burgenses, Burgenses in dominos mutuis irritationibus moverentur? Cum abbatiani in episcopanos, episcopani in abbatianos indebito hoste defurerent? Sed quia indignatio et ira nullam vobis attulit correctionem, tandem obduratis mentibus ingressit tribulationem. Nam non qualiscunque Ecclesia Christianis foedata cruoribus, nec ceptus alibi bellorum motus in Ecclesiam 502 compulit, et pessumdedit fugientes, sed malignissimus appetitus scelerata provisione depositus, ante Christi Jesu in cruce pendentis imaginem, virum crucidavit orantem. Non, inquam, qualiscunque Ec-

clesia, sed Ecclesiarum Galliae Florentissima, et A
cujus Latinum orbem praetergrediatur fama. Et
quem virum? Nonne eum quem et genus commen-
dabat egregium, et praestantissima tenui corpore,
cordē magnanimo fecerant toti Franciae arma notum?
Locus igitur et crimen et dedecus ubique vulgabant.
Si ergo ex animo, ex imis praecordiis pro miserabili
eventu non tribulamini; si non dehonestatae tantae
sanctitati compatiamini, sciatis indubie Deum viam
facturum semitae irae suae, animositatem scilicet quae
latebat in aperta vestri perditione dilataturum. Et
quomodo putatis parsum iri Deum in conclusione
jumentorum, id est corporum vestrorum, qui ob
incorrigibilitatem vestram, morti non pepercit ani-
marum? Cum igitur pessimo processu graduum
divina in nos promoveatur ultio, sciendum est vobis B
quia nisi sub Dei virga vos emendatioribus exhibeatis,
quod in statum undecunque teterrimum, per ea
quae inter vos coalescunt intestina bella, cadatis. »

*Interfectores excommunicatos pronuntiat Guibertus,
quo iram incurrit conjuratorum.* — Haec aliaque con-
textens, clero jubente, populoque volente, nobilis
illius hominis peremptores, ejusdemque facinoris
fautores, et complicem per praedictum episcopum,
qui reconciliabat ecclesiam, excommunicandos enun-
tiavi, nec minus eos, qui praesidio eis essent, aut
contubernium praebent. Quibus per omnium ora
excommunicatis, ecclesia solemniter reconciliata
est. Interea ad aures archidiaconorum et procerum,
qui ab urbana societate desciverant, anathematis C
hujus sententia devehitur. In me igitur pro sermone
habito, et excommunicationis pronuntiatione, om-
nium illorum exclusorum conversa sunt odia, ma-
xime Galteri archidiaconi grandis est adversum me
succensa vecordia. Erat siquidem audire immanem
tonitruum, cui tamen, Deo auctore, fulgurum nullus
casus accesserit. Clam in me, in promptu reverentia.
Igitur ad rem redeamus omissam.

CAPUT VI bis.

*Roma episcopus Laudunum venit. Praecepto regio
domus episcopalis exinanitur.* — Armatus sigillis et
apicibus apostolicis dominus praesul Roma regredi-
tur. Rex autem Gerardo occiso, quoniam episcopum
hujus facinoris conscium omnino opinabatur, quod
fucata absentia tegere nitebatur, totam episcopi D
curiam, fruge, vino, ac larido spoliari praeeperat,
nec eundem Romae positum, praeda et praedae causa
latuerat. Ergo ad regem, qui eum a sede arcendum
censuerat, suisque privaverat, litterae sunt destinatae,
ad coepiscopos et abbates suae et aliorum dioeceseos
alterae ab eo sunt allatae; sed quoniam inter Lau-
dunenses, et Suessos, pontem Aquilae Fluvii limita-
neum esse praediximus, introeunti ei primam paro-
chiae propriae glebam occurrunt propere, quos pridem
excommunicaveramus archidiaconi sui et proceres.
Quos tantis osculorum atque complexuum suscepit
affectibus ut Beatae Mariae, cui Deo auctore servi-
mus, ecclesiam, quam in sui finibus pontificatus
primam offenderat, suo visitatu nequaquam dignam

duceret, cum ex ejus latere diutinam fabulam cum
illis, quos sibi solos arbitrabatur fideles, haberet.
Inde digrediens, Codiciaci (vulgo Coucy) cum ipsis
omnibus hospitatus est.

*Gualdricus milites congregat, minitaturque se urbem
armata manu ingressurum; sed frustra.* — Quo ego
comperto, cum valde talem ejus habitum horruis-
sem, omnino me ab ejus contuitu ac salutatione
continui. Qui post triduum, ni fallor, sopita exterius
qua intro ad me versum spirabat vecordia (multum
enim me apud eum pro supradictis laterales ejus
arcesserant) mandavit ut ad se venirem. Quo cum
me exhibuissem, et domum plenam excommunicatis,
homicidisque vidissem, aestuavi, exclusioni suae ut
[videtur deesse non] anniterer, postulavit, ostensis
papae syllabis. Auxilium quale possem fallaciter, tu
scis Deus, et non ex corde sponendi. Videbam enim
vera ejus mala, cum iis, quos Ecclesia sua excom-
municaverat, quique eam tantopere foedaverant,
communicare, cum Ingelrannus ille praescriptus ei
assideret, et comitissa praedicta, quae pridie quam
Gerardus interiret, duobus illis interitus ejus aucto-
ribus, gladios suos propria lingua acuerat, aggratu-
labatur affectibus [f., eorum affectibus]. Quia ergo
regio jussu arcebatur ab urbe, temeraria nimis au-
dacia minabatur se ingressurum succenturiatum
militaribus alis in urbem; et quod Caesaribus et
Augustis vix possibile foret, hoc se asserebat armo-
rum violentia peracturum. Manum itaque collegit
equestrem, et copias plurimarum quas non bene
conflaverat rerum, sine ulla, ut solitus erat, fruge
consumpsit. Tandem cum nihil nisi ridiculum quid
de tot auxiliariis confecisset, per internuntios se
suosque in nece Gerardi complices, urbis videlicet
cum utroque archidiacono proceres, magno aggestu
munerum cum Ludovico Philippi regis filio rege
composuit.

*Eos qui in conjuratos insurrexerant episcopus Gal-
dricus anathemate percutit.* — Introgatus igitur
urbem, cum apud Sanctum Nicolaum de saltu
conventiculum celebrasset, inter missas, quas inibi
agebat, excommunicaturum se eos, qui conjuratos
illos rebus suis abdamnarant, Gerardo perempto,
ab urbe prodierant, pronuntiat. Quod cum ego sic
dici audivissem, cuidam coabbati meo assidenti mihi,
auri ejus immurmurans, aio: Audi, quaeso, rem
praeposteram. Excommunicare debuerat eos qui suam
tam horrendo facinore attaminaverunt ecclesiam, et
ipse in homicidarum punituros [f., punitorum] justas
et criminis vindices poenas ulciscitur. At episcopus
omnium bonarum conscientiarum timidus, cum me
mussitare vidisset, ratus est de se verbum fieri. 503
Quid, inquit, dicitis, domine abba? Tunc Galterus
archidiaconus sese proripiens antequam loqui lice-
ret: Agite, ait, domine, quae coepistis: Dominus
abbas alias [f., alia] loquebatur.

Saniori consilio excommunicat et occisores Gerardi.
— Excommunicavit igitur (clero et populo excom-
municationem talem detestantibus) illos, qui com-

manipulares sacrilegorum carnificum læserant. Diurna itaque totius urbis et dioceseos simultas adversus episcopum fuit, quia Gerardi occisores excommunicare tempore non parvo distulerit. Tandem quia se suspectum et pene execrabilem haberi sciebat ab omnibus, auctores excommunicavit et conscios. Quoniam autem multas pecunias spoponderat his, qui se et prædictorum sicariorum complices penes regem adjuverant, lateralibus videlicet regis, cum cœpisset detractare promissa, quis dicat quanta in publico improperia audivit, dum nemo eorum qui suis in hoc opere favebant partibus, regiam aulam ingredi præsumeret, donec eorum funesta capita a cæde, quæ sibi intentabatur, multo auro argentoque redimeret. Nec ipse tamen ab Ecclesia poterat accusari quem ab apostolico constiterat excusari.

CAPUT VII.

Perversi civium Laudunensium mores exprimentur.

— Igitur post aliquantum temporis, cum ob exposcendas pecunias a rege Anglorum, cui quondam servierat, amico sibi olim, profectus esset in Angliam, Galterus archidiaconus, et Guido cum proceribus urbis tale quid commentati sunt. Urbi illi tanta ab antiquo adversitas inoleverat ut neque Deus, neque Dominus quispiam inibi timeretur, sed ad posse, et libitum cujusque rapinis et cædibus respublica misceretur. Nam, ut a capite pestifero exordium sumam, si quando illuc regem venire contingeret, ipse qui sibi reverentiam exigere regio rigore debuerat, ipse in suis primum turpiter multabatur. Nempe cum equi ejus ad aquam seu mane seu vespere ducerentur, verberatis clienticulis equi abripiabantur. Ipsos etiam tantis addici constiterat vilipensionibus clericos, ut neque in personis, neque in rebus eorum parceretur eisdem, sed esset, uti legitur: « Sicut populus, sic sacerdos (Isai. xxiv, 2). » Sed quid de plebeis loquor? Nemo de agrariis ingrediebatur in urbem, nemo nisi tutissimo comitatu accedebat ad ipsam, qui non aut incarceratus ad redemptionem cogebatur, seu occasione objecta duceretur sine causa in causam.

Sub exemplo inferamus unum, quod si apud Barbaros aut Scythas fieret, certe eorum qui nullas habent leges profanissimum esset iudicio. Cum Sabbato diversis e ruribus mercimonii gratia plebs agrestium illo venirent, civitatenses cypho aut scutella, aut quolibet alio modo legumen, aut triticum, seu quidpiam alicujus frugis foro quasi venale circumferebant, cumque rustico talia perquirenti emendum obtulissent, ille taxato pretio se pollebatur empturum. Sequere, aiebat venditor, me in domum meam, ut ibi residuum frugis hujus, quam tibi vendo, videas, visumque suscipias. Sequebatur ille; sed cum pervenissent ad arcam, fidelis venditor elato et sustento arcæ operculo, inclina, aiebat, caput tuum et ulnas in arcam, ut videas quod hoc totum non discrepet ab ea parte quam tibi in foro propo-

A sui. Cumque emptor subsiliens super arcæ crepidinem de ventre penderet, capite ac humeris in unam procumbentibus arcam, bonus venditor a tergo positus, sublatis hominem incautum pedibus, repente trudebat in arcam, et dejecto super ruentem operculo, tuto servabat usque ad sui redemptionem ergastulo. Hæc in urbe et is similia gerebantur. Furta, imo latrocinia per primores et primorum apparitores publice agebantur. Nulli noctibus procedenti securitas præbebatur, solum restabat aut distrahi, aut capi, aut cædi.

Communio quid. — Quod considerantes clerus cum archidiaconis, ac proceres, et causas exigendi pecunias a populo aucupantes, dant eis per internuntios optionem, ut si pretia digna impenderent, communionis faciendæ licentiam haberent. Communio autem novum ac pessimum nomen sic se habet, ut ⁽¹⁰⁰⁾ capite censi omnes solitum servitutis debitum dominis semel in anno solvant, et si quid contra jura deliquerint, pensione legali emendent. Cæteræ censuum exactiones, quæ servis infligi solent, omnimodis vacent. Hac se redimendi populus occasione suscepta, maximos tot avarorum hiatibus obstruendis argenti aggeres obdiderunt. Qui tanto imbre fuso sereniores redditi, se fidem eis super isto negotio servaturos sacramentis præbitis firma-verunt.

In Galliam redit episcopus. Ipsum inter et archidiaconum simultates. — Facta itaque inter clerum, proceres, et populum mutui adjutorii conjuratione, ab Anglis cum plurima copia remeavit episcopus, qui contra hujus auctores novitatis, motus aliquandiu sese ab urbe continuit. Tamen plenæ laudis et gloriæ inter ipsum et Galterum archidiaconum complicem suum abortæ sunt simultates. Loquebatur archidiaconus super nece Gerardi valde indecentia de episcopo suo. Episcopus nescio quæ cum cæteris super hac re agebat, hoc scio, quia mecum sic de eo querebatur. **504** Domine, inquit, abba; si contigerit Galterum in quovis concilio aliquas adversum me motare accusationes, æquanimiterne feretis? Nonne ipse est, qui eo tempore, quo a vestris digressus monachis Flaviacum concessistis, vobis in promptu blandiebatur, clam moliebatur dissidium, palam vestris favoraliter adnitens partibus, et me contra vos latenter irritans? His me contra funestum hominem alliciebat sermonibus, ejusdem ponderosissimi reatus sibi conscius, et penes omnium judicia undecunque timidus ac suspectus.

Cum igitur in eos qui conjuraverant, et in auctores eorum inflexibili animadversione motum se diceret, voces tandem grandisonas oblata repente sedavit auri argentique congeries. Juravit itaque communionis illius se jura tenturum, eo quod apud Noviomagensis urbem (vulgo *Noyon*), et Sancti-Quintinense oppidum (vulgo *Saint-Quentin*) ordine scripta exstiterant. Compulsus et rex est largitione plebeia idipsum jure jurando firmare. Deus meus,

quīs dicere queat quot susceptis populi muneribus, A quot etiam post præbita sacramenta ad subvertendum quod juraverant, controversiæ emergerunt, dum servos semel ab jugi exactione emancipatos, ad modum pristinum redigere quærent? Erat sane implacabilis invidentia episcopi, ac procerum in burgenses, et dum Northmannico, vel Anglico more Francicam non prævalet extrudere libertatem, languet pastor suæ professionis immemor circa inexplabilem cupiditatem. Si quis popularium in causam ductus non divina sed placitoria, ut sic dicam, conditione legibus fuisset addictus, hujus usque ad extremum substantia exhauriebatur.

Monetarum corruptio. — Unde quia munerum susceptiones totius judicii sequi solet eversio, monetæ percussores scientes si peccarent in officio suo, B quod pecuniaria possent redemptione salvari, tanta eandem falsitate corruerunt, ut per hoc ad extremam plurimi indigentiam ducerentur. Nam cum denarios ex ære vilissimo conficerent, quos in momento pravis quibusdam artibus, argento micantiores facerent vigiliis: proh dolor! fallebatur ineptum, et sua pretiosa ac vilia detrahentes, non nisi impurissimam suscipiebant scoriā. Et domini episcopi super isto munerabatur patientia, per quod non modo intra provinciam Laudunensem, sed et longe lateque multorum accelerabatur miseria. Cumque suam ipse monetam per se male corruptam miserabiliter, et merito impotens, nec tenere, nec corrigere posset, Ambianenses obolos, corruptissimum etiam quiddam, in urbe aliquandiu cursuros instituit: quos C quoque cum nullatenus cohibere valerēt, sui tandem temporis percussuram erexit, cui pariter ad suæ personæ signum, ferulam pastoralem imprimi fecit. Quæ clam ab omnibus cum tanto cachinnō spernebantur, ut impuriore moneta omnino minus appreciaretur.

Inde sentinæ flagitiorum. — Interea cum ad singulas quasque horum novorum numismatum promotiones ferebantur edicta, ne quis pessimas ipsius caraxaturas cavillaretur. Inde creberrimæ populū impetendi occasiones, quasi qui calumniam intulissent instituto pontificis, inde largissimorum quæcunque fieri poterant, censuum extortiones. Ad hoc monachus quidam in omnimoda opinione turpissimus, nomine Theodoricus, a Tornaco, cujus erat indigena, infinitas, et a Flandriis deferebat argenti massas. Qui in falsissimam Lauduni redigens cunctā monetam, universam exinde respergebat circumquaque provinciam. Cujus xenii detestabilibus divitum sibi concilians avaritiam, mendacium, perjūrium, egestatēque inferens, veritate, justitia, opulentia destituebat patriam. Nulla hostilitas nullæ prædæ, nulla incendia hanc pejus læsere provinciam, cum vetustam ejus urbis monetam moenia haberent Romana gratissimam.

Dire episcopus Gerardo Ingelranni filio eruit oculos. A papa suspenditur ab officio; unde Romam proficiscitur. — At quoniam:

Arte superductum violat quandoque pudorem.

Impietas contexta diu, nec clara recondi.

Ut lux clara vitrum, sic penetrat faciem:

quod obscure de Gerardo, et quasi non fecisset, fecerat de altero post aliquod tempus Gerardo, evidens suæ crudelitatis dedit indicium. Erat siquidem is Gerardus major nescio, an decanus rusticorum ad se pertinentium, qui quia pronior erat ad Thomam, Ingelranni, de quo supra egimus, ut dicitur filium, virum omnium quos novimus hæc ætate nequissimum, episcopus eum omnibus habebat infensum. Unde et eum corripiens, et intra episcopale palatium custodiæ cum trudens, nocte per manus cujusdam sui Æthiopis, oculos ejus fecit evelli. Quo facto aperte ignominia se addixit, quod de superiore Gerardo fecerat, reficavit; nec clerum, nec populum latuit, quod episcopos, presbyteros, atque clericos, a nece necisque judicio, seu truncatione membrorum Canon, ni fallor, Toletanus inhibuit, regem etiam ipse rumor offendit. Nescio præterea an ad apostolicam sedem pervenerit, hoc scio tamen quod ab officio eum papa suspendit, quod æstimo quia non ob aliam causam fecerit. Ad eum cum vere mali quamdam suspensus ecclesiam dedicavit. Romanam ergo proficiscitur, cujus verbis et suasionibus dominus papa delinitur, et resumpta ad nos auctoritate 505 remittitur. Videns itaque Deus magistros et subditos facto et consensu pari communicare nequitia, jam non potuit sua continere judicia, permisit denique conceptas inalignitates in propatulum devenire furorem, qui dum ex superbia præceps agitur, Deo vindice, casu usquequaque horrendo confringitur.

Molitur Communionis abrogationem, die eadem qua Ascelinus regem prodiderat. — Ad communionem itaque, quam juraverat, et regem præmiis jurare compulerat, destruendam, in supremo Quadragesimæ sacrosanctis Dominicæ passionis diebus, accitis proceribus, et quibusdam clericis, instare decreverat. Ad id pii officii regem evocaverat, et pridie Parasceves, Cœna scilicet Dominica, regem et suum universum populum pejerare docuerat, cui se laqueo primus immerserat. Quo videlicet die Ascelinus episcopus prædecessor ejus regem suum, ut prædixi, prodiderat. Nam qua die gloriosissimum pontificalium officiorum chrisma videlicet consecrare debuerat, et a suis excessibus absolvere plebem, ea ne ingredi quidem visus est ecclesiam. Machinabatur cum lateralibus regis, ut communionem destructa rex idem in priorem modum jura redigeret urbis. At burgenses de sua subversione verentes, quadringentis (utrum amplius nescio) libras regi ac regiis pollicentur. Contra episcopus proceres secum loqui cum rege sollicitat, spondentque pariter septingentas, rex Ludovicus Philippi filius..... [f., persona] conspicuus, ut soli majestati regis videretur idoneus, armis strenuus, pro negotio inertia impatiens, animo sub adversis intrepidus, cum alias bonus esset, in hoc non æquis-

simus erat, quod vilibus et corruptis avaritia personis A
 mmie aurem et animum dabat. Quod ad maximum
 sui detrimentum et vituperabilitatem, et multorum
 perniciem redundabat, quod hic et alias factum
 constat.

Igitur regius, ut dixi, appetitus ad potiora pro-
 missa deflectitur, eoque contra Deum sanciente
 omnia sacramenta sua, scilicet episcopi ac procerum,
 sine ulla honestatis ac sacrorum dierum respectione
 cassantur. Ea nocte rex propter injustissimam,
 quam populo incusserat turbam, cum foris haberet
 hospitium, dormire pertimuit extra episcopale pala-
 tium. Rex summo mane recesserat, et episcopi ad
 proceres sponsio facta fuerat, ut non vererentur de
 tantæ pactione pecuniæ, scientes se quidquid ipsi
 polliciti fuerant soluturum esse. Quod si, inquit, B
 quod vobis spondeo, non fecero, tradite me redimen-
 dum carceri regio.

Dissoluta Communionem in urbe perturbantur omnia.
Burgenses episcopo violentas manus afferre statuunt.

— Ruptis igitur communitatis prædictæ foederibus
 tantus furor, tantus stupor, burgensium corda cor-
 ripuit ut omnes officiales officia sua desererent, et
 cerdonum ac sutorum tabernulæ clauderentur, et
 scenæ nec venale quidpiam a pandocibus et caupo-
 nibus sisteretur, apud quos nihil futurum residui
 dominis prædantibus speraretur. Nam protinus ab
 episcopo et proceribus universorum substantiæ me-
 tiuntur, et quantum quisque sciri poterat dedisse ad
 instituendam communionem, tantumdem exigebatur C
 impendere ad destituendam eandem. Hæc die Pa-
 rascèves, quod interpretatur *præparatio*, tractaban-
 tur, hæc Sabbato Sacrosancto, in quibus Dominici
 corporis et sanguinis receptui, solis hinc homicidiis,
 illinc perjuriis animi aptabantur. Quid plura? Præ-
 sulis et procerum omnis his diebus vacabat intentio
 ad abradendas inferiorum substantias. At inferiorum
 non jam ira, sed rabies feraliter irritata, in mortem,
 imo necem episcopi et complicum ejus, dato invicem
 sacramento conspirat. Fuisse autem quadragenos
 qui juraverint, tradunt. Quod eorum molimen om-
 nino tegi non valuit. Nam cum contigisset magistri
 Ansellii notitiam, in ipsa sacri Sabbati jam vespera-
 scente die, cubitum eunti episcopo mandavit, ne ad
 matutinas procederet vigilias, sciens se, si veniret, D
 interficiendum. At ille typo nimio stupidus. Fi, inquit,
 ego ne talium manibus inteream? Quos quamvis
 ore despiceret, ad matutinos tamen surgere, et basi-
 licam ingredi non præsumpsit.

Postridie cum ad processionem clerum suum ipse
 sequeretur, domesticos suos, et quosque milites
 spatias sub vestibus post se ferre præcepit. In qua
 processione cum parum quid tumultus, ut assolet in
 multitudine, suboriri cœpisset, quidam de Burgen-
 sibus e crypta emergens, cœptum juratæ interfectionis
 negotium æstimans alta voce cœpit quasi pro signo
 inclamitare: *Communiam, communiam* ingeminans.
 Quod, quia festum erat, facile repressum est, suspi-
 cionem tamen diversæ parti intulit. Acto itaque

episcopus missarum officio, ex episcopalibus villis
 plurimo accito rusticorum agmine turres ecclesiæ
 munit, curiamque suam asservari præcipit, cum
 ipsos quoque prope non minus pateretur infensos,
 utpote qui scirent denariorum aggeres, quos regi
 promiserat, ex suis ipsorum marsupiis hauriendos.

Statio apud S. Vincentium. Guiberti annona diripitur. — Feria igitur secunda post Pascha procedere
 moris est clericos stationem facturos ⁽¹⁰¹⁾ apud
 Sanctum Vincentium. Quoniam ergo hesterno præ-
 ventos se esse senserunt, hac die moliri decreverant,
 et fecissent, si cum episcopo omnes proceres esse
 sensissent. Nam unum e proceribus in suburbio re-
 pererunt, virum innocuum, qui consobrinam 506
 meam adolescentulam quamdam, pudicæ indolis
 feminam nuper acceperat. Sed ne alios cautiores
 redderent, aggredi noluerunt. Cum igitur jam ter-
 tium Paschæ attigisset diem, eos quos ad sui tutelam
 turribus et curiæ præposuerat, et ex suo inibi victi-
 tare coegerat, securior factus sinit abire. Quarto
 diē, quia annonam meam, et aliquos pariter peti-
 sones, quos ⁽¹⁰²⁾ vulgo bacones vocant, diripuerat
 per suum incendium, perrexi ad eum. Conventus a
 me ut tanta urbem procella eximeret, respondit:
 Quid putatis in sua turbulentia eos posse facere? si
 Joannes maurus meus ipsum, qui in eis est potior,
 naso detraheret, nullatenus grunnire præsumeret?
 Nam suam heri, quam appellabant communiam,
 eos, quoad viverem, abjurare coegi. Dixi, et multo
 hominem videns eversum supercilio, dicere super-
 sedi? Antequam tamen ab urbe recederem, gravi
 ab invicem animadversione instabilitatis suæ causa
 dissensimus. De instanti autem malo cum præmone-
 retur a multis, neminem dignabatur.

CAPUT VIII.

De cædibus procerum, et incendiis urbis Laudunensis. — Postero die, feria videlicet quinta, cum
 post meridianas de exigendis pecuniis cum Galtero
 archidiacono ageret horas, ecce per urbem tumultus
 increpuit *Communiam* inclamantium: tum quoque
 per mediam Beatæ Mariæ basilicam, et per eam qua
 occisores Gerardi introierant, exierantque januam,
 cum ensibus, bipennibus, arcubus et securibus, cla-
 vas, lanceasque ferentes cum maximo agmine cu-
 riam pontificalem intravere burgenses. Comperta
 hujus novitate moliminis proceres ad episcopum,
 cui præsidium super hoc incursu si contingeret,
 juraverant, se luros, undecunque concurrunt. In
 quo concursu Guinimarus castellanus vir nobilis,
 et pulcherrimæ habitudinis senior, moribus innocens,
 cum per ecclesiam clypeo tantum munitus et hasta
 procurreret, mox ut præsulis atrium introivit, a
 quodam Rainberto, qui compater ejus etiam fuerat,
 bipenni in occipitio percussus primus occubuit. Nec
 mora Rainerius ille, de quo supra egi, cui mea con-
 sobrina nupserat, cum acceleraret ingredi ipse pa-
 latium, lancea a tergo feritur, cum podio episcopalis
 capellæ nitens eam subire vellet, ibique prosternitur,
 nec mora ex igne palatii ab inguine inferius con-

crematur. Ado vicedominus minis acer, animo nimis acrior, quia solitudo tunc sua minus eum inter tot efficacem fecerat, cum ad episcopi domum tendens ab universo impeteretur cuneo, hasta et gladio tantopere restitit, ut tres de insistentibus sibi in momento prosterneret. Deinde pransoria mensa aulæ conscensa, cum præter cætera vulnera corporis, saucia ei jam reddidissent genua, ipsis demum genibus incumbens tandiu hinc et inde confodiens obsidentes propugnavit, donec fatigatum quidam corpus telo trajecit, quem post paululum earumdem domorum ignis usque ad extremos cineres redegit.

In subterraneum ecclesiæ locum aufugit episcopus.

— Porro episcopum insolens vulgus aggrediens, cum pro mœnibus aulæ prostreperet, episcopus cum quibusdam qui sibi opitulabantur, jactibus lapidum, sagittarumque ictibus quoad potuit, repugnavit. Plurimam enim suam semper in armis acrimoniam, uti quondam, et nunc quoque promebat. Sed quia indebite et frustra alium acceperat gladium, gladio periit. Temerarios ergo plebis assultus tolerare non prævalens, sumpta cujusdam mancipii sui veste, in cellarium ecclesiæ confugiens, intra parvam apothecam se condidit, et a fideli quodam clientulo fronte obstrusa introclusus, se latere putabat. Cumque hæc illacque discurrentes ubi esset, non episcopus, sed furcifer, conclamarent, unum de puerulis ejus corripunt, sed in fide ejus nil quod sibi liberet efficiunt. Alterum atrectantes, nutu perfidi quo esset quærendus accipiunt. Ingredientes igitur cellarium et circumquaque rimantes, tandem hoc modo reperiunt.

Teudegaldus homo erat funestissimus Beati Vincentii ecclesiæ capite census, Ingelranni Codiciacensis diu officialis atque præpositus, qui transitorias redhibitiones apud pontem, qui Soordi dicitur, observans, commeantium paucitatem aliquoties aucupabatur, et cum eos rebus omnibus spoliasset, nequando illis contra eum interpellare liceret, ejectos in fluminae supplumbabat (47). Hoc quoties fecerit solus Deus novit. Furtorum, latrociniorumque numeros cum sit referre nullius, incohibiles, ut sic dicam, corde nequitas vultu teterrimo præferbat. Is in offensam incidens Ingelranni, totum se ad communiam Lauduno contulerat. A quo ergo nec monacho, nec clerico, nec peregrino, imo nulli sexui parsum olim fuerat, sic denique se habuit occisurus episcopum. Ipse dux et incentor cum esset hujus nefarii cœpti, summopere quem cæteris acrius oderat, vestigabat episcopum.

Trucidatur episcopus et corpus opprobriis exponitur. — Cum itaque per singula eum vasa disquirerent, iste pro fronte tonnulæ illius, in qua latebat homo, substitit, et retuso obice sciscitabantur ingeminando quis esset. Cumque vix eo fustigante gelida jam ora movisset: **507** Captivus, inquit. Solebat autem

A episcopus eum Isengrinum irridendo vocare, propter lupinam scilicet speciem; sic enim aliqui solent appellare lupos. Ait ergo scelestus ad præsulem: Hiccine est dominus Isengrinus repositus. Renulfus igitur quamvis peccator, Christus tum [f.; tamen] Domini, de vasculo capillis detrahitur, multiplici ictu pertunditur, et sub divo in claustrum clericalis angiportu ante domum Godefridi capellani statuitur. Cumque eis miserabilissime supplicaret, jurejurando ipsis astruere volens se nunquam deinceps eorum episcopum futurum, infinitas eis pecunias præbiturum, de patria recessurum; omnesque contra obfirmatis animis insultarent, unus nomine Bernardus, cognomento de Brueriis, elevato bipenni sacrum, quamvis peccatoris, verticem truculenter excerebrat; **B** qui cum laberetur inter tenentium manus antequam decideret, ab altero sub ocularibus per medium nasi ex transverso (103) percussus occubuit. Ibi pessumdato et tibias conciderunt, et vulnera plurima indiderunt. At Teudegaldus videns anulum in digito quondam pontificis, cum facile non posset extorquere, ab eo digitum mortuo, ense præcidit, anulumque corripuit. Itaque exspoliatus ad nudum in angulum ante capellani sui domum projicitur. Deus meus; quis retexat quot in jacentem a transeuntibus sunt ludibria jacta verborum, quot glebarum jactibus, quot saxis, quot est pulveribus corpus oppressum!

Sed antequam ad alia progrediamur, dicendum quod quiddam nuper factum ad suum valde profecit interitum. Ante duos, nisi fallor, suæ mortis dies, conventus est in media basilica a primoribus cleri sui, quod regi in urbe nuper constituto eos detulerat, dicens clericos non esse reverendos, quia pene omnes ex regia forent servitute progeniti. Quod cum ei objectum fuisset, hoc modo inficiens ait: Communio sancta, quam ex illo pridem altari suscepi (dexteram enim illo protenderat) veniat mihi ad perniciem, et sancti Spiritus gladium invoco in animam meam, si hæc unquam verba regi de vobis dixi. Quo audito, quidam valde mirati sunt, et sacramentis astruxerunt se ex ore ejus, cum talia regi deferret, audisse. Volubilitas plane ejus mentis et lingua ipsi parturiit hæc exitia.

CAPUT IX.

Interficitur Radulphus. — Interea pars quædam furentis vulgi, ad domum Radulphi pertendunt, qui episcopi discophorus erat, et de summis familiaribus Gerardi Carisiacensis exstiterat, vir exili quidem forma, sed heroicum habens animum. Is loriceatus, galeatus, non sine levi armatura cum resistere destinaret, videns vim nimiam, veritusque subjici ignem, arma projecit, nudumque se eorum misericordiæ in modum crucis exposuit. Qui, Deo a se remoto, humi prostratum crudelissime trucidarunt. Ipse antequam carnificium illud de Gerardo in ecclesia fieret, hujusmodi visionem vidit. Videbatur

(47) Submergebat. Inde Gallice, *plonger*.

sibi in Beatæ Mariæ basilica esse, ibique perversos A habitudinis homines convenire, qui peregrinos ludos illic statuerent, et quibusdam circumsedentibus spectacula nova darent. Sub qua propositione de domo Guidonis thesaurarii, quæ juxta ecclesiam erat, alii homines exhibant pocula deferentes, in quibus tanti fetoris continebatur potus ut intolerabilis sentientibus esset, qui et per circumsedentium ordinem ferebatur. Quod luce clarius est. Quam horrendus enim ibi emicuerit dæmonum, quamque invisus ludus, quis putor enormis sceleris ubique locorum de eadem domo manarit, in promptu et modo est. Nam plebs furibunda domni illi, primum ficos injecit, de ea in ecclesiam prosiluit, et demum palatium episcopale corripuit.

Ecclesia omniaque ipsius ornamenta conflagent. — B Vidit et aliud prænuntium status sui futuri. Nuntiarum sibi in visione videbat ab armigero suo, et dici: Domine, equus tuus in anteriori parte multæ et insolitæ vastitatis est, et in posterioribus tantæ exilitatis ut par nusquam viderim. Optimæ enim opulentia, plurimique prælii ante fuerat, quæ ejus ubertas ad tam profligatæ mortis devenit tenuitatem; equus namque gloriam sæculi signat.

Igitur ex cujusquam maxime peccato contigerat, ut gloriosissima ecclesia miserabilibus addiceretur excidiis, ex domo scilicet thesaurarii, qui et Simoniacæ archidiaconus erat, in ecclesiam proserpere visus est ignis. Quæ cum pro præsentis gloria solemnitatis palliis atque tapetibus nobilissime foret circumornata, urgente igne pauca ex palliis furto C abrepta potius quam focus tacta creduntur; tapetia autem aliqua, quia facile funes a trocleis demitti a paucis non poterant, succubere caloribus. Tabulæ altaris aureæ, et sanctorum feretra erepta cum ipsa (104) prominenti eorum, quam sic vocitant, repa, cætera in gyro incendiis puto correpta; sub ea enim quidam cum se reclusisset de nobilioribus clericis, inde progredi non præsumens ne turbas errantes incideret, cum ignem circa se ridere sensisset, ad cathedram episcopalem currit, superpositam vitream capitalem pede impulsam pertudit; sicque desiliit.

508 *Monasterium S. Joannis atque ecclesia B. Mariæ Profundæ, et S. Petri incenduntur.* — Crucifixi Domini imago decentissime obaurata, gemmisque distincta, cum vase saphyretico pro pedibus illius imaginis appenso, in terram fusa delabatur, nec sine plurima jactura recipitur. Cum igitur cremaretur ecclesia atque palatium, dictu mirabile, mysticumque Dei judicium, titio utrum nescio an carbo ad monasterium virginum convolvit, (105) et Sancti Joannis ecclesiam succendens, Beatæ etiam Mariæ, quæ Profunda dicitur, Sanctique Petri in cineres convertit.

Matronæ quædam liberantur. — At procerum conjuges qualiter sub tanto negotio se egerint, referre non piget. Vicedomini Adonis uxor videns ad partes episcopi maritum orta seditione concedere, opinata

instantem mortem cœpit veniam ab eo, si quæ contra eum commisisset, petere, et se diutissime cum ejulatibus constringentes, et oscula extrema libantes, cum illa diceret; cur me sub gladiis urbicorum derelinquis? Ille apprehensa mulieris dextra lanceam manu tenens, cum dispensatori præcepisset clypeum post se ferre (erat autem de primordiis proditorum) ipse non solum post eum clypeum non tulit, sed eum dure verbo reverberans a tergo eum impedit. Jam ergo eum, cujus servus erat, non norat. Cui certe inter prandendum paulo ante servierat. Per medias itaque turmas defensa uxore, intra domum tandem cujusdam portarii episcopi eam occuluit. Quæ cum vidisset assultus, et subjectos ædibus ignes, in fugam quocumque ducebat fortuna convertitur. Quæ cum burgenses aliquot feminas offendisset, rapta ab eis, pugnisque pulsata, et pretiosis, quas habebat vestibus spoliata, vix ad Sanctum potuit sumpta Sanctimonialis veste pervenire Vincentium.

At consobrina mea discedente marito, contempta suppellectili domus, solam sibi lacernam retinens, murum, quo suum viridarium cingebatur, virili alacritate conscendit, saltuque exinde desiliit. Inde in pauperulæ cujusdam recepta tugurium, cum grassantes post modicum sensisset flammæ, prorupit ad ostium, quod anus extra obseraverat, et lapide fracta sera, a quadam sanctimoniali cognata sua impetrato habitu et velo se contegens, et inter monachas fovendam se credens, cum incendia inibi C fervere conspiciens retorsisset gradum, in domum quamdam remotiorem se contulit donec postridie a parentibus quæsita comparuit, et tunc dolorem quem super metu mortis habuerat, in rabidiorem super marito mutavit.

Aliæ quædam, uxor scilicet et filia Guinimari castellani cum pluribus, locis se humilibus addiderunt. Galterius autem archidiaconus cum episcopo positus, cum obsideri vidisset aulam, quia semper oleum camino se addidisse cognoverat, per fenestram domus exsiliens, in viridarium pontificis, et a muro, quo ambiabatur, in vineas per avia vadens capite adoperto castello Montis acuti se condidit. Burgenses vero cum minime ab eis reperiretur cloacas cum sui timore fovere ridebant. Uxor quoque D Rogerii Montis acuti domini, Armengardis nomine, cum esset die eodem in urbe (erat enim maritus ejus castellanus abbatia post Gerardum) ipsa cum uxore (106) Radulphi discophori monacharum, nisi fallor, tegmine sumpto per convallem Bibracinam ad Sanctum contendit Vincentium. Filius autem prædicti Radulphi sex circiter annorum cum a quodam (107) sub birro liberationis causa ferretur, paritus autem aliquis ei obviam factus quid sub capta portaret aspexit, et inter ejus brachia illico jugulavit.

Per vineas itaque inter duo brachia montis positas, die illa, et nocte iter fugientium, et clericorum, et mulierum fuit. Vir plane muliebrem non vereba-

tur habitum, nec mulier virilem. Tantus etiam incendiorum altrinsecus positorum motus fuerat, has in partes flabris flammis torquentibus ut monachi sua omnia vererentur incendi. Metus vero iis qui isto confugerant tantus erat ac si eorum cervicibus gladii imminerent. Felix Guido archidiaconus atque thesaurarius, qui isti negotio defuit. ⁽¹⁰⁸⁾ Ad Sanctam enim Mariam Versiliacensem oratum ante Pascha processerat. De ejus potissimum absentia carnifices querebantur.

Plures occiduntur. — Occisis igitur sic episcopo procerumque primoribus, ad reliquorum qui supererant domos obsidentes intendunt. Demum ergo Guillelmi filii Haduini, qui non consenserat civibus in morte Gerardi, sed cum ipso occidendo ad ecclesiam oraturus mane perrexerat, tota nocte pervadunt. Cumque illi hinc ignibus, illic asciculis, securibus atque contis mactato pariete institissent, et illi qui intus erant mordacissime restitissent, ad deditionem postremo coactus, miro Dei judicio, cum hunc cæteris plus odissent, salvum ac incolumem compedibus injecerunt. Castellani itidem filio fecerunt. Erat autem in domo Guillelmi quidam adolescens dictus et ipse Guillelmus, episcopi cubicularius, qui plurimum titulum in illa defensione commeruit. Is domo capta, ab ea parte burgensium, quæ domum consederat, est conventus, utrum sciret an occisus esset episcopus necne, ille se ignorare respondit. Alii enim erant, qui episcopum occiderant; alii qui ædes expugnaverant. Cumque circumeundo cadaver episcopi reperissent, rogitant juvenem **509** utrum jacens corpus si ejus foret ex aliquo signo convinceret. Ita autem vertex et ora fuerant ex multa concisione mutata, ut discerni non posset. At ille recordor, dum adviveret, ait, et de re militari, quam malo suo plurimum affectabat, crebrius loqueretur, quia in simulacro pugnae dum militem quemdam equo vectus ludendo impeteret, ab eodem equite conto percussus, subjectam collo illud quod vocant canolam fregerit. Et disquirentes nodum cicatricis inveniunt.

Adalbero abbas prohibetur efferre cadaver episcopi. Corpora sanctorum in ecclesia S. Joannis exusta. — ⁽¹⁰⁹⁾ Abbas autem Sancti Vincentii Adalbero cum audisset episcopum interemptum, velletque illo ire, aperta ei fronte illico dicitur, quod si insanienti se turbæ insereret, pari mox internecioni succumberet. Asserunt certe qui illi negotio interfuerunt, ita diem diei sequenti tunc continuatum, ut nulla noctis occubitum opacitatis signa prætenderint. Quibus cum objicerem claritatem ignium hoc fecisse, sacramentis astruebant, quod et verum erat, ignes interdum obrutos, consumptosque fuisse. Ignis autem in monasterio virginum ita prævaluit, ut quædam de corporibus sanctorum exureret.

CAPUT X.

Tandem sepelitur episcopus in ecclesia S. Vincentii extra urbem. — In crastino igitur quoniam nemo erat pene qui jacens episcopi cadaver sine jactu aut

probro seu maledicto præteriret, de sepultura vero nullus cogitaret, magister Anselmus, qui hesternocum seditio æstualet, omnino se abdiderat, ad tragediæ hujus auctores precem fudit, ut hominem, vel quia episcopi nomen et insigne habuerat, sinerent quoque humari vix annunt. Quia ergo nudus ad terræ caninam quadam vilitate, a vespertinis feriæ quintæ horis, tertiam crastini diei horam usque jacuerat, jubetur tandem a magistro levari, ⁽¹¹⁰⁾ et salbano superjecto ad S. Vincentium deportari. Dicitur non potest quot minis, quot conviciis curatores funeris urgebantur, quot mortuus ipse maledicis sermonibus illapidatur. ⁽¹¹¹⁾ Delatus ad ecclesiam nihil prorsus officii, non dico quod episcopo, sed quod Christiano competeret in exsequiis habuit. Terra receptui ejus semicavata, corpus est intro brevi tabula sic compressum ut pectus et venter prope usque ad crepitum premeretur. Et cum malletos pollinctores, ut dixi, haberet, ad hæc certe adhuc a præsentibus arguebantur, ut miserimum corpus quo possent nequius attrectarent. Ea die in eadem ecclesia a monachis nihil divinum actum est. Sed quid dico ea die? imo per aliquot dies, cum de ad se fugientium salute trepidi, de sua ipsorum etiam morte timerent.

Multi nobiles viri sepulture traduntur. Radulphus Remensis archiepiscopus missas agit pro defunctis. — Nec mora Guinimarum castellanum (quod dici dolor est) uxor ejus, et filia, nobile valde genus, ipsæ solæ impingentes et trahentes in birotum advexerunt. Postquam Rainerius, sumpta alicubi posteriore parte cum inter duas rotas, super axem positus, superiore parte coxarum adhuc stridentem ex ignibus, a quodam suo rustico, et quadam nobili juvencula consanguinea sua, miserabili et ipse modo adducitur. Super his duobus sermo bonus, ut dicitur in libro Regum, inventus (*III Reg. xiv, 13*), ut omnes qui bene sentirent, eorum mortibus condolerent, nec uspiam mali erant, excepta societate interfectorum Gerardi. Unde et multo compassibilis suo episcopo sunt sepulti. Reliquiæ autem Adonis vicedomini post plures hujus seditionis et incendii, dies parvissimæ repertæ, et in panno angustissimo constrictæ, usque ad diem quo Radulphus Remensis archiepiscopus Laudunum venit ecclesiam reconciliaturus, sunt servatæ. Qui veniens ad S. Vincentium, solemnes tunc primum pro episcopo, et suis complicitibus egit missas, cum multi a mortibus eorum præterfluxissent dies. Radulphus autem dapifer eadem qua et alii die, ab anu matre cum parvulo filio delatus quoquo modo est sepultus, et filius super patris pectus positus.

Inter missarum solemnias cives a Communia dehortatur. — Venerabilis autem et sapiens archiepiscopus, cum quædam defunctorum corpora in melius transtulisset, omnibus tamen cum maximo affinium ac parentum dolore divina officia impendisset, inter missas sermonem habuit de execrabilibus communis illis, in quibus contra jus et fas violenter servi

a dominorum jure se subtrahunt. « Servi, inquit A apostolus, subditi estote in omni timore dominis (I Petr. XII, 18). » Et ne servi causentur duritiam vel avaritiam dominorum, adhuc audiant: « Et non tantum bonis et modestis, sed et discolis (ibid.). » Plane in authenticis canonibus damnantur anathemate, qui servos dominis religionis causa docuerint inobedire, aut quovis subterfugere, nedum resistere (Concil. Gang. can. 5). Unde et illud argumento est, quod neque ad clericum, neque ad sacros ordines, non ad monachatum quispiam recipitur; nisi qui exors a servitio habeatur; receptus autem, neutiquam contra exigentes dominos teneatur. De qua re etiam multoties in regia curia sapius, alias in diversis conventibus disputavit. Hæc per præoccupationem diximus, jam nunc retrograde ad ordinem redeamus.

CAPUT XI.

Thomæ Codiciensis grassationes ac rabidæ crudelitates. — Perpensa igitur scelestissimi cives perpetrati quantitate facinoris magno, extabuere metu, regium pertimescentes iudicium, unde qui medicinam quærere debuerunt, suo vulnus vulneri addiderunt. (112) Thomam enim Codiciensis, ut dicitur, filium, cui erat castellum Marna (Marne), præsidium ad sui contra regios impetus defensionem accersire disponunt. Is ab ineunte adolescentia prædas de pauperibus, et Hierosolymitanis peregrinis faciens, et incestuosis matrimoniis coalescens, ad innumerabilium hominum exitium plurimam C
510 visus est attingisse potentiam. Cujus crudelitas nostris est in tantum sæculis inaudita ut aliqui qui etiam crudeles putantur, mitiores videantur in nece pecudum, quam iste in hominum. Nam non modo eos gladio simpliciter, et pro certo, ut fieri solet, reatu interimit, sed horrendis excarnificando suppliciiis. Cum enim captos ad redemptionem quoslibet cogeret, hos testiculis appendebat propria aliquoties manu, quibus sæpe corporea mole abruptis, eruptio pariter vitalium non tardabat. Alteri suspensio per pollices aut per ipsa pudenda, saxo etiam superposito humeros comprimebat, et ipse subter ob ambulans, cum quod habere non poterat ab eis extorquere non posset, fustibus super eorum corpora tandiu bacchabatur, donec ei placencia sponderent, aut in pœnis morerentur.

Dici ab ullo non potest quot in ejus carceribus fame, tabo, cruciatibus, et in ejus vinculis expirarunt. Certe ante hos duos annos cum in montem Suessonicum contra quosdam rusticos opem cui-dam laturus abisset; tres ex illis in quadam se oculuere cavea. Cumque ad ora spelei cum lancea devenisset, unius ex eis ori telum appodians sic impegit, ut interaneis terebratis per podicem ferrum lanceæ redderetur. Quid prosequor infinita? Per ipsum duo inibi residui periere. Quidam etiam de captivis saucius proficisci non poterat. Interrogat hominem cur non celeri gradu graderetur. Ille re-

spondit se non posse. Sta, inquit, ego faciam ut ægre properes. Equoque desiliens, gladio ei utrumque succidit pedem, unde et mortuus est. Frustra contexam hujusmodi pestes, cum alias nos maneat non minor occasio referendi. Ad rem veniam.

Pagenses seu rustici urbem Laudunensem diripiunt. — Ipse Gerardi interfectores diu sub excommunicatione retinuit, diu fovit, neminem non sceleratissimum coluit, cui illud Sallustianum potius quam Catilinæ congruit. Quia gratis malus atque crudelis erat. Ad hunc ergo pro cumulo malorum dirigentes et ut ad se veniret, seque contra regem tueretur orantes, tandem venientem in urbe recipiunt. Cum ille auditis eorum precibus consulisset suos, quid sibi facto opus esset, responderunt unanimes in tanta retentione urbis suas sibi contra regem non sufficere vires (quod oraculum insanis hominibus quandiu in sua ipsorum urbe erat propalare non ausus) dixit eis ut egrederentur in campum inibi relecturus consilium. Quibus ferme milliario ab urbe digressis infert. Civitas hæc cum caput regni sit, non potest contra regem a me teneri. Quod si regia arma veremini, in terram meam me sequentes, me patrono et amico utimini. Quo dictu consternatissimos reddidit. Mox ergo metu perpetrati facinoris amentes, et regem suis cervicibus imminere putantes, innumerabile cum eo vulgus aufugiunt. Et Teudegaldus ille peremptor episcopi, qui lacunaria, et fornices ecclesiæ B. Vincentii, claustralesque recessus, fugitivos quos occideret quærendo, exerto gladio rimabatur, qui episcopalem annulum digito præferens, se præsulem testabatur. Is cum suis complicibus non ausus urbem repetere, Thomam pene vacuus sequebatur. Thomas autem Guillelmum filium Haduini, et alios captos liberarat in urbe. Is enim experts Gerardi proditionis exstiterat. At fama pegasea celeritate transfusa vicinorum rurum homines ac oppidanos exsuscitat, vacuum habitatoribus ferens urbem. Tunc quique pagenses ad solitariam prouunt civitatem; domosque plenas, nemine defensante, præoccupant. Cives plane cum essent opulenti, habitu se pauperes ostendebant. Oculos enim procerum adversum se irritare nolebant.

D Eo tempore illa illegitima Ingelranni prædicti et incestuosa uxor, cum jam sub specie continentiae pro senio et corporis mole aspernaretur Ingelrannum, veteri tamen amasiorum usu carere non poterat. Unde et juvenem idoneum cum amaret, et eam Ingelrannus ab ejus omnino confabulatione arceret, tantis repente hominem lenociniis demontavit ut eum ad se accersiret, in domo sua statueret, filiam suam parvulam ad palliandos amores nefarios pactis sponsalibus daret, defensoremque terræ suæ contra Thomam, quem irremediabiliter ipse, qui dicebatur pater, oderat, et quem prorsus exhæredare volebat, faceret. Iste cum ea tempestate Codiciaci esset, et hostem se Thomæ futurum omnibus modis declararet, census tamen decesset unde

tanta præsumeret, accidit ei hujus fortunæ successus.

Ingelrannus et Guido iterum urbem devastant. — Audientes autem Ingelrannus et Guido (sic enim vocabatur) Thomam ab urbe digressum, populumque secutum, Laudunum adeunt, sine hominibus domos omni ubertate refertas inveniunt. Quorum tanta copia fuit, ut si caute ab iis qui præerant custodiretur, ne prodige a parasitis ac furibus detraheretur, frustra adversus prædictum juvenem exterminandum niteretur, neque ipse ullam in vita sua inopiam pateretur. Quis enim dicat, aut dicens fidem faciat, quid pecuniarum, quid vestium, quid in omni specie victualium ibi sit repertum? Cum enim rustica manus et suburbani, quin etiam Montiacutani et Petripontenses, Ferani quoque huc venerint, antequam Codiacenses, mirum dictu est! quid priores invenerint, quid tulerint, cum nostri recentiores tardius advenissent, munda omnia, et quasi illibata se reperisse jactaverint. Sed quid pensi ac moderati apud belluones et scurras? Vinum et triticum qua si repertitium non habebat pretium, et cum tales non haberent vectigalia ibidem, libidine dilapidabantur horrenda. Cœpit ergo inter eos ex proventu **III** rapinarum oberiri contentio, et a quibusque quælibet rapta minoribus ad potentiorum jura transibat. Duobus certe, si tertius obviam ret, spoliabatur. Erat itaque miserrimus urbis status. Hi qui ab urbe profugerant, domos clericorum et procerum quos oderant, diripuerant atque incenderant: at modo residui proceres profugarum usque ad confosceras [*f.*, *ferras*] et pessulos, omni substantia atque utensilibus addemnabant.

Non ergo ne monachus quidem ullus tuto poterat ingredi urbem, vel egredi, quin aut equo privaretur, aut propriis induviis nudaretur. Ad sanctum Vincentium fontes insontesque cum peculio multo coierant. Quid, Domine Deus, gladiatorum exertum est super monachos, non tam census, quam personas volentes. Ibi Guillelmus, Haduini filius, immemor sibi a Deo liberationis indultæ, quemdam suam compatrem, cui mox sponderat immunitatem membrorum et vitæ, et ad se ex fide collegerat teneri a suis [*f.*, *servis*] Guinimari et Raineri procerum, qui cæsi erant, et damnari permisit. A filio enim præfati castellani ad equi caudam pedibus alligatus, brevique tractu cerebrum cum fudisset, furcis illatus est. Vocabatur autem is Robertus cognomento Manducans, vir dives et probus. At dispensator vice domini, de quo supra diximus, qui vocabatur, ni fallor, Ebrardus, qui cum quo die ipso comederat, servus dominum perdiderat, ejectus est in sublime. His generibus mortium et alii sunt exacti. Inextricabile est quæ in eversorum, vel inversorum punitione geri ubique contigerit explicare. Sciendum autem quia die postero necis factæ Thomas venit in urbem, hoc est feria sexta, Sabhatoque recesserit, et in ipsa Dominica tanti facinoris mox Deus poenas incusserit.

Vitia Galdrici exhibentur. —^(112^r) Facta sunt hæc anno incarnationis Dominicæ millesimo centesimo duodecimo, feria sexta paschali, tertio Kalendas Maii. Nimirum ipse episcopus infinitæ levitatis erat, ut etiam si quæ inepta ac sæcularia cogitarét, facillime lingua absolveret. Certe vidi illam meam quam prælibavi consobrinam, cum nuper in urbe nupta quo pudoratus poterat se haberet: ille etiam, me audiente, merdosam atque rusticam appellavit, quia se ab exterorum colloquiis ac visibus absentabat, ac se ei more cæterarum nullatenus ingerebat. Plane et librum quemdam de Hierosolymitana expeditione conscripseram, quod cum videre gestisset, eique illatus fuisset, tantopere exosum habuit, quoniam domini mei Suessorum episcopi Lisiardi nomine præcœmium operis insignitum vidit, ut deinceps nequaquam legere dignaretur, cum cætera opuscula mea, et se ultra omnem valentiam meam appreciaretur. Et cum efficax videretur in elaborandis opibus, totum subito expendebat in causis inutilibus. Sed mala ista cum hujus temporibus præmaturerunt.

Quanta mala Lauduni patrata fuerint ista tempestate. — Sciendum est quia non solum in isto, sed ex aliorum, imo totius summa populi iniquitate increverunt. Nam in tota Francia qualia apud Laudunenses nusquam scelera contigerunt. Parvissimo enim antequam ista fierent tempore, presbyter quidam in propria domo a puero quem familiariorum habebat, cum sederet ad prunas a tergo percussus interiit. Cujus corpus ille sumens, in cameram secretiorem recondidit et a foris asseravit. Cumque per aliquot dies non viso domino, quoniam abisset a famulo quærerent, mentiebatur nescio quorsum hominem expetisse negotia. Et cum præ fetoris insolentia inter ædes foveri non posset, collecta ille domini substantia cadaver in camino domus super cineres prono ore composuit, et instrumentum desuper pendens, ⁽¹¹³⁾ quod siccatorias vocant, super eum dejecit, ut putaretur quia sic eum machinæ casus obtuderit, sicque cum rebus aufugit.

Decani quoque non longe ante Kalendas suæ dioceseos presbyterorum agebant. Cumque quidam Burgundus presbyter, loquax nimis et promptulus, contiguum sibi presbyterum super quodam levi capitulo accusasset, pro ipsa culpa decanus ab eo sex nummos tantum exegit. Qui id damni satis superque ægre ferens, nocte cum Burgundus revertisset ad sua, presbyter qui denarios perdiderat insidias ipsi tetenderat. Qui cum domus suæ gradus cum lucerna ascenderet, ille eum a posterioribus in occipitio clava percussit, qui ex ictu intestatus occubuit.

Alter quidam Exosimi ipse presbyter, cum haberet presbyterum missarum solemniam agentem, altaribusque præsentem, a quodam suo apparitore sagitta feriri mandavit. Qui percussus etsi non interiit, instigator tamen ac opifex non sine interimendi affectu fuit, nec homicidii, et sacrilegii, apud Christianos mandati [*f.*, *inauditi*], crimine caruit. Refe-

runtur et alia sub eodem tempore atque pago perpetrata.

Præsagia præfatas calamitates prænuntiantia. Puer geminus.—Apparuere et visiones malum quod prætulimus præsentantes. Visum est cuidam super Laudunum lunarem cecidisse globum, quod significat repentinum venturum urbi defectum. Cuidam quoque ex nostris visum est ante genua crucifixi in ecclesia Beatæ Mariæ tres ingentes seriatiim trabes oppositas. Locus autem in quo Gerardus interit cruore videbatur operitus. Crucifixus eminentiorem ecclesiæ personam significavit; **512** cui vere terna trabes obstitit, dum pravus introitus, et peccatum quod in Gerardo, et ad ultimum in plebe commiserat, ingens finis ejus offendiculum præbuit. Locus ille in quo obierat sanguine tegebatur; dum perpetrata malignitas nulla pœnitentia abolebatur. Audiebantur præterea sicut a monachis Sancti Vincēntii didici, et tumultus quidam, ut putabatur, malignorum spirituum, et species incendiōrum in aere nocturnis horis in urbe. Natus est etiam ante aliquot dies puer geminus clune superius ibidem, duo scilicet habens capita, duo usque ad renes cum suis brachiis habens corpora. Duplex ergo superius, inferius simplex erat. Baptizatus itaque triduo quoque vixit. Multa denique et visa sunt, et contigere portentia, de quibus minime ambigebatur, quin præcinerent malum illud maximum quod sequebatur.

CAPUT XII.

Pœnas sumit Deus de nece Gerardi. — Postquam sopito aliquantisper turbine Ecclesia cœpit pedetentim clericorum restaurari studio. Quoniam igitur paries ille, quo Gerardus [supplenda sunt hæc verba: interfectus est] propter vim incendi cæteris debilitatior videbatur, arcus quosdam inter ipsum parietem medium, qui exustior fuerat, et exteriorem ædem immodicis sumptibus peregerunt. Cumque quadam nocte fragor ingens increpisset, tonitrus impulsu fulminis ita coacussus est, ut juncti parietes dirimerentur arcus, et paries in partem redderetur acclivis, et necessario jam destrui oporteret ab imis. Et, o mirum Dei judicium! Quid de his, Domine, tua censes severitas, qui hominem tibi astantem quoquo modo te orantem punire [scilicet, punire voluisti; et, puniri permisisti], si insensibilem sub quo hæc sunt acta parietem non concessum est indemnem esse? Nec id injuria fuit, ut tantam injuriam ægre tuleris, Domine. Certe si inimicus meus veniam petendi causa genibus meis jaceret affusus, et a suo hoste ante meos perimeretur pedes, ob contumeliam mihi factam plane omnis mea erga eum animositas illico sopiretur. Hoc nos homines, et tu potissimum vena clementiæ, Deus. Si tu infantes tui prorsus ignaros sub Herode coronas, solum quia causa pernicii eorum tu fueras, putandumne est quod penes hunc, licet peccatorem, licet immeritum, ad tui nominis vilipensionem occisum, obdurare te queas? Non est hoc tuum, infinita pietas.

Feretra et sanctorum reliquiæ circumferuntur, quæ multæ sunt corrogatæ pecuniæ ad ecclesiam restaurandam. — Interea secundum illum qualemcunque morem ad corrogandas pecunias cœperunt feretra et sanctorum reliquiæ circumferri. Unde factum est ut pius ille arbiter, qui quos hinc corripit, illinc misericorditer consolatur, multa qua ibant miracula exhiberet. Erat autem magnificentum phylacterium quiddam, quod ferebatur cum aliqua cujuslibet memoriæ theca, in quo de camisia matris Virginis et de spongia ori Salvatoris illata, et de cruce ipsius, si de capillis ejusdem Domine nostræ nescio, continetur. Est autem ex auro et lapidibus, et versus auro insculpti mysteria interna cantantes. In pagum itaque Turonicum secunda sua profectioe venientes, cujusdam prædonis municipium, quod Busensiacus dicitur [vulgo *Buzencais*], attigerunt, et sermonem de calamitate ecclesiæ suæ inter alia ad populum habuerunt. Cumque præsensissent clerici nostri, quod dominus, et oppidani ejus malos animos gererent ad verbum, et exeuntes de castello diripere destinarent, in arcto [vel alto] positus is qui declamandi habebat officium, licet fidem eorum quæ spondebat non haberet, tamen astanti populo, ait: Si est animus infirmus in vobis, accedat ad sacras reliquiæ, et haustis laticibus, quos reliquiæ attigerint, profecto sanabitur.

Miraculum 1. Mutus puer et surdus sanatur. — Tunc lætus dominus, ejusque castrenses, cum eos æstimant ex suo ipsorum verbo pro mendacibus capiendos, offerunt ei puerum mutum et surdum, annos natum circiter viginti. Dicit non potest ab aliquo sub quanto periculo et angore tunc clerici constiterunt. At cum altis communem Dominam cum suo unico Jesu Domino exorantes suspiriis, epotis sacris aquis interrogatur a trepidante presbytero, nescio quod verbum. Cui ille mox absolute non ad verba interrogata respondit, sed eadem quæ presbyter verba dixit. Qui enim nunquam audierat quid diceret, nisi quod dicebatur, ignorabat. Quid immerer? In paupere oppido corda confestim seipsis largiora fuerunt. Oppidi unum dominus quem solum habebat equum mox præbuit, cum cæterorum munificentia suas pene possibilitates excederet. Quorum ergo proditores esse voluerant, horum cum magnis lacrymis Deum adiutorem laudantium sic fuere persecutores, ut juvenem, qui sanatus fuerat, perpetuo sanctorum reliquiarum contubernio manciparent. Quem ego in hac nostra Novigenti ecclesia hebetem, et ad omnia dicenda et intelligenda rudem vidi, qui fidelis tanti miraculi circumlator, in tali executione non multum post tempus diem obiit.

Miraculum 2. Mulier a passione digiti curatur. — In Andegavensi urbe femina quædam erat, quæ puellula nupsit, in qua pueraria ætate annulo quem digitulo inseruerat irretractabiliter, ut sic dicam, die noctuque insertum tenuerat. Juvenula igitur accedentibus annis in majorem carnulentiam

exercescente, etiam circa annulum hinc inde caro A protuberans, metallum pene contexerat, unde et eximendi eum a digito spes tota perierat. Advenientibus itaque sacris pignoribus, 513 dum post sermonem habitum cum cæteris mulieribus oblatura venisset, cum manum tetendisset ad reliquias argentum depositura quod tulerat, crepuit annulus, et sub manu ipsius ante sancta collabatur. Quo viso populus, et maxime mulieres, quod tantam gratiam Mater Virgo femine illi contulerat, quod etiam ipsa petere non audebat, dici non potest quid numerorum populus, quid potissimum femine monilium, annulorumque contulerint. Pagus Turconicus virtutum communis omnium Domine jucundabatur odore respersus; at vero Andegavensis jactitabat se Dei Genitricem habere præ manibus.

Miraculum 3. Mulier hausta aqua a sacris reliquiis tacta, convaluit. — Alias, sed quo id actum sit oppido plane exprimere non possum, in eadem tamen diocesi, ad quamdam honestam feminam, diutissima nec minus desperata infirmitate detentam, ipsa sumnopere petente, reliquie delatae sunt a clericis. Quas cum illa præcordialiter venerata fuisset, sacrisque unde dilute fuerant potata laticibus nec mora Maria medicante convaluit. Cumque sacra Dei debitis muneribus honorasset, et portitor sacrorum pedem a domus limine excessisset, ecce puer equo insidens, rhedamque trahens, angiporti medium, per quod transiturus fuerat, occupabat. Ad quem clericus: Sta, inquit, donec sancta prætereant. Cumque præterisset later eorum, et ille caballum urgere C coepisset, ad repetitionem itineris nusquam eniti potuit. Quo respiciens ille qui ferebat reliquias: Vade, inquit, in nomine Domini. Et hoc dicto equus pariter et rheda progreditur. Ecce quæ in Maria præstas, quamque reverentiam sibi exigit.

Miraculum 4. Auditum atque loquelam recipit juvenis. — In tertia profectioe apud Nigellam (vulgo *Nelle*) eos contigit devenire castellum. Habebat autem Radulphus dominus castri ipsius juvenem mutum et surdum in domo sua, quem et perhibebant divinandi scientiam haud dubium quin a demonibus habere; quem et ideo plurimum ferebatur amare. Sacre ergo reliquie castro invecæ, satis tenuibus donariis sunt a populo honoratæ. Ille autem mutus et surdus, cui præfati muti et surdi per D significationes innotuerat sanitas, imo et præsentia videbatur, calceis suis cuidam pauperi attributis, nudipes, et mente compuncta Lehumnum (vulgo *Lihons en Santerre*) monasterium usque pignora sacra prosequitur. Cumque sub feretro interdum excubaret, hora prandendi contigerat. Plurimis itaque clericorum euntibus esum, et parvo numero ad custodiam remanente sacrorum, cum et ipsi paululum extra ecclesiam deambulatum issent, revertentes inveniunt hominem solo stratum tantopere vexari, ut ab ore ipsius et auribus cruor cum magno fetore proflueret. Quo clerici viso, et socios, qui pransum ierant, ad theatrum tanti miraculi accele-

rant. Epasmo igitur rediens ad clericos an loqui valeat nescio quibus verbis interrogando tentatur. Mox ille eadem quæ audierat a percunctatore respondit. Infinitas cuncti glorias in sublime Deo tulerunt, quis dicat jubilos? Denique ad Nigellam oppidum omnimodis precibus redire coguntur, ut quod sacris minus primo detulerant, integerrime suppleretur. Quod et eximie factum est. Et hic se clarificavit Domina, cujus Filius Deus, quæ hucusque distulerat naturæ dona consummat.

CAPUT XIII.

Ad Anglos transferuntur reliquie. — Exinde transmarinas petitori partes, cum se hinc mediterraneo Oceano contulissent, opulentos quosdam mercatores sub eadem classis evectioe habentes, secundo B quantum ad flamina æquore ferebantur. Et ecce immanium, quos multum verebantur, piratarum conspiciunt sibi ingruere ex adverso salandras. Cumque remis undas verrentibus illi adnavigantes fluctuum cumulos prora dividerent, vixque stadii interstitio a nostris absisterent, et sacrorum portitores cum e piratis valde metuerent, consurgit in medio quidam nostras presbyter, et elevato phylacterio, in quo regis [regine] cælorum pignora tenebantur, ex Filii et Matris nomine eis interdixit adventum. Nec mora pro imperio ad puppim rediere rates, nec minori sunt celeritate [deest hic forte expulsi] quam accelerare gestierant. Hinc laus apud liberatos, hinc gloria, mercatores bonæ illi Mariæ gratulabundi multa sibi obtulere pretia.

Qui cultum sacris pignoribus denegaram rustici puniuntur. — Igitur prospere devecti ad Anglos, cum ad Wintoniensem venissent urbem plurima inibi miracula claruerunt. Apud Essecestriam quoque non disparia contigerunt, causasque plurimorum munerum effecerunt. Taceamus consuetudinarias ægritudinum medicinas, insolita attingamus. Non enim ode puricum eorum scribimus, ipsi conscribant, neclacta viritim sed quæque prædicatoria decerpimus. In omnibus pene locis reverenter, ut competebat, excepti, cum ad vicum quemdam venissent, non a presbytero intra ecclesiam, non a rusticis intra domos habitabiles admissi sunt; duas inibi sine mansoribus ædes repererunt, in unam se et sua impedimenta omnia conferentes, alteram sacris reliquiis aptaverunt. Nequissimo itaque vulgo in sua contra divinas res pertinacia perdurante, in crastino clerici cum ab illo rure migrassent, ecce tonitruorum 514 crepitus terrificum e nubibus fulmen expressit, quod decidens burgo illi irruit, et omnia quæ in illo fuerant habitacula in favillam vertit. Et, o Dei mira discretio! cum illæ duæ domus intersitæ aliis quæ ardebant essent domibus, illæ manserant, ut Deus evidens daret indicium propter irreverentiam, quam erga Dei Genitricem habuerunt, ideam miseros homines passos incendiū. At presbyter improbus, qui in barbaris quos docere debuerat, crudelitatem auxerat, collecta suppellecili quam ignibus cælestibus se præripuisse gau-

debat, utrum ad fulmen nescio, an ad mare trans-
iturus advexerat. Quo in loco cuncta quæ congesse-
rat, et quæ transponere nitebatur, identidem ful-
mine sunt consumpta. Ita gens agrestis, et incom-
posita ad Dei mysteriorum intelligentiam, suis
suppliciiis est edocta.

*Sacrilegus, qui pecunias sacris reliquiis oblatas
abstulerat, laqueo se suspendit.* — Ad aliud quoddam
municipium venerant, in quo cum ex opinione, et
evidentia miraculorum, tum multiplex ad sanctas
reliquias ferret oblatio, Anglicus quidam ante
ecclesiam positus dixit ad socium: Eamus bibitum.
At ille, non habeo pretium. Ego, ait, inferam.
Quonam, inquit, reperies? Considero, ait, hos cle-
ricos qui mendacio ac præstigiis tot pecunias a
fatuis eliciunt, ego plane quomodo enitar, ut id ex
ipsis meis contraham obsoniis. Dixit, et ecclesiam
ingreditur, ad consistorium, in quo locatæ erant
reliquiæ, accedit, et simulans quod eas osculo vene-
rari vellet, ore appposito denarios, qui oblati fuerant,
labiis inhiantibus haurit. Inde regressus ad compa-
rem: Veni, ait, et comitemus, quia sufficiens po-
tationis nostræ pretium jam habemus. Quomodo, in-
quit, cum illud non haberes, accepisti? Ex his, ait,
quæ illis impostoribus intra ecclesiam dantur bucca
mea abripiente præsumpsi. Male, inquit, fecisti, qui
a sanctis illa tulisti. Tace, inquit, et huic proximæ
tabernæ te confer. Quid verbosor? Solem in Ocea-
num (48) duxere bibentes. At vespera incumbente,
ille qui nummos sacris subdlexerat aris, ascensa
æqua domum se regredi profitetur. Cumque nemo
contiguum attigisset, facto laqueo cuidam arbore se
appendit, ubi foede moriens oris sacrilegi pœnas
pendit. Ex multis quæ apud Anglos Virgo impe-
riosa peregit, hæc nos excepisse sufficiat.

*Bos nullo impellente cursim se offert ad deferendas
reliquias.* — Lauduni quoque postquam a corro-
gando redierant, dictum mihi a quodam bonæ
indolis clerico est, cui materiei advehendæ officium
fuerat delegatum ad tecta ecclesiæ reparanda, quia
in subeundo monte inter boves unus lassescendo
defecerat. Cumque plurimum clericus æstua-
ret bovem, non reperiens quem pro eo iugo fatigati
inferret, ecce repente bos illo cursim se obtulit, et
quasi ex industria operi auxilium laturus advenit.
Qui motu alacri cum currum ad ecclesiam usque
cum aliis perduxisset, clericus valde sollicitus erat
cuiquam bovem illum ignotum redderet. Qui mox ut
solutus est, non ducem, nec qui se minaret exspe-
ctavit, sed ocius unde venerat, repedavit.

*De casu aquilæ deauratæ in summa sanctorum
arca positæ.* — Is ipse etiam, qui hoc mihi retulit,
id pariter quoque narravit, quia videlicet die illa,
qua Gualdrius episcopus disposita nece Gerardi
Romæ proficisci cœperat, ipse post sacerdotem ad
missas stabat (erat enim diaconus). Cum repente
diē admodum serena, nec flabris ullis flantibus,

A aquila ex ea deaurata, quæ arcæ sanctorum feretra
continenti supererat, saltum faciens quasi violenter
impulsa ruit. Ex quo eventu tunc quidem tales con-
jecturas habuerunt, quasi principalis pars loci,
episcopus scilicet moriturus esset. At vero nos et
hæc eadem forsitan significata sentimus, et digni-
tatem urbis, quæ specialiter inter urbes Franciæ
totius est regia, ruisse, imo magis ruituram esse
putamus. In illo enim, quod retulimus civitatis
discrimine, rex ipse, cujus avaritia provenerat, nec
semel eam quidem revisit. Præpositus etiam regius
consciis nequitiae perpetrandæ, paucis horis ante-
quam oborta seditio committeret urbem, præmissa
concubina et liberis, ex urbe recessit, et antequam
tria vel quatuor milliaria peregisset, eandem vidit
ignibus conflagrari.

CAPUT XIV.

*Hugo decanus absque electione episcopatu donatur
a rege.* — Igitur exacto his modis episcopo, de eli-
gendo altero regias aures appellere cœperunt. Da-
tur ei nulla electione præmissa quidam Aurelia-
nensis decanus, cujus decaniam, quia referendarius
regis quidam Stephanus ambiebat, qui episcopus
esse non poterat, ipsi a rege episcopatum obtinuit,
decaniamque suscepit. Quo ad consecrationem
exhibito, cum prognosticum ejus aucuparentur, va-
cuam repererunt paginam. Ac si diceret: De ce-
nihil vaticinabor, cum nulli pene futuri sint actus.
Post paucos enim menses occubuit. Aliquas tamen
de episcopi domibus restituit. (114) Quo decedente,
iste legitime et invitatus eligitur. In hoc, inquam,
legitime, quia in nullo venalis introiit, nec quid-
quam Simoniace agere intendit. Cui tamen in pro-
gnostico suo Evangelicum capitulum dure sonuit,
quia id ipsum quod Galdricus habuit: « Tuam, sci-
licet, ipsius animam pertransibit gladius (Luc. II,
35). » Quid autem infortunii sibi immineat, Deus
viderit.

Teudegaldus episcopi occisor furcis infertur. —
Antequam vero ad alia progrediamur, dicendum est
quod Teudegaldus proditor **515** ac interemptor
episcopi, post biennium internecionis illius a militi-
bus Ingelranni captus, et furcis illatus est. Is in
Quadragesima comprehensus, postquam pene usque
ad vomitum comederat et biberat, et coram aliqui-
bus, quod dici nefas est, se Dei gloria plenum, ven-
trem protendendo et mulcendo, manu jactaverat,
tentus et in carcerem relegatus, non a Deo, non ab
homine pœnitentiam petiit, nec etiam productus ad
pœnam, cuiquam quidquam dixit, eaque insensibili-
tate ad Deum qua vixerat interiit. Sed jam ad
omissa redeamus.

Thomas excommunicatur. — Igitur Thomas qui
nefarios illos, et Gerardi primum, et postea episcopi
domini sui et cognati occisores, cum illa communia
maligna susceperat (115), ab archiepiscopis totius
Franciæ et episcopis non solum in conciliis, synodis,

(48) Id est occasum.

ac regiis curiis, sed et postmodum ubique parochiarum ac sedium per omnes Dominicas, succrescente ineffabiliter malitia, creberrimo passim anathemate pulsabatur. Noverca autem sua illa Ingelranni male præsumpta, cum crudeliorem ursa fera gereret animum, et Thomam quasi æmulum sibi videret emergere, Ingelrannum paternos affectus erga eum, ipsumque patris nomen compulit abjurare. Unde femineo consilio cum cœpisset eum a suo jure arcere, et apertus ei hostis existere cœpit, ut comici verbis utar, de stulto insanum facere. In tantum ergo furorem mens paulatim malis in dies potioribus imbuta prorupit, ut jus fasque assereret, si non secus ac bestias incedendo homines æstimaret. Quia enim a muliercula injuste, ut res erat, exhæredabatur, juste a seipso et à suis complicibus posse bacchari cœdibus putabatur. Procurabat quotidie sævissima illa novis semper consiliis, quos ei ad subversionem proponeret, hostes; ille e contra minime feriabatur indesinenter contra eum exsequi prædas, incendia et mortes. Nostra ætate non vidimus duas uspiam convenisse personas, quorum administratione viderimus sub una causa tot evenisse res malas. Nam si fuit ille caminus, hæc oleum dici potest.

Tales plane utrobique fuere mores, ut cum veneris non parcerent indifferenter operibus, non minus tamen, imo amplius fierent mox præbita occasione crudeles. Sicut enim haud jura nunquam maritalia tenere, ita nec illum unæ conjuges ab scortorum poterant aut externarum carnum rivalitatibus cohibere. Quid plura? Cum ista illum novarum quotidie rerum molitionibus instigaret, et ille homicidiis insontium rabiem exsatiare non posset, in tantum ut uno die decem hominibus oculos eruerit, quos nec mora mori contigerit, fiebat ut utrinque lassati facerent momentaneas paces; sed post paululum femina illa veteres refricante morbos, in mutuas consurgerent neces.

Ambiani calamitates, per Ingelrannum comitem, et alios excitatæ. — Igitur Laudunensis provincia cum his sub utroque malignitatibus quateretur, in Ambianensem Deo iudice est translata calamitas. Nam ⁽¹¹⁶⁾ post funestum excidii Laudunensis eventum, Ambiani regem illecto pecuniis fecere communiam, cui episcopus nulla vi exactus debuisset præstare favorem, præsertim cum et nemo eum urgeret, et cœpiscopi sui eum miserabile exitium, et infaustum civium confligium non lateret. Videns itaque Ingelrannus urbis comes ex conjuratione burgensium comitatus sibi jura vetusta recidi, prout poterat, jam rebelles armis aggreditur. Cui etiam non defuit, Adam sic enim vocatur, et suæ cui præerat ipse turrei auxilium. A burgensibus ergo urbis pulsus, ab urbe in turrem se contulit. Qui cum in comitem irremissis assulibus grassarentur, et Thomam quasi amantiorem suum dominum ad communis illius sacramenta vocantes, contra parentem, ut putatur, suum filium suscitarent. Ignominiosam enim valde

A matrem habuit, et ideo semper patris affectu caruit. Perpendens interea Ingelrannus, quia sui ævi gravitatem caupones et macellarii irriderent, accersito Thoma, pactoque cum eo fœdere, etiam novercam illam præbitis innumeris sacramentis novo ei insinuavit amore. Quæ nimirum sibimet non ignava, non parum ponderis gazas ab eo exegit pro innovata pace.

Exhausto denique Thomas plurimo quem habebat thesauri cumulo, opem quoque Ingelranno spondit contra burgenses, quibus cum vicedomino adnuebatur episcopus. Thomas igitur et Adam, qui turri præsidebat, cœperunt acerrime insistere vicedomino atque burgensibus. Et quamprimum, quoniam episcopum et clericos factæ cum burgensibus factionis arguebant, res pervasit Thomas ecclesiæ. Et in una quidem villarum ejus, præsidium sibi firmat, per quod cæteras mox incendiis et prædis exterminat. Ex una earum cum maximam captivorum abduxisset cætervam, multamque pecuniam, residuum promiscui sexus, et diversæ ætatis vulgus, cohortem certè quæ illo confugerat plurimam in ecclesia concremata cremavit. Inter captivos autem quidam, qui panis emendi gratia in villam venerat, eremita captus ante eum ducebatur. Erat vero imminens, postridie scilicet, festum beati Martini. Cumque flebiliter inelamasset ad Thomam ejus professionis esset, qua pro causa eo devenisset, **516** saltem pro honore sancti Martini sibi miseresceret. Ille e vagina pugione exempto, ejus trajecit pectus et viscera, Accipe, dicens, propter sanctum Martinum. Leprosus pariter carceri truserat. Quod elephantiosorum provincialium cœtus audiens, obsidii tyranni fores, conclamans ut sibi socius redderetur. Quibus ipse comminatus est, nisi recederent se vivos incensurum. Et cum territi aufugissent, in tuto positi, et ex regione pariter conglobati, Deum super eo in vindicem compellantes, pari voce latis in altum vocibus ei maledixerunt. Leprosus autem idem in pœnali carcere diem clausit.

Mulier quoque prægnans ergastulo itidem relegata, ibidem interiit. Quidam de captivis tardius expediebant iter, quibus sub collo eas quas vocitant canolas præcipiens perforari, senis eorum, ni fallor, aut quinque, funes fecit inseri, sicque sub truci angaria profiscisci. Qui post paululum in custodia sunt defuncti. Quid verba protrahimus? In illo negotio triginta solus homines proprio ense peremit. At noverca sua videns tantis hominem inserere se periculis, avida perimendi eum mandat vicedomino, ut Thomæ subtiliter excursus observet. Qui cum illum nescio qua euntem nocte quadam circumfudisset insidiis, confossus membra vulneribus etiam in poplite lanceam hostis pedestris accepit. Qui cum alias, tum in geniculo durissime læsus, vellet nollet, a cœpto desit.

Defectus inter sacra facienda infortunia prænuntiant. Episcopus Ambianensis Godefridus abdicat episcopatum Cluniaci et Carthusiæ aliquandiu vixit,

ac post jubente Remensi archiepiscopo rediit. — At episcopus antequam ecclesia sua tale exterminium pateretur, quodam die festo missas acturus erat. Quidam vero specie religiosus presbyter sacramentum ante eum ex sola aqua nescius confecerat, post quem et episcopo idem accidit. Cunque libamen assumpsisset, et non nisi aquam esse sensisset, dixit: Magnum scitote pro certo malum ecclesie imminet isti. Quod ipsum infortunia presbyteri, quae ante contigerant, astruebant. Cum ergo vidisset suam nec clero nec populo praesentiam esse gratam, quia neminem juvare poterat, assumpto quodam nostro monacho, inconsultis omnibus clero suo ac populo libellum, ut ita dicam, repudii dedit, et archiepiscopo Remensi annulum, sandaliaque remisit, et se in exsilium iturum nunquamque deinceps episcopum futurum utrobique mandavit. Ex pontifex ita factus cum Cluniacum attingisset, rursus sponte propria episcopus factus altare inibi consecravit. Inde digressus Carthusiam perrexit, de quo loco in hujus opusculi primordio nobis sermo fuit. Ibi extra conventum in cellula commanens, sex de viatico suo argenti sibi marcas retinuit. Qui post duos menses non ab aliquo suorum, sed ab archiepiscopo remandatus, moras in reditu non fecit; ad hoc enim marcas sibi utiles futuras scivit. Clerus autem et populus eum non sine moerore recepit, qui eo absente super altero eligendo non sine magna ipsius aspernacione non sategit. Ipse enim turbam moverat quam sedare non poterat.

Thoma itaque ad sua translato, et ex vulnere praelibato jam impotenter agenti, quoniam filius Adæ, nomine Adelemus, puer pulcherrimus in futuram desponderat conjugem ipsius filiam. Qui Thomam jam læserat in Adam, et in turrim ejus ipsa Ingelranni turpis concubina arma convertere parat. Ipse autem in fidelitate Ingelranni lucusque contra burgenses steterat. Rege ergo conducto turrim obsidione circumdat. Et certe Adam regi hominum fecerat, nec ab eo defecerat, rexque eum in sua fide susceperat. Referrī non possunt ab aliquo, ne ab eis quidem quorum pars periclitabatur, factæ neces de burgensibus per turrenses, cum ante obsidionem, tum postea crebriores. Nullus enim apud urbanos actus erat, sed passio sola. Quod primum promotum nondum malo facile Godefridus episcopus, sicut omnibus notum est, sedasset, nisi vicedominum, qui maximo eum semper habuit contemptui, timuisset. Ejus plane moris est ut neminem revereatur, nec cuiquam beneficus sit, nisi aut de ipso male loquatur, aut sibi male faciat. Qui dum ab uno morderi timet, et scienter perfidissimo placere gestit, Deo justo iudice, ab ipso potissimum, et ab omnibus laceratur.

Galterius archidiaconus Thomæ comitis dolo et imperio trucidatur. — Thomas igitur turri subvenire non potuit, intra quam et filiam, et militum suorum probiores dimiserat. Mala autem ubique tanta egerat, ut archiepiscopi et praesules pro ecclesiis que-

rimonia data ad regem dicerent, se in regno ejus Dei officia non facturos nisi ulscisceretur in illum. Nam ea tempestate, qua pestifer ille contra Ingelrannum burgensibus admitebatur, Galterius, de quo supra egimus, qui cum Guidone coarchidiacono suo solus de proditoribus Gerardi resederat, ad illam bonam Ingelranni lateralem, suam videlicet uterinam sororem, quod adulterinum connubium ipse miscuerat, circa mediam ferme Quadragesimam locuturus perrexit. Quod cum Thomas addidicisset, missa legatione celtissima imperat Roberto cuidam, omnium scelestissimo (tales enim amat famulos) ut Galterium ab Ambianensi redeuntem observent, et quot possunt interimant. Quae ille non alias quam ab ipso Laudunensi promontorio prospectans, per ipsam viae concavitatem, qua de **517** monte descenditur, in occursum illi cum suis venit. Galterius autem praemisso comitatu jam in urbem mulo sedens sequebatur. Sic igitur solitudine aucupata gladiis eum crudelissime conciderunt. Quo occiso ad Thomam cum mulo hilares revertuntur.

Creziacum castrum expugnatur a rege. — De his ergo ac similibus cum maximis Ecclesiarum doloribus apud regias cum impeterentur aures, in sequenti anni Quadragesima postquam archidiaconum occiderat, collecto rex adversus eum exercitu, praesidia quae in villis abbatiae Sancti Joannis exstruxerat aggredditur. De equestribus autem vix ex corde opitulabatur regi cum etiam pauci essent, levis autem armaturae infinitum prorsus agmen. Quos ille contra se conflari audiens garriebat, cum etiam prorsus impositus lecto decumberet. Monitus a rege ut adulterina castella destrueret, sceddissime respuit. Oblatis sibi multorum affinium auxiliis exhibillavit. Tunc archiepiscopus et episcopi, factis in altum gradibus, multitudinem asciverunt, commonitorium eis pro negotio fecerunt, a peccatis absolverunt, et ut sub nomine poenitentiae castro illi quod Creziacum (*Crécy*) vocant, de salute animarum tuti irruerent, imperarunt. Quod et mirabili ausu pervadunt. Erat autem munitio insolitae fortitudinis, ita ut omnis eorum nisus multis ridiculus videretur. Cum ergo qui intus erant, defensionem intenderent, capto tamen jam priori vallo, astitit rex in porta castelli, et submonitis oppidanis ut castrum sibi traderent, curae se dicerent non facturos, protensa manu juravit se non comesurum donec caperetur. Ea tamen die solvit impetum. In crastinum vero regreditur, arma sumit, de militibus autem vix quispiam coarmari voluit. Cumque apertae eos prodicionis arcesseret, accitis pedestribus, ipse prior vallo insistere et ad interiora niti coepit. Nec mora penetratur intro, ingens victualium copia reperitur, defensores tenentur, oppidumque diruitur.

Tandem se dedit Thomas. — Haud longe hinc aliud municipium, nomine Novigentum. Hujus clavibus regi delatis, incolae profugerunt. Apud Creziacum aliqui furcis appensi sunt de captivis ad terrorem defensorum, aliqui alias occisi. De assultoribus

nescio si aliquis præter unum militem. Thomas autem apud Marnam tuebatur se, qui, facta pecuniaria redemptione apud regem et regios, et pacto ecclesiis damno quod fecerat, hinc paci, illinc se reddidit communioni. Ita vir omnium superbissimus iniquissimusque per manum pauperrimam, quam sæpe punierat quamque spreverat, punitus est. Illud non est reticendum quod, cum rex Laudunum cum suo hoste venisset, aeris mollities intempestiva cuncta reddiderat. Tunc archiepiscopus ad eos: « Oremus, ait, Deum, ut, si vult fieri quod proposuimus, det serenum. » Quo dicto, aer extemplo renituit.

Godefridus episcopus redit a Carthusia. Rex, obsidione facta Ambiani, inexpugnabilem turrin experitur. — Igitur Dominica Palmarum reversus a Carthusia Godefridus episcopus, longe alia quam ibi didicerat, incipit propagare. Regem ergo arcessit, et die celebri ac verendo ipsum et astantem populum adversus turrenses sermone habito, non Dei, sed Catillinario irritare intendit, spondens regna cœlorum his qui turrin expugnando perierint. Postridie pro muro Castellionis (sic enim vocatur) ingentes machinæ porriguntur, eisque milites imponuntur. Turrenses ante cortinis sese protexerant, ne esse eorum proderetur. Episcopus vero nudipes ad Sanctum Aceolum non tunc pro hoc exaudiendus abierat. Interea turrenses permittunt eos se muris ingerere, machinas admove. Quibus applicitis, Alerannus quidam talium peritissimus, duas quas instituerat phalaricas opponit, et quater vicinas pene mulieres ad saxa quæ imposuerat intorquenda disponit. Milites autem interni contra externos prælia eominus ense tractabant. Cumque Achilleis animis sua propugnacula defensarent, mulieres, viris æquiparandæ, missis ex tormento lapidibus utrasque confregerunt. Et fervescente jactu missilium, quater vicenis, ut relatum est, vulneratis, etiam regem jaculo in pectore loricate læscrunt. De his autem qui spiculis sunt trajecti, præter unum nullus evasit. Hoc episcopi nepos Rothardus clericus retulit.

At milites qui de machinis pendebant, obrui se videntes, fugam ineunt; nec mora cæteri. Quibus aliquantisper amotis, turrenses prosiliunt, machinas concidunt, materiemque ad se convehunt, cum eos a longe conspicerent, nec aggredi auderent tria pene millia, qui prius oppugnarunt. Videns igitur rex inexpugnabilem locum cessit, obsideri jubens dum fame coacti se redderent. Iluc usque perseverat obsidio, et dici non potest quot de burgensibus solis quotidie pene depereant. Adam vero extra positus suburbia, et Ingelrannum atque vicedominum crebris hostilitatibus urget. Unde etiam si vexatio intellectum daret auditui, scire possent quia, etsi Thomas succubuit, non omnes tamen causæ sunt pæres, nec Dei penes omnes æqua judicia, ut sit episcopo ad necesse licentia provocandi.

CAPUT XV.

Reinsendim abbatissam perimit servus ipsius. Vasa sacra subripuit Anselmus quidam. Duello innocentem

A superavit. — Antequam autem ad contiguala devolvamur, quoniam et de Saessorum quibusdam dicturi sumus, sciendum est quia super omnes Franciæ provincias Laudunenses detestabiliora agunt. Nam qui presbyteros, episcopum, archidiaconum occiderant, nuperrime etiam solertissimam seminarum abbatissam Sancti Joannis, genere clarissimam, Ecclesiæ provectricem, nomine Rainsendim **518**; Laudunensis indigenam, suus servus occidit, quodque passa est pro Ecclesiæ fide consustinuit. Quid quod ipsa ecclesia non vocabat a sacrilègiis? Quæ tamen quia regina omnium non reliquit inulta, digne prosequimur. Ab his, quos (¹¹⁷) matricularios vocant, qui gazas ecclesiæ familiaris asservabant, vasa ministerii cœpere subdûci, quæ tamen in magistris eorum retorquebantur clericos. Erant plane laici. Hæc primo a quibusdam. Secundo quidam Ansellus vulgo urbis oriundus, immanis et rusticus, infra dies Dominici natalis ante matutinos, cruces, calices, aurea quæque subripuit. Cumque post aliquod tempus prærepti auri massulam Suessonico cuidam mercatori venum tulisset, et furtum sacrilegum quod fecerat, prodidisset, ac sacramentum ab eo ne se proderet accepisset, ille interim damni illius conscios per Suessorum parochias excommunicari audivit. Quod is animadvertens Laudunum venit, rem clero prodidit. Quid plura? conventus ille negavit. (¹¹⁸) Is, contra datis vadibus, bello [f., duello] eum pugilaturus impetiit. Nec ille distulit. Erat autem Dominica. Quibus clerici præ prope ratione commissis, ille qui furem compellaverat, victus ruit. In quo duo constant, aut eum qui furem pejerando prodiderat, minus recte fecisse, aut, quod multo verius est, legem illegitimam omnino subiisse. Huic enim legi certum est nullum canonem convenisse.

Alia audacior committit furta. — Victoria denique Ansellus tutior ad tertium prorupit sacrilegium. Nam ineffabili commento gazophylacium prorupit, et copiosius aurum gemmasque tulit. Quibus tultis, celebrato jam (¹¹⁹) sacri laticis iudicio, in hunc cum aliis matriculariis injectus est, superque natando convictus, eum quo et alii primi damni cognitores: quorum alii furcis illati, aliis vero parsum. Is pariter tractus spondet se dicturum, dimissus diffitetur. Secundo evector in furcam, prodere rem se jurat. Remissus ait: Sine præmio nihil faciam. Appenderis, inquiunt. Et vos nihil habebitis, ait. Inter hæc Nicolaum castellanum Guinimari filium, adolescentem clarissimum, infinitis jaculabatur conviciis, ejus manibus hæc fiebant. Consulitur episcopus et magister Ansellus quid facto oporteat. Melius est, aiunt, ut pecunia sibi detur, quam tanta auri quantitas amittatur. Pacti ergo ei sunt quingentos ferme solidos. Quibus sponsis, multum quod in vinea sua eondiderat restituit aurum. Pollicitus vero se de patria recessurum fuerat, trium autem ei dierum com meatum episcopus sponderat. In quo spatio cum elabi elam vellet, et universos urbis ipsius pro-

videret egressus, villa ex parte ejus grandium fluminum species apparebant, quæ eum progredi omnino vetabant.

Palam ergo illum recedere sine ullo furto sui fructus hæc invisibiliter sibi proposita fluentia cogebant. Quo cum ventum foret, et se nolle recedere quædam furiosissima loquens diceret, cumque eum episcopus magis urgeret, cœpit quasi extra se positus mussitare, quædam se scilicet adhuc scire quæ distulisset dicere. Quod cum per vicedominum didicisset episcopus occasionem nactus, quoniam se juraverat nil plus scire, solidos quos ei proposuerat dare, subtraxit, et carceri relegavit. Qui etiam suppliciiis adactus, gemmas contracti operis se penes se habere fassus est. Et ad locum eos ducens, ostendit eas in linteolo sub saxo pendentes. Cum his omnibus quoque phylacteria sacra subduxerat, quæ quandiu tenuit, dormire non poterat, quia sanctis feralem animum concutientibus, tanti eum sacrilegii horror invaserat. Igitur et ipse in sublime proventus, appositus est ad patres suos, plane diabolos.

CAPUT XVI.

Matris Joannis, Suessorum comitis, actus nequam. Manassis etiam mater. — Joannes interea, Suessorum comes (ut jam stylum ad promissa vertamus), militia solers pacisque studiosus fuit, cujus tamen intentio sola sua utilitas fuit. Nam paterna et avita nequitia in exitium matris semper Ecclesiæ redundavit. Porro mater [Joannis] inter cætera potentia suæ miracula (49), linguam diacono cuidam a gutture exemptam succidi fecit, oculosque convelli. Nimirum id præsumpsit parricidalis audacia. Nam Judæi cujusdam studio fratrem proprium cupiditate comitatus veneno occiderat. Quam ob causam et Judæum ignis assumpsit, et ipsa pridie quam caput jejunii sequebatur, postquam eximie cœnaverat, in ipso sui somni nocte primordio paralyti percussa, officia linguæ perdidit, totius corporis invaliditudinem incurrit; quodque potissimum est, nil deinceps quod ad Deum pertineret sapuit, et de cætero porcum vixit. Cui etiam justo Dei judicio, quasi pro medela, pene lingua desecta est. Sic se ab initio Quadragesimæ usque ad octavas Paschæ, cum diem clausit, habuit. Inter ipsam autem, et hunc Joannem, et episcopum Manassem, filios ejus, non modo simultates, sed lethalia cilia erant, et hæc genuina. Nam genus illud vicissim infestos se habent. Certe dum ad tumultum delata fuisset, inter sepeliendum mihi comes isdem de ea, quæ sunt superius relata narrabat, adjiciens: Quid, inquit, pro ipsa dilargiar, cum pro sua ipsius anima ipsa nil voluerit dilargiri?

In Joannem illum, Judaicæ perfidiæ sectatorem, scripsit Guibertus tractatum contra Judæos. — Denique comes ipse, cui recte dici posset, « pater tuus Amorrhæus et mater tua Cethæa (Ezech xvi, 3), » non modo ad parentem regeneravit utrumque, sed multo deteriora perégit. Ipse Judæorum et hæreticorum per-

A fidiam tantopere coluit ut quod Judæis metum fidelium impræsumptibile erat, ipse diceret de Salvatore nefaria. Quam male autem in cælum posuerit os suum (Psal. LXXII, 9), intelligi potest 519 ex meo illo libello quem contra ipsum rogatu Bernardi decani scripsi. Quæ quoniam ori Christiano indicibilia sunt et piis auribus execrabiliter exhorrenda, supprimimus. Cum Judæos attolleret, a Judæis proinsano habebatur, dum verbo sectas eorum approbaret, et nostra in promptu sequeretur.

Quam nefanda profert agitque comes. Generosum uxoris ipsius factum. — Et certe in Natali et Passione Dominica, et in hujusmodi tam humilem se præbebat, ut vix perfidum putarem. Nocte paschali se in ecclesia ad vigilandum contulerat, religioso cuidam clerico, ut de mysterio dierum illorum aliqua sibi diceret, suggesserat: Qui cum qualiter passus sit Dominus, et quomodo resurrexit, intimasset, exhibilans comes ait: Ecce fabula, ecce ventus. Si tu, inquit, pro vento et fabula, quæ dixerim habes, quid hic vigilas? Pulchras, ait, mulieres, quæ istic coexcubant, libenter attendo. Certe cum conjugem juvenulam speciosam haberet, ea contempta rugosissimam ita affectabat anum, ut cum intra domum cujusdam Judæi lectum sibi, et illi sæpius apparari faceret, nunquam tamen stratu cohiberi poterat, sed in aliquem angulum turpem, aut certe intra apothecam aliquam præ furore libidinis se cum illa sordidissima contrudebat. Quid, quod cum uxore sua parasitastrum quemdam, extinctis jam nocte lucernis, sub specie sui cubitum ire mandavit, ut adulterii sui crimen impingeret? Quæ cum non esse comitem ex corporis qualitate sentiret (erat enim comes fœde pruriginosus) suo quo valuit nisu, et pedissequarum auxilio, scurram dure cecidit. Quid plura? Non sanctimoniam, non monacham a sua abusione excluderat, nec fratrum plane sanctorum unquam rivalitati pepercerat.

Impiissima et infelici morte periit comes ille. — Hujus putidissimi blasphemias cum pati jam Virgo Mater, omnium regina, non posset, redeunti ei ab expeditione regia, collegarum suorum dæmonum ad urbem jam propinquantem ingens globus apparuit, qui hirta coma, sensu effero domum veniens, ea nocte conjuge repulsa, cum anuprædicta concubuit, in qua et lethali morte decubuit. Cumque anxiam cœpisset, prædictum clericum, cum quo in vigiliis egerat super urinarum suarum consideratione consuluit. Qui ei de morte respondens cum sua anima, et de perpetratis libidinibus eum conveniret, ille intulit: Vis, inquit, ut leccatoribus (gulosis), scilicet presbyteris, mea erogem? ne obolum quidem. A multis discretioribus te didici omnes feminas debere esse communes, et hoc nullius momenti esse peccatum. Dixit, et nihil aliud quam rabiem postea dixit, aut fecit. Nam astantem sibi conjugem pede volens propellere, cuidam militi (deest, alapam, aut pugnum)

sedente ea, impegit grandem aëo, ut eum everte-
ret.

Tenebantur ergo insanissimi hominis manus, ne
se suosque disjiceret, donec defatigaretur, donec
virginissimæ Genitrici et Deo Filio ejus inimicum
diaboli extorqueret spiritum.

CAPUT XVII.

Clementii, Ebrardi, et gregalium hæreseos summa.
— At quoniam hæreticorum, quos hic nefandus
amabat, meminimus, quidam rusticus, Clementius
nomine, cum fratre Ebrardo, apud Buciacum, pro-
ximam Suessionis villam, commanebat. Qui, ut vul-
gabatur, de primoribus suæ hæreseos erat. De hoc
ferebat impurissimus ille comes, quod sapientio-
rem eo neminem comprobasset. Hæresis autem ea est,
non quæ palam suum dogma defendat, sed quæ per-
petuis damnata susurris clandestina serpat. Ejus
vero talis dicitur esse summa.

(¹²⁰) Dipensationem Filii Virginis phantasma fa-
tentur.

Baptisma parvulorum non intelligentium sub pa-
trinis quibuscunque adnullant.

Suum autem appellant Verbum Dei, quod sit quo
nescio rotatu longo sermonum.

Mysterium quod sit in altari nostro ita exhorrent
ut ora sacerdotum omnium os inferni appellent.

Et si pro velamine suæ hæreseos aliquoties inter
alios nostra sacramenta suscipiant, sic pro dieta
habent, ut ea die nil amplius edant.

Sæcra cœmeteria a reliqua terra comparatione non
dividunt.

Conjugia damnant, et fructificare coïtibus.

Et certe cum per Latinum conspersi sint orbem,
videas viros mulieribus cohabitare sine mariti, con-
jugisque nomine, ita ut vir cum femina, singulus
cum singula non moretur, sed viri cum viris, femi-
næ cum feminis eubitare noscantur. Nam viri apud
eos in feminam nefas est.

Edula omnium quæ ex coïtu nascuntur, eliminant.

Conventicula faciunt in hypogeis aut pœnalibus
[penetralibus, vel penatibus] abditis, sexus simul in-
differens, qui candelis accensis euidam mulierculæ
sub obtutu omnium, relectis, ut dicitur, natibus,
procumbenti eas a tergo offerunt; hisque mox ex-
stinctis chaos undecunque conclamant, et cum ea
quæ ad manum venerit prima quisque coit.

Quod si inibi femina gravidetur, partu demum
fuso in idipsum reditur.

520 Ignis multus accenditur, a circumsedenti-
bus puer de manu in manum per flammam jacitur,
donec exstinguitur. Deinde in cineres redigitur; ex
cinere panis conficitur; cuique pars pro eucharistia
tribuitur, qua assumpta nunquam pene ab hæresi
ipsa resipiscitur.

Isti Manichæis parum dissimiles. — Si relegas
hæreses ab Augustino digestas, nulli magis quam
manichæorum reperies convenire. Quæ olim cepta
a doctioribus, residuum demisit ad rusticos, qui

vitam se apostolicam tenere jactantes, eorum actus
solos legere amplectuntur.

*Ad judicium vocantur ab episcopo Suessionensi. Co-
ram Guiberto interrogantur.* — A domino ergo Suesso-
rum pontifice viro clarissimo Lisiardo præfati duo
ad examen urgentur. Quibus cum ab episcopo inge-
reretur, quod conventus præter ecclesiam facerent,
et hæretici ab affinibus dicerentur; respondit Cle-
mentius: Num legistis, domine, in Evangelio, ubi
dicitur: « Beati eritis? » (*Luc. vi, 22; Joan. xiii, 17.*)
Cum esset enim illiteratus, quod « eritis » signifi-
caret hæreticos æstimabat. Putabat etiam quod hæ-
retici dicerentur, quasi hæreditarii, haud dubium
quin Dei. Cum ergo discuterentur quid crederent,
Christianissime responderunt, conventicula tamen
non negarunt. At quia talium est negare, et semper
hebetum clam eorda seducere, addicti sunt judicio
exorcizatae aquæ. Cumque in ipso apparatu rogasset
me episcopus, ut ab eis secreto quid sentirent elice-
rem, et eis baptismum infantium proponerem, dixe-
runt: « Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus
erit » (*Marc. xvi, 6.*) Cumque in bona sententia
magnam quantum ad ipsos intelligerem latere ne-
quitiam, interrogavi quid putarent super his qui sub
aliorum fide baptizantur. Et illi: Propter Deum ne
nos adeo profunde scrutari velitis. Idem ad singula
capitula addentes, nos omnia quæ dicitis credimus.
Tunc recordans versus illius, in quem Priscillianistæ
olim consenserant, scilicet:

Jura, perjura, secretum prodere noli:

(*AUGUST. De hæres. e. 70.*)

dixi ad episcopum: Quoniam testes absunt, qui
eos talia dogmatizantes audierunt, cepto eos addi-
cite judicio; erat enim matrona quædam, quam per
annum Clementius dementaverat. Erat et diaconus
quidam, qui ex præfati oræ alia capitula maligna
audierat.

Probatum eorum fides per sacramentum et aquam.
Populus hæreticos igne absumit. — Missas itaque
egit episcopus, de cujus manu sub his verbis sacra
sumpserunt: Corpus et sanguis Domini veniat vo-
bis ad probationem hodie. Quo facto, piissimus epi-
scopus, et Petrus archidiaconus vir fide integerrimus,
qui ut non subjicerentur judicio, eorum pro-
missa respuerat, ad aquas procedunt. Episcopus cum
multis lacrymis litaniam præcivit, deinde exor-
cismum fecit. Inde sacramenta dedere se nunquam
contra fidem nostram credidisse, aut docuisse. Cle-
mentius in dolium missus, ac si virga supernatet.
Quo viso, infinitis gaudiis tota effertur ecclesia.
Tantam enim sexus utriusque frequentiam opinio
ista conflaverat, quantam inibi nemo præsentium se
vidisse meminerat. Alter confessus errorem, sed
impoenitens, cum fratre convieto in vincula conjici-
tur. Duo alii e Durmantiis villa probatissimi hære-
tici ad spectaculum venerant, pariterque tenti sunt.
(¹²¹) Interea perreximus ad Belvacense concilium,
consulturi episcopos quid facto opus esset. Sed fi-
delis interim populus clericalem verens molliem

concurrit ad ergastulum, rapit, et subjecto eis extra urbem igne pariter concremavit. Quorum ne propagaretur carcinus, justum erga eos zelum habuit Dei populus.

CAPUT XVIII.

Puella festo die S. Nicasii suere præsumens dat pœnas. Huic opem fert B. Virgo. — Apud Noviomum ecclesia est parochialis, in beati Nicasii honore ab Alduino [al., Harduino] quondam episcopo dedicata. Ipsæ etiam ejus reliquæ istuc a Remensibus deportatæ aliquandiu quieverunt, non dico in prædicta ecclesia, sed in urbe. Ante hoc ergo ferme quinquennium, cum imminens martyris festività jussa esset a presbytero debitis feriis honorari, quædam ea die paupercula sola degens sub matre puella, suendi quidpiam præsumpsit opusculum. Quæ cum manibus suendâ coaptans filum per linguam, ut assolent, et labra protraheret, fili nodus, qui mulæ erant grossitie, ac si id præacutum linguæ summitati adeo inseritur, ut nullatenus exinde eximi posset. Nam si ab aliquo tentaretur evelli, immodicis misera angustiis angeretur. Cum frequentia igitur populari calamitosa illa ad episcopalem ecclesiam, Reginæ martyrum misericordiam precatura non verbis, cum matre progreditur. Loqui enim filo linguam terebrante ac inibi dependente vix poterat. Quid plura? Turbâ quidem vulgi lacrymose compatiens domum rediit, postquam diu laborantem puellulam multumque spectaverat. Illa die ipso cum nocte sequenti perseverans in petendo, comite matre remansit. Postridie cum Dominam cœlorum ac terræ præcordialissimis precibus pulsavissent, et sicut Ansellus presbyter ecclesiæ sacrista mihi retulit, letaniam matre prænuntiante, filia submurmurante, ac si scirent litteras mirabili ordine texuissent, filia ad Matris Virginis altare progreditur, flebiliterque complectitur, moxque filum inter oscula crebra laxatur. Ad theatrum tantæ gratiæ clerus et populus accessit, infinitis laudibus cum Deo Virgo Mater attollitur, **521** quæ in eo Reginam martyrum se probavit, quod commissam in martyrem culpam pro se sic ulta est, sicut motum denique suum in satisfactione placuit. Nec parum martyris nobilitas claruit, qui in eo quod pauperculam humilem punit, quantum superbos, qui sibi adversantur, adversetur innotuit. Hoc in eadem qua factum est ecclesia, mihi et relatum, et filum miræ grossitie cum nodo adhuc cruento a præfato presbytero ostensum. Simile quid etiam in die Annuntiationis beatæ Mariæ nostra ætate est actum, quod a Ratbodô urbis episcopo constat scriptum.

Milites qui Novigenti res abstulerant a Deipara plectuntur. — In hac ipsa Novigenti, cui Deo auctore servimus, Ecclesia, miles quidam rapinam fecerat, fratrum scilicet boves abduxerat, Calviacumque castrum deveniens, unum de bobus comedendum a se, ut putabat, complicibusque decoxerat. Ad primum ergo quod de carnibus illis ori intulit, divina virtute percussit, et uterque ei inter masti-

candum oculus a fronte, et ab ore lingua exprimitur; sicque eo damnato, vellet nollet, residua præda reducitur.

Alter contigui fluvii partem, qui Aquila nuncupatur, piscationi suæ ascribere nitebatur, quæ ex antiquo præfati loci fratribus debebatur. Cumque fratrum piscator ab illa parte fluminis per ipsum militem omnino absterreretur et pro hoc Ecclesia multis placitis urgeretur, a Domina præpotenti in membris aliquibus paralyseos valetudine conquassatur. Sed hoc cum fortunæ, non ultioni divinæ ascriberet, dormienti illi piissima Virgo astitit, et aliquot ei alapas non sine severitate in facie dedit. Qui exinde experrectus, et ex verberere sensatior factus, illico nudipes ad me venit, veniam petit, quid beatâ Maria animositatis sibi intendisset, aperuit, usurpata remisit. Hoc unum didici, quod nemo isti Ecclesiæ infensus fuit qui non ad evidens detrimentum venerit, si perseverare delegerit.

Itidem compendii. — Apud Compendium quidam præpositus regius adversabatur ecclesiæ beatæ Mariæ, et beatorum Cornelii et Cypriani. Quem cum foro medio clerici convenirent, et ex nomine tantæ Dominae, tantorumque patronorum, ne id faceret denuntiarent, illé sacris in nullo deferens nominibus, fœde rogantium ora exprobrando confudit; sed inter ipsa verba, cum equo insideret, ruit, et (¹²²) sordidissimas bracas, quibus cingebatur, ventris profluvio mox sub se respexit.

S. Justi reliquias percutiens mulctatur. — Et quia de reverentia sanctis exhibenda dicere cœpimus, municipium est in eodem pago Belvacensis episcopii, quod Sancti Justi vocatur. In quo, cum seditio nota fuisset, et enormi insolentia viles quique clientuli cum burgensibus baccharéntur, clerici sancti pueri ac martyris Justi reliquias ad sedendum populum in loculo detulerunt. Cui quidam opportunior cæteris revera parasitus cum se retulisset obvium, gladium irreverens et nequam sacratissimo loculo intulit. Quî dicto citius in terram ruens, fetida, ut ille superius, alvi manatione computruit.

Presbyter pene veneno extinctus B. Marcelli meritis sospitati redditur. — In eodem Bellovacensi pago apud quamdam villam quidam presbyter regabat Ecclesiam. Quem dum quidam rusticus nimis insectaretur odio, adeo invaluit ut eum tradere niteretur exitio. Quia ergo palam non poterat, hunc veneficio corrumpere parat. Bufonem ergo per membra discissum in fictilem ejus ampullulam, qua vinum ad missas servare consueverat, trusit. Solent autem hujusmodi ad id operis vasa fieri, ut arcto et productili collo, ventre projectiora existant. Ad missas ergo presbyter veniens, vino illo jam veneficato mysteria sacra egit. Quibus expletis mortifera cœpit exanimatione delicere, fastidire cibos, mansa bibitaque rejicere, et omnino tabescere. Postquam autem diu lecto decubuerat, tandem vix elaboravit exurgere, veniensque ad eccle-

siam, vas unde morbi originem se sumpsisse cognoverat, tenuit, cultroque costum obterens quidquid intro latebat humoris per pavimenta profudit. Erat autem idem videre jam ex consecratione..... semen bufunculis uberrime plenum. Comperit homo quod præcordia sua moribus essent addicta, et dum desperatissime præstolatur imminetia fata, accipit hæc a quodam consilia. Si vis, ait, pestifera quæ concepisti egerere, aut de sepulcro Marcelli Parisiorum pontificis, aut de altari ejus pulverem tibi afferri quære, quem dum cum aqua hauseris, de tua protinus salubritate confide. Quod cum ille facere maturasset, sacros cum multis ad sanctum affectibus pulveres ebibit; nec mora cum omni circumstanti virulentia infinitorum reptilium globos egessit, malumque universum reddita sospitate recessit. Nec mirum si Deo præsens Marcellus hæc peragat, qui ab eo corporis interstitio absens omnia non minora in simili re patrarat.

CAPUT XIX.

Quidam demonis suasionem sibi mortem conscivit, sed per S. Jacobum ad vitam revocatur. — Quæ dicturus sum nostris inaudita temporibus relatione ejusdam religiosi ac vere humilis monachi accepi. Qui quidem Joffredus vocatur. Samurensis quondam castri et aliorum castrorum in Burgundia dominus fuit, cujus vita quia vero 522 cognata dignoscitur, verba sua..... [f., per se] conferenda putamus. Relatio autem sic se habet. Juvenis quispiam in superioribus terrarum sibi contiguarum partibus fuerat, qui feminæ cuidam non uxorio, id est debito, sed usurario, ut secundum Solinum loquar, id est, indebito amore cohæserat. Is aliquando aliquantisper resipiscens ad Sanctum Jacobum Galiciam orationis gratia meditatur abire. Sed in ipsa piæ intentionis massa quiddam fermenti inseritur; nam cingulum mulieris secum in illa peregrinatione asportans, eo pro ejus recordatione abulitur, et recta ejus oblatio non jam recte diditur. Inter eundem ergo diabolus occasionem incursandi hominem nactus, apparet ei in specie Jacobi, et ait: Quo tendis? Ad Sanctum, inquit, Jacobum. Non bene, ait, vadis. Ego sum Jacobus ad quem properas, sed rem meæ dignitati tecum indignissimam portas. Cum enim in totius fornicationis volutabro hactenus jaceris, modo poenitens vis videri, et quasi aliquem boni initii præterdens fructum, ad meam te tendere præsentiam profiteris, cum adhuc illius obscenæ mulierculæ tuæ balteo accingaris. Erubuit homo ad objecta, et credens revera apostolum, infert. Scio, domine, quondam me et nunc etiam flagitiosissime operatum, dic, quæso, quid ad tuam clementiam proficiscenti consilii dabis. Si vis, ait, dignos pro perpetratis turpitudinibus fructus poenitudinis facere, membrum illud unde peccasti, veretrum scilicet, pro mea et Dei fidelitate tibi abscinde, et postmodum ipsam vitam, quam male duxisti, tibi pariter desecto gut-

ture adime. Dixit, et ad oculis ejus se subtrahens in multa mentis hominem perversitate reliquit.

Ad hospitium igitur nocte perveniens, diabolo, non ut putabat, apostolo, qui se monuerat obedire præproperat. Dormientibus itaque sociis mentulam sibi primo præcidit, deinde cultrum gutturi immergit. Cum stridorem morientis, et crepitum sanguinis prorumpentis comites subaudissent, exciuntur a somno, et, lumine adhibito, quid circa hominem factum fuerit vident. Mœrent denique, tam funestos sodalis sui exitus attendentes, sed quid a dæmone consilii acceperit nescientes. Quia ergo qua id causa ei contigerit, ignorarunt, tamen illi curam exsequiarum non negarunt; quodque taliter mortuo indebitum fuerat, pro comperegrino, ut videbatur, suo missarum officia celebrari mandarunt. Quibus ad Deum fideliter fuis, placuit Deo ut resarcito vulnere gutturis, vitam per apostolum suum repararet extincto. Exurgens igitur homo, et cunctis supra quam dici potest redivivum stupentibus fari incipit. Sciscitantibus itaque qui ad erant quid animi in se interficiendo habuerit, de diabolica sub apostoli nomine apparitione fatetur. Inquisitus quod iudicium post sui homicidium in spiritu censura subierit, ait: Ante Dei thronum sub præsentia communis dominæ Dei genitricis virginis Mariæ, ubi et patronus meus apostolus sanctus Jacobus aderat, delatus sum. Illic cum quid de me fieret coram Deo tractaretur, et beatus apostolus memor intentionis meæ, licet peccatricis, et adhuc corruptæ, pro me Benedictam illam precaretur, ipsa ex ore dulcissimo sententiam protulit, homini misero indulgendum fore, quem malignitas diaboli sub sancta specie sic contigit corrui. Sic me in sæculum hæc [f., hoc] evenit ad mei correctionem, et horum denuntiationem, Deo jubente rediisse. Senior ergo, qui hæc mihi retulit, ab eo qui redivivum viderat se audisse narravit. Nam ferebatur etiam quod cicatrix evidens et insignis illi remansit in gutture, quæ miraculum circumferret, et abrasa tentigo pertulusum, ut sic dicam, ad urinas residuum habuisset.

Monachus quod monasterium mutasset, obita morte ad thronum Dei adducitur, jubeturque ad sæculum redire agendæ causa poenitentiae. — Celebris quoque relatio est, sed nescio utrum syllabis uspiam commendata, quod quidam (123) ad sanctæ conversationis habitum ex laico, nisi fallor, conversus, in aliquo monasterio accesserat, professionisque inibi se sacramento devinxerat. Qui minorem illic regulæ observantiam, quam volebat, considerans, exacta ab abbate licentia in aliud quasi religiosius se contulit, ibique devotione quamplurima vixit. Qui post tempus aliquod in valetudinem incidit, ex valetudine obiit. Qui a præsentibus excedens diversarum potestatum altercationem mox incidit. Nam contrariis virtutibus primæ professionis irruptionem causantibus, lucis spirituum ratio, quæ super bonæ actionis ejus testificatione imitebatur,

plurimum obtendebatur. Ad Petri ergo celestis A janitoris audientiam quæstio provocatur, sed a Petro protinus hujusmodi contentio ad divina ora refertur. Re igitur ad eum sic delata, dicit Dominus: Ite ad Richardum justiciarium, et pro sententia quam tulerit facite. Fuit autem isdem Richardus, vir summe potens in terrenis possessionibus, sed multo potentior in æqui justique tenoribus.

Ad Richardum venit, causa edicitur, sententia a Richardo depromitur. Quoniam, inquit, sponsionis tenetur reus, perjurium evidens incurrisse dignoscitur, nec in causam justam habent dæmones, quamvis eis multum justæ hominis obviant actiones; sed mea ex Deo censura denuntiat ut hæc emendaturus ad sæculum redire debeat. Ad superos itaque ille pridem, funus emergens, abbatem evocat, quid viderit insinuat **523**, culpam desertionis ac perjurii publice fassus, ad pristinum monasterium revertitur. Unde noverit omnis qui uspiam quocumque sub Dei nomine se mansurum stabiliter profitetur, observet quæ Deo et sanctis pollicetur, quia locum mutare non debet, nisi ab iis qui sibi non præsent, male agere compellatur.

¶ *Fenerator æternum perit.* — Quoniam de qualitatibus morientium loqui aliquoties utile est, Lauduni homo quidam fenoribus undecunque deditus erat, cujus finis dignam cum exitio vitam egisse monstrat. Nam in extremis agens, cum a paupercula quadam, persoluto jam debito, usuras exigeret, et illa cum per imminentem sibi exitum obtestans, ut remitteret, imploraret, quod ille pertinacissime abnegaret, illa in arcto posita quidquid erat fenoris acceptum mutuo, præter unum denarium, comportavit. Cumque et solum illum remitti sibi peteret, jurat neququam se ille facturum. Quid remorer? Quæsivit illa quem vix valuit reperire denarium, et in ultimo carnis spiritusque confugio jam stridenti infert. Quo ipse moriens sumpto sibi in os posuit, quem dum quasi viaticum deglutisset, animam exhalavit, et ad diabolum sub tali tutore migravit, unde et a sacris locis merito extorris jacuit.

Alterius itidem feneratoris anima traditur dæmonibus. — Apud Atrebatas quid acciderit super hujus moris homine attexam. Is crumenas suas turpibus longo tempore infercierat lucris. Tandem metallorum plurimum montibus cumulatis, supremas attigit horas. Et ecce in hominis specie diabolus advenit, bovem nigrum præ se ducens. Qui morientis lectulo astans: Dominus, inquit, meus hunc tibi bovem mittit. Cui æger: Gratulor, ait, domino meo pro munere. Vade, inquit ad uxorem suam, et homini qui bovem adduxit appara quod comedat, bovem autem intromitte, et bene asserva. Dixit, et extemplo efflavit. Interim tamen homo tanquam comessurus, inquitur, bovineque pabula deferuntur, sed neuter reperitur. Factum ergo cuncti mirantur et horrent, nec boni quidpiam tales munerum missiones portendere censent. Funere apparato, et copore in libitina locato, processio clericorum consueta mortuis officia præbituro-

rum domum usque pervenit. Sed dæmones famulo suo exsequias celebrantes tantam aeris turbam in eorum adventu, exsuscitant ut repentinus turbo eum serena essent omnia frontem domus, quam Ymbergam dicunt, pene subverteret, et partem lecticæ in medio positæ sublevaret. Hæc de talibus pauperum corrosoribus dixisse sufficiat.

Venatores diabolum loco feræ capiunt. Unde tanta illo in tempore dæmonum potestas. — Nemo autem miretur, quod idem maligni spiritus in ludificandis, aut lædendis hominibus, hoc tempore multum possunt; nimirum quia quæ faciunt, bestialiter, et non in nomine Domini faciunt. Unde in pago Vilcassino non ante multos annos factum comperimus, quia scilicet cujusdam de loci proceribus homines alicubi sub eadem regione venabantur. Taxonem ergo male fugacem cavere intrudentes, imo cum dæmonem intrusissent, intrusisse putantes, sacco excipiunt. Quem summa vi inde eximientes et plus quam animal illud patitur, ponderosum sentientes, cum asportare nocte jam incidente cœpissent, ecce vox a monte contiguo per mediam silvam ruit. Audite, inquit, audite. Cumque altrinsecus post ipsos plurimæ succlamassent voces, quid illud? Vox denuo intulit. Caduceum, inquit, hunc portant. Qui forsitan sic et merito vocabatur, et multos cadere fecit. Quo dicto infinite dæmonum copiarum undecunque quasi ad eruendum prouunt in tantum ut nemus universum ex frequentia obrui videretur. Diabolo ergo, quem ferebant, non taxone projecto, pene amentes effecti fugam ineunt. Qui domum venientes, nec mora temporis mortui sunt.

In ipsa provincia rusticus quidam crure intecto, pedibus nudis, super fluminis crepidinem, dum e labore rediret, extrema sua lavaturus Sabbato vespascente desederat. Mox ab imo aquæ ipsius, in qua diluebat vestigia, diabolus ejus pedibus innoxuit. Cumque rusticus se ligatum sentiens a vicinis adjutorium inelamasset et ad domum propriam delatus fuisset ab eis, cœperunt rude hominum genus omni artificio agere, si quomodo valerent compedes terere. Qui ergo circa hunc inutilem circuitum eluctantes nihil efficiunt, suos quique nisus eludunt. Spiritualia enim spiritualibus comparanda sunt. Tandem post rotatus diuturnos homo se inter eos peregrinus immiscuit, ad compeditum ipsis spectantibus sese proripuit, et in momento resolvit. Quo facto expedite recessit, nec quis esset interrogare licuit. Dæmonia autem mulierum amores, et ipsos etiam concubitus affectantia ubique affatim celebrantur, et nisi puderet, a nobis plurima dicerentur. Sunt quoque quædam in nequitiis infligendis atrociora, aliqua vero solis contenta ludibriis. Sed stylum jam ad lætiora vertamus.

CAPUT XX.

Abbas corpus S. Emundi curiositate ductus inspiciens, manuum contractione corripitur. — Apud Anglos beatissimus martyr Eadmundus rex, sicut quon-

dam et nunc quoque prodigiosus existit. Taceo de ejus corpore pigmentis non hominum, sed celestibus hactenus incorrupto, in quo ac si **524** viventis unguum ac crinium excrementa miramur. Sed illud dicere est, quod in tanto miraculo positus a nemine patitur se videri. Abba ejus loci nostrorum temporum quidam per se scire voluit, utrum caput olim in passione decisum corpori foret, uti vulgabatur, unitum. Actis itaque cum suo capellano jejunii detexit, aspexit quæ prætulimus, carnibus nusquam flaccetibus, ac si dormientis omnia visus et tactus periculo addidit, alter a capite, alter a pedibus utrum haberet attraxit, solidumque cognovit, sed mox utriusque manus perpetua imbecillitate contabuit.

Mira adhuc dicam. Capreolum in monasterio monachi a parvo nutrierant. Qui cum pecuali lascivia, hac illacque per ædificia, ipsamque ecclesiam oberaret, casu tibiam fregit. Cumque tribus claudicans pedibus pedentim quo poterat modo excursit ns loci omnia peragraret, forte ingressus ecclesiam ad martyris feretrum ire contendit. Cui mox ut bestiali curiositate se subdidit, tibie sanitatem recepit. Quid faciet pius martyr, si petatur fideliter in humana natura, qui liberalitatem ingenitam, et ut rectius dicam, serenitatem regiam sic ostendit in fera?

S. Vitonus ulceratas manus sanat monacho. — Et Sanctus Witonus apud urbem Wintonium se in signis huc usque præbuit efficacem. Nam non ante multa tempora monachus utramque horribiliter exulceratus manum ut hac in parte esset elephantioso omni deterior, eo prorsus ad omnia erat destitutus officio. Cui sanetus, cum a suis absentatum vigiliis hac de causa nocte offendisset, apparuit, et generali cur abesset psallentio acquisivit. Illico ille torturam et purulentiam manuum occasionem absentie sancto suggessit. Porridge, inquit, huc manus. Quibus exporrectis, sanctus utramque constrinxit et universam scabiosam illam cutem ab eo quasi chirothecas extraxit, et leviolem pueruli carne substituit.

Ignem probantur reliquie S. Arnulphi. Consobrinum Guiberti incolumitati restituunt. — Brachium beati Arnulphi martyris in oppido, unde eram oriundus, habebatur, quod a quodam locis illis illatum cum oppidanos reddidisset ambiguos, ad probationem ignibus est injectum, sed exinde saltu subito est ereptum. Succiduo denique tempore, quidam consobrinus meus, de castri primoribus, gravissima est passione percussus. Cui brachium beati martyris cum fuisset ingestum, validudo loco se mutans ad tactum ejus locum ferebatur in alium. Cumque vis illa diffugeret, et fugienti e vestigio sacri brachii tactus insisteret ad ultimum post aliquot in vultu membrisque discursus, in ipso juguli scapularumque confinio, tota morbi illius violentia evagans, sublata paululum in modum muris cute, pariter glomerata

A sine dolore delituit. Cujus rei causa quotannis omnes clericos, qui ejus festivitati intersunt, eo die, quoad vixit, lautissime pavit, ejusque posteri facere hodieque non desinunt. Quod brachium avi mei non uxor, sed familiaris quædam ad tales femina satis solers ad sæculum opimo auro lapidibusque contextit.

Aliud Arnulphi miraculum. — Gusia (Guise) hujus Laudunensis pagi castellum est, in quo beati Arnulphi itidem brachium esse dicitur. Quod fures cum direpto ecclesie thesauro pariter diripere voluissent, jamque tenerent, de eorum sese manibus extorsit, nec uspiam ferri quivit. Hoc ipsi fures, cum residuis quæ asportaverant deprehensi, hora ipsa, qua erant efferendi in furcas, confessi sunt. In auro, quo ipsum colitur brachium, locus est, qua nullo inclusorum artificio gemma ulla potuit cohiberi. Inserta enim nec mora laxabatur. Mutata cum opifice, et opifex ac opificium cassabatur.

B. Leodegarii meritis a febre levatur Guibertus. — Leodegarium martyrem signis egregium, ad subventiones alacrem non nescimus. Ego enim adhuc pusio, optime tamen horum memor, sub matre agens diebus paschalibus febre quotidiana atrociter aestuabam. Sub oppido autem erat ecclesia sub nomine Sanctorum Leodegarii et Machuti, cui continuum olei lumen mater mea fide humili ministrabat. Cum ergo quidquid pene est victuum, fastidirem, evocatis ipsa duobus clericis, capellano suo, et magistro meo, sub eorum custodia eo me deferri præcipit. C. Juxta pravitatem vero veteris usus, ecclesia illa ad jus ejus pertinebat. Venientes illuc ergo clerici, stratum ante altare sibi et mihi nocte illa fieri impetrarunt. Ecce nocte media intra eandem ecclesiam coepit terra quasi malleis conculsi, aliquoties seræ arcæ cum multo strepitu circumvelli, crepitus aliquando quasi virgarum super arcas audiri. Clerici vero a sonitu experrecti, coeperunt multum ne timor in deterius me verteret, formidare. Quid plura? eis mussitantibus subaudiui tamen, ex eorum contubernio, et lampadis prælucentis solatio, parcellim. In his noctem transiens, ita sospes ad matrem redii, ac si nihil incommodi pertulisset, et qui pridem lautissima horrueram, communem jam promptus ad cibum, non minor sum repertus ad pilam.

D Rex Anglorum senior Guillelmus turrim in ecclesia magnifici Dionysii (cujus, quam futura plurima, si perficeretur ac persisteret, fuerat magnitudo) ex suis strui fecerat (50). Quod opus quoniam ab artificibus minus erat ordinate contextum, videbatur **525** in dies sui parturire ruinam. Cumque plurimum ab Ivone tunc temporis abbate et a monachis timeretur, ne veteri damnum basilicæ novi operis ruina infligeret (erat autem ibi beati Eadmundi altare, et quorum nescio aliorum) talis visio sollicito abbati se intulit. Honestæ multum habitudinis dominam in medio Beati Dionysii ecclesie stantem

videbat, quæ sacerdotali more exorcismum aquæ faciebat. Cumque abba feminæ auctoritatem miraretur, quæ insolita faceret, contemplabatur; quod post aquæ benedictionem eam hac illacque dispergeret, postque dispersionem, qua disperserat, circumquaque signum crucis exprimeret. Nec mora temporis turris ruit, sed nullam ecclesiæ partem, dum rueret, læsit. Illa enim Benedicta inter mulieres, cujus ventris benedictus est fructus (*Luc. i, 22*), sua eam benedictione juxta abbatis visa munierat. Alias ergo ruens hominem subter ambulāntem operiit. Cum itaque compertum esset omnibus virum

A lapidibus adopertum, humanitatis causa congeriem ab eo dimovere cœperunt. Tandem exhaustis cœmenti et saxorum montibus, pervenitur ad illum; quem, mirum dictu, sospitem, alacremque reperiunt ac si domi desedisset. Quadri nempe e regione alter alteri sese compaginantes, ipsi ædiculam confecerunt. Non ergo ei sub diutina nescio quot dierum inibi mora fames, non metus, non insolentissimus excluso homini calcis odor offecit.

Excellentissimam igitur Mariam cœlorum ac terræ patronam, cum Dionysio totius Franciæ domino [*f.*, invocantes], libri ponamus clausulam.

FINIS.

APPENDIX AD LIBRUM III GUIBERTI DE VITA SUA

HERMANNI MONACHI

DE MIRACULIS S. MARIÆ LAUDUNENSIS

DE GESTIS

VENERABILIS BARTHOLOMÆI EPISCOPI ET S. NORBERTI

LIBRI TRES

EPISTOLA HERMANNI MONACHI AD BARTHOLOMÆUM LAUDUNENSEM EPISCOPUM.

526 Venerabili Patri et domino suo, domno BARTHOLOMÆO, Dei gratia Laudunensis urbis episcopo, frater HERMANNUS, omnium monachorum peripsema, summis pontificibus in cœlesti sociari curia.

Quam nobili genere ortus Bartholomæus. — Cum dudum in Hispaniam ad videndum gloriosum regem Hildefonsum, Feliciæ materteræ vestræ filium, profectus, felicissimum ab eo promissum suscepissetis quod si secundo ad eum videndum reverteremini, daret vobis corpus B. Vincentii levitæ et martyris, nec non et casulam pretiosissimam, quam beata Dei Genitrix S. Hildefonso Toletanæ civitatis archiepiscopo dederat, ob remunerationem trium libellorum quos de Virginitate sua composuerat; cœpistis a mea parvitate quærere utrum eos denique libellos alicubi vidissem, utque eos ubique perquire-rem studiosius præcepistis. Cum vero eos in urbe Catalaunensi forte reperissem et vobis renuntiassem, protinus pergamenum comparatum mihi tradidistis, meque ad præfatam urbem propter eos transcribendos direxistis.

Hermannus Vitam et libros S. Hildefonsi descripsit; quibus Miracula B. Virginis subjunxit. —

Quare nomen suum haud præfixerit auctor. — Bartholomæi cura per SS. Norbertum et Bernardum decem monasteria constructa in diœcesi Laudunensi. — Scripsi ergo primo Vitam ejusdem Hildefonsi; deinde præfatos ejus libellos subjunxi. Quibus scriptis, addidi miracula, quæ præfata sancta Dei Genitrix in Francia, et Anglia fecerat per reliquias suas, quæ in Laudunensi servantur ipsius ecclesia. Hæc ergo miracula jussu quidem paternitatis vestræ composui, sed ut majoris auctoritatis essent et a nullo propter dictaminis rusticitatem despicerentur, parvitatæ meæ nomen illis prætermittere nolui, sed sub nomine canonicorum ejus Ecclesiæ ea prætitulavi. Post ipsa quoque miracula subjunxi, quo modo divina misericordia in diebus vestris novem, imo decem monasteria vestro labore construi fecerit per domnum Norbertum, domnumque Bernardum abbatem Clarævallensem, quorum nullum fuerat tempore quadraginta trium episcoporum prædecessorum vestrorum; vos autem singulis constructis abbates præfecistis, nec tamen antiquiora quæ invenistis corrigere destitistis. Et si vita mihi comes, Deo volente fuerit, etiam aliâ quæ in diebus vestris